

A – Teisingumo Teismo raida ir veikla 2010 m.

Parengė Teisingumo Teismo pirmininkas Vassilios Skouris

Šioje pirmoje Metinio pranešimo dalyje bendrai apžvelgiama 2010 m. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikla. Pirma, joje pristatoma Teisingumo Teismo raida praėjusiais metais pabrėžiant institucinius pokyčius, kurie turėjo įtakos Teisingumo Teismo veiklai, ir vidaus organizacijos bei darbo metodų pakeitimus. Antra, joje pateikiama Teisingumo Teismo darbo krūvio ir vidutinės proceso trukmės statistikos duomenų analizė. Trečia, kaip ir kiekvienais metais, joje aptariamos pagal sritis suskirstytos pagrindinės teismo praktikos tendencijos.

1. Lisabonos sutartyje numačius, jog Europos Sąjunga prisijungia prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK), 2010 m. pradėta prisijungimo procedūra. Baigtas pirmasis šios procedūros etapas ir Europos Komisijai suteikti įgaliojimai tęsti derybas su Europos Taryba. Europos Sąjungos prisijungimas prie EŽTK neabejotinai turės pasekmių visai Europos teismų sistemai.

Dėl šios priežasties Teisingumo Teismas iš arti stebėjo šios procedūros eigą ir siekdamas prisidėti prie pastangų parengti sėkmingą prisijungimo, kuris kelia gana sudėtingų teisinių klausimų, projektą Teisingumo Teismas 2010 m. gegužės 5 d. paskelbtame dokumente¹ pateikė pirmuosius pastebėjimus dėl vieno konkretaus aspekto, kuris susijęs su Sąjungos teismų sistemos veikimo būdu. Šiame dokumente Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad siekiant laikytis nuo šios Konvencijos neatskiriama subsidarumo principo ir kartu užtikrinti tinkamą Sąjungos teismų sistemos veikimą, būtina sukurti instrumentą, leisiantį užtikrinti, kad į Teisingumo Teismą bus galima veiksmingai kreiptis dėl Sąjungos akto galiojimo prieš Europos Žmogaus Teisių Teismui priimant sprendimą dėl šio akto atitikties EŽTK.

Galiausiai reikia atkreipti dėmesį į 2010 m. kovo 23 d. padarytus Teisingumo Teismo procedūros reglamento pakeitimus (OL L 92, p. 12). Jais siekiama padaryti pakeitimus, būtinus įsigaliojus Lisabonos sutarčiai.

2. Iš 2010 m. Teisingumo Teismo teisminės veiklos statistikos matyti, kad išlaikytas aukštas bendras našumo lygis ir pastebimai padidėjus darbo efektyvumui pagerėjo procedūrų trukmės rodikliai. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į precedento neturintį Teisingumo Teismui pateiktų bylų skaičiaus padidėjimą ir visų pirma į Teisingumo Teismui pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą padaugėjimą.

2010 m. Teisingumo Teismas baigė nagrinėti 522 bylas (neto skaičius, atsižvelgiant į tai, kad kai kurios bylos sujungtos), o tai yra šiek tiek mažiau nei praėjusiais metais (2009 m. baigtos 543 bylos). Šiose bylose priimta 370 sprendimų ir 152 nutartys.

2010 m. Teisingumo Teismui pateikta 631 nauja byla (neatsižvelgiant į tai, kad kai kurios bylos sujungtos dėl tarpusavio ryšio), o tai kur kas daugiau nei 2009 m. (562 bylos) ir apskritai – didžiausias pateiktų bylų skaičius šio Teismo istorijoje. Tas pats pasakytina ir dėl prašymų priimti prejudicinius sprendimus. Šiais metais pateiktų naujų prašymų priimti prejudicinius sprendimus

¹ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-05/convention_It_2010-05-21_08-58-24_445.pdf

skaičius jau antri metai iš eilės yra didžiausias iš iki šiol buvusių, o palyginti su 2009 m., jis padidėjo 27,4 % (385 bylos 2010 m. ir 302 bylos 2009 m.).

Ypač teigiami yra statistikos duomenys, susiję su procedūrų trukme. Bylų dėl prašymų priimti prejudicinius sprendimus nagrinėjimas vidutiniškai užtruko 16,1 mėnesio. Lyginamoji analizė rodo, kad, palyginti su visu laikotarpiu, už kurį Teisingumo Teismas turi patikimų statistinių duomenų, vidutinė bylų dėl prašymų priimti prejudicinius sprendimus nagrinėjimo trukmė 2010 m. yra trumpiausia. Tiesioginių ieškinių ir apeliacinių skundų nagrinėjimas vidutiniškai truko atitinkamai 16,7 mėn. ir 14,3 mėn. (2009 m. atitinkamai 17,1 mėn. ir 15,4 mėn.).

Didėjantį Teisingumo Teismo darbo efektyvumą sprendžiant bylas galima paaiškinti ne tik dėl pastaraisiais metais reformuotų jo darbo metodų, bet ir dėl to, kad buvo dažniau taikomi įvairūs jo turimi procesiniai instrumentai, skirti pagreitinėti atskirų rūšių bylų nagrinėjimą, tarp kurių – prejudicinių sprendimų priėmimo skubos tvarka procedūra, nagrinėjimas pirmenybės tvarka, pagreitinta procedūra, supaprastinta procedūra ir galimybė priimti sprendimą be generalinio advokato išvados.

Taikyti prejudicinių sprendimų priėmimo skubos tvarka procedūrą prašyta 6 bylose, o atsakinga kolegija nusprendė, kad Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytos sąlygos buvo įvykdytos 5 iš šių bylų. Tos bylos buvo išspręstos vidutiniškai per 2,1 mėnesio.

Šiais metais taikyti pagreitintą procedūrą prašyta 12 bylų, tačiau Procedūros reglamente nustatytos sąlygos įvykdytos vos 4 jų. Remiantis 2004 m. susiklosčiusia praktika, prašymai taikyti pagreitintą procedūrą patenkinami arba atmetami motyvuota Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi. Beje, pirmenybės tvarka nagrinėtos 14 bylų.

Be to, atsakydamas į tam tikrus prašymuose priimti prejudicinį sprendimą pateiktus klausimus Teisingumo Teismas toliau taikė Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalyje numatytą supaprastintą procedūrą. Remiantis šia nuostata iš viso buvo priimtose 24 nutartys, kuriomis užbaigtos bylos.

Galiausiai Teisingumo Teismas dažnai naudojosi savo Statuto 20 straipsnyje numatyta galimybe priimti sprendimą be generalinio advokato išvados, kai byloje nekyla naujas teisės klausimas. Paminėtina, kad apytiksliai 50 % iš 2010 m. paskelbtų sprendimų buvo priimti be generalinio advokato išvados (2009 m. – 52 %)

Dėl bylų paskirstymo skirtingų sudėčių Teisingumo Teismo kolegijoms atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2010 m. didžioji kolegija išnagrinėjo apytiksliai 14 %, penkių teisėjų kolegijos – 58 %, o trijų teisėjų kolegijos – apie 27 % sprendimais ar jurisdikcinėmis nutartimis baigtų bylų. Reikia nurodyti, jog, palyginti su praėjusiais metais, itin padaugėjo didžiosios kolegijos išnagrinėtų bylų procentas (2009 m. – 8 %), o trijų teisėjų kolegijų išnagrinėtų bylų skaičius itin sumažėjo (2009 m. – 34 %).

Išsamesnių 2010 m. statistikos duomenų skaitytojas gali rasti Metinio pranešimo dalyje, skirtoje teismo statistikos duomenims.

Teisingumo Teismo praktika 2010 m.

Šioje metinio pranešimo dalyje apžvelgiama 2010 m. teismo praktika.

Konstituciniai arba instituciniai klausimai

2010 m. buvo pastebimai papildyta su pagrindinėmis teisėmis susijusi teismo praktika.

Byloje *Volker und Markus Schecke* (2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas, sujungtos bylos C-92/09 ir C-93/09) Teisingumo Teismas, vykdydamas kontrolę, kurią jo buvo paprašyta atlikti dėl reglamentų (EB) Nr. 1290/2005 ir 259/2008¹ galiojimo, turėjo galimybę patikslinti iš teisės į asmens duomenų apsaugą kylančius reikalavimus. Šiuose reglamentuose nustatoma bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo tvarka ir įpareigojama skelbti informaciją apie Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos gavėjus fizinius asmenis bei reikalaujama pateikti tokią informaciją visuomenei būtent nacionalinių tarnybų tvarkomose interneto svetainėse. Atsakydamas į jam pateiktą prejudicinį klausimą dėl ryšio tarp Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje numatytos teisės į asmens duomenų apsaugą ir pareigos skaidriai naudoti Europos fondus, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad su asmenvardžiais susietų duomenų apie fondų paramos gavėjus ir tiksliai jų gautas sumas paskelbimas interneto svetainėje, dėl ko šie duomenys tampa laisvai prieinami tretiesiems asmenims, yra atitinkamų gavėjų teisės į jų privataus gyvenimo gerbimą apskritai ir būtent teisės į jų asmens duomenų apsaugą apribojimas. Tam, kad toks apribojimas būtų pateisinamas, jis turi būti numatytas įstatyme, nekeisti šių teisių esmės ir, remiantis proporcingumo principu, turi būti būtinas ir iš tikrųjų atitikti Sąjungos pripažintus bendrojo intereso tikslus, o nuo šių teisių nukrypstančios nuostatos ir suvaržymai turi griežtai atitikti būtinumo sąlygą. Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas nusprendė, kad nors demokratinėje visuomenėje mokesčių mokėtojai iš tikrųjų turi teisę būti informuoti apie viešųjų fondų lėšų panaudojimą, tai nereiškia, kad Taryba ir Komisija neprivalėjo subalansuotai įvertinti įvairių nagrinėjamų interesų ir prieš priimdamos ginčijamas nuostatas patikrinti, ar tai, jog valstybė narė šiuos duomenis skelbia vienoje laisvai prieinamoje interneto svetainėje, neviršija to, kas būtina įgyvendinant siekiamus teisėtus tikslus. Todėl kai kurias Reglamento Nr. 1290/2005 nuostatas ir visą Reglamentą Nr. 259/2008 Teisingumo Teismas pripažino negaliojančiais, nekvestionuodamas iki šio teismo sprendimo paskelbimo nacionalinės valdžios institucijos paskelbtų EŽŪGF ir EŽŪFKP paramos gavėjų sarašų padarinių.

Tęsiant pagrindinių teisių temą reikia pažymėti, kad 2010 m. gruodžio 22 d. Teisingumo Teismas priėmė kitą svarbų sprendimą (Sprendimas *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft*, C-279/09) dėl Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje numatyto veiksmingos teisminės gynybos principo aiškinimo.

Pagrindinėje byloje buvo nagrinėjamas ginčas tarp Vokietijos komercinės bendrovės DEB ir Vokietijos valstybės dėl nacionaliniams teismams pateikto šios bendrovės prašymo suteikti teisinę pagalbą. Bendrovė DEB norėjo pareikšti ieškinį dėl Vokietijos valstybės atsakomybės, kad jai būtų atlyginta žala, kurią ši valstybė narė padarė, kai pavėluotai perkėlė 1998 m. birželio

¹ 2005 m. birželio 21 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1290/2005 dėl bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo (OL L 209, p. 1), iš dalies pakeistas 2007 m. lapkričio 26 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1437/2007 (OL L 322, p. 1), ir 2008 m. kovo 18 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 259/2008, kuriuo nustatomos išsamios Reglamento Nr. 1290/2005 nuostatų dėl informacijos apie Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos gavėjus skelbimo taikymo taisyklės (OL L 76, p. 28).

22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 98/30/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrų taisyklių². Jai suteikti teisinę pagalbą atsisakyta remiantis tuo, kad nebuvo įvykdytos Vokietijos teisėje numatytos tokios pagalbos teikimo juridiniams asmenims sąlygos. Teismas, kuriam dėl šio atsisakymo pateiktas apeliacinis skundas, kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, siekdamas išsiaiškinti, ar Sąjungos teisės veiksmingumo principui prieštarauja nacionalinės teisės aktai, kuriuose teisės kreiptis į teismą su ieškiniu dėl valstybės atsakomybės pagal šią teisę įgyvendinimas susiejamas su išankstiniu teismo išlaidų apmokėjimu, o teisinės pagalbos suteikimas juridiniam asmeniui, negalinčiam sumokėti šio avanso, ribojamas, reikalaujant laikytis labai griežtų sąlygų.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad į šį klausimą turi būti atsakoma atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, kuri, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, įgijo tokią pačią teisinę galią kaip ir Sutartys. Teisingumo Teismas nukreipia į Chartijos 47 straipsnį, kuriame numatyta kiekvieno asmens, siekiančio apginti jam Sąjungos teisės garantuojamas teises ir laisves, teisė į veiksmingą teisingumą. Šios nuostatos trečioje pastraipoje skelbiama, kad „asmens, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą“. Teisingumo Teismas visų pirma nurodė, jog neatmestina galimybė, kad juridiniai asmenys, prašydami juos atleisti nuo teismo išlaidų ir (arba) advokato pagalbos išankstinio sumokėjimo, remsis Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintu veiksmingos teisminės apsaugos principu. Toliau Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, susijusią su teise į veiksmingą teisingumą skirtu Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsniu, pažymėjo, kad nacionalinis teismas turi įvertinti, pirma, ar teisinės pagalbos suteikimo sąlygos yra teisės kreiptis į teismus apribojimas, galintis pažeisti pačią šios teisės esmę, antra, ar šiomis sąlygomis siekiama teisėto tikslo, ir galiausiai, ar naudojamos priemonės ir siekiama tikslą sieja tinkamo proporcingumo ryšys. Toliau Teisingumo Teismas detalai išvardija veiksnius, į kuriuos vertindamas gali atsižvelgti nacionalinis teismas, pakartodamas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje nurodytus kriterijus, t. y. bylos svarbą, taikytinos teisės ir proceso sudėtingumą ir, kalbant konkrečiai apie juridinius asmenis, jų teisinę formą ir tai, ar jie siekia pelno, taip pat jų dalininkų ar akcininkų finansinį pajėgumą.

Taisyklės, pagal kurias nacionalinis teismas turi pripažinti valstybės narės atsakomybę už įsipareigojimų pagal Bendrijos teisę neįvykdymą, ir toliau kelia klausimų.

Byloje *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (2010 m. sausio 26 d. sprendimas, C-118/08) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekė sužinoti Teisingumo Teismo nuomonę dėl galimybės taikyti reikalavimą, kad ieškinys dėl valstybės atsakomybės už nacionaliniu įstatymu padarytą Sąjungos teisės pažeidimą gali būti patenkintas tik tuo atveju, jei išnaudotos visos vidaus teisių gynimo priemonės, nors šis reikalavimas netaikomas ieškiniui dėl valstybės atsakomybės už Konstitucijos pažeidimą. Teisingumo Teismas, priminęs valstybėms narėms tenkančios pareigos atlyginti pažeidus Bendrijos teisę padarytą žalą principus, atsakė, kad pagal Sąjungos teisę draudžiama taikyti šį reikalavimą, nes ji yra viršesnė. Remdamasis lygiavertiškumo principu jis nusprendė, kad visi ieškiniams taikytini reikalavimai vienodai taikomi ir Sąjungos, ir nacionalinės teisės pažeidimu grindžiamiems ieškiniams: abiejų ieškinių dėl atsakomybės dalykas yra panašus, nes jais siekiama, kad būtų atlyginta valstybės padaryta žala. Vertinant lygiavertiškumo principo požiūriu vien to, kad skiriasi jurisdikciją konstatuoti teisės pažeidimą turintis teismas, nepakanka skirtumui tarp šių dviejų ieškinių nustatyti.

² 1998 m. birželio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/30/EB (OL L 204, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 12 sk., 2 t. p. 28).

Byloje *Melki ir Abdeli* (2010 m. birželio 22 d. sprendimai, C-188/10 ir C-189/10) Teisingumo Teismas turėjo galimybę pareikšti nuomonę dėl Prancūzijoje neseniai įvesto procedūrinio mechanizmo, vadinamojo „prioritetinis konstitucingumo klausimas“, suderinamumo su Sąjungos teise. Teisingumo Teismas pasinaudojo proga priminti, kad, siekiant užtikrinti Sąjungos teisės viršenybę, jo paties ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo sistemai veikti būtina, kad nacionalinis teismas būtų laisvas pateikti Teisingumo Teismui bet kurį, jo nuomone, būtiną prejudicinį klausimą bet kuriuo, jo manymu, tinkamu bylos nagrinėjimo momentu, net pasibaigus konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūrai. Todėl SESV 267 straipsniu nedraudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis įtvirtinama nacionalinių įstatymų konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūra, jei kiti nacionaliniai teismai išsaugo laisvę:

- bet kuriuo, jų nuomone, tinkamu bylos nagrinėjimo momentu, net pasibaigus konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūrai, kreiptis į Teisingumo Teismą,
- imtis bet kurių būtinų priemonių užtikrinti Sąjungos teisės sistemoje asmenims suteiktų teisių laikiną teisminę apsaugą ir
- pasibaigus šiai *ad hoc* procedūrai netaikyti ginčytinos nacionalinės teisės nuostatos, jeigu nusprendžia, kad ši prieštarauja Sąjungos teisei.

Ne kartą aiškintoje pasekmių, kylančių Teisingumo Teismui pagal prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą pateikus Sąjungos teisės aiškinimą, srityje byla *Albron Catering* (2010 m. spalio 21 d. sprendimas, C-242/09) suteikė progą priminti, kad įgyvendindamas SESV 267 straipsniu jam suteiktą jurisdikciją Teisingumo Teismas tik išimtiniais atvejais ir taikydamas bendrąjį teisinio saugumo principą, kuris yra Sąjungos teisės sistemos dalis, gali apriboti visų suinteresuotųjų asmenų galimybę pasinaudoti jo išaiškinta norma ginčijant sąžiningai nustatytus teisinius santykius. Kad būtų galima nuspręsti dėl tokio apribojimo, turi būti tenkinami du esminiai kriterijai, t. y. suinteresuotųjų asmenų sąžiningumas ir didelių sunkumų rizika. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad jam nebuvo pateiktas joks konkretus įrodymas, galintis patvirtinti didelių sunkumų riziką, susijusią su masiniais ieškiniais, kurie po šio teismo sprendimo, susijusio su Direktyvos 2001/23/EB aiškinimu³, galėtų būti pareikšti įmonėms, vykdančioms į šios direktyvos taikymo sritį patenkančius perdavimus, todėl nėra reikalo apriboti tokio teismo sprendimo poveikio laiko atžvilgiu.

Kalbant apie Teisingumo Teismo indėlį apibrėžiant Sąjungos ir trečiųjų šalių sudarytų susitarimų poveikį, reikia atkreipti dėmesį į bylą *Brita* (2010 m. vasario 25 d. sprendimas, C-386/08), kurioje buvo keliami keli svarbūs klausimai dėl tarptautinių susitarimų, ypač EB-Izraelio asociacijos susitarimo⁴, aiškinimo.

Teisingumo Teismas pažymėjo, kad Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės⁵ įtvirtintos normos taikomos valstybės ir tarptautinės organizacijos sudarytam susitarimui, kaip antai EB-Izraelio asociacijos susitarimas, nes šios normos yra bendrosios tarptautinės paprotinės teisės išraiška. Asociacijos susitarimo nuostatos, kuriomis apibrėžiama jo taikymo teritorijos atžvilgiu sritis, turi būti aiškinamos pagal principą *pacta tertiis nex nocent nec prosunt*. Atsižvelgdamas į šiuos principus Teisingumo Teismas nusprendė, kad importuojančios valstybės narės muitinės institucijos gali atsisakyti suteikti teisę pasinaudoti EB-Izraelio asociacijos susitarime numatytu

³ 2001 m. kovo 12 d. Tarybos direktyva 2001/23/EB dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba įmonių ar verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo (OL L 82, 2001 3 22, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 98).

⁴ 1995 m. lapkričio 20 d. Briuselyje pasirašytas Europos ir Viduržemio jūros regiono susitarimas, įsteigiantis Europos Bendrijų ir jų valstybių narių bei Izraelio Valstybės asociaciją (OL L 147, 2000, p. 3; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 33 t., p. 287)

⁵ 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 1155, p. 331).

preferenciniu režimu iš Vakarų Kranto kilusių prekių atžvilgiu. Iš kito asociacijos susitarimo, t. y. EB-PIO susitarimo⁶, matyti, kad tik kompetentingos Vakarų Kranto ir Gazos ruožo muitinės gali išduoti judėjimo sertifikata, jei atitinkamus produktus galima laikyti kilusiais iš Vakarų Kranto ir Gazos ruožo. EB-Izraelio asociacijos susitarimo aiškinimas taip, kad Izraelio valdžios institucijoms yra suteikti įgaliojimai muitų srityje iš Vakarų Kranto kilusių produktų atžvilgiu, reikštų, kad Palestinos muitinės institucijoms nustatoma pareiga nevykdyti įgaliojimų, kuriuos joms suteikia EB-PIO susitarimo nuostatos. Toks aiškinimas, kuris nustatytų pareigą trečiajai šaliai be jos sutikimo, prieštarautų Vienos konvencija kodifikuotam minėtam bendrajam tarptautinės teisės principui *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*.

Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad vykstant EB-Izraelio asociacijos susitarime numatytai procedūrai importo valstybės muitinės institucijoms nėra privalomas pateiktas kilmės įrodymas ir eksporto valstybės muitinės institucijų atsakymas, jei tokiame atsakyme nepakanka informacijos tikrajai produktų kilmei nustatyti.

Kaip ir ankstesniais metais, kilo ginčų dėl galimybės susipažinti su institucijų dokumentais ir šioje srityje ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į tris sprendimus. Byloje *Komisija prieš Bavarian Lager* (2010 m. birželio 29 d. sprendimas, C-28/08 P) Teisingumo Teismas nagrinėjo klausimą dėl ryšio tarp Reglamento (EB) Nr. 1049/2001⁷ ir Reglamento (EB) Nr. 45/2001⁸.

Reglamente Nr. 1049/2001 visuomenės teisė susipažinti su institucijų dokumentais įtvirtinta kaip bendroji taisyklė, tačiau taip pat numatytos jos išimtys, būtent tais atvejais, kai dėl atskleidimo nukentėtų individo privataus gyvenimo ir integralumo apsauga, kokia numatyta asmens duomenų apsaugą reglamentuojančiuose Bendrijos teisės aktuose. Teisingumo Teismo teigimu, jei Reglamentu Nr. 1049/2001 grindžiamu prašymu siekiama susipažinti su dokumentais, kuriuose yra asmens duomenų, taikomos visos Reglamento Nr. 45/2001 nuostatos. Neatsižvelgdamas į šią nuorodą į Sąjungos teisės aktus asmens duomenų apsaugos srityje ir apribodamas išimties taikymą tik situacijoms, kai pažeidžiamas individo privatus gyvenimas ir integralumas pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, Bendrasis Teismas pateikė specifinį ir ribotą Reglamento Nr. 1049/2001 aiškinimą, kuris neatitinka tos pusiausvyros, kurią Sąjungos teisės aktų leidėjas siekė nustatyti tarp dviejų nagrinėjamų reglamentų.

Dėl esmės Teisingumo Teismas konstatavo, kad Komisija teisingai nusprendė, jog susitikimo, suorganizuoto vykstant procedūrai dėl įsipareigojimų neįvykdymo, dalyvių sąrašė buvo asmens duomenų, o reikaludama, kad susipažinti prašantis asmuo įrodytų aiškaus sutikimo nedavusių asmenų duomenų perdavimo būtinybę, Komisija laikėsi Reglamento Nr. 45/2001 8 straipsnio b punkto nuostatų.

Tą pačią dieną Teisingumo Teismas priėmė kitą labai svarbų sprendimą dėl susipažinimo su dokumentais (2010 m. birželio 29 d. Sprendimas *Komisija prieš Technische Glaswerke Ilmenau*,

⁶ 1997 m. vasario 24 d. Briuselyje pasirašytas Europos-Viduržemio jūros regiono laikinosios asociacijos susitarimas dėl prekybos ir bendradarbiavimo tarp Europos bendrijos ir Palestinos išsivadavimo organizacijos (PIO), atstovaujančios Vakarų Kranto ir Gazos ruožo Palestinos valdžios interesams (OL L187, 1997, p. 3; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 26 t., p. 124).

⁷ 2001 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1049/2001 dėl galimybės visuomenei susipažinti su Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos dokumentais (OL L 145, 2001, p. 43; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 1 sk., 3 t., p. 331).

⁸ 2000 m. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 45/2001 dėl asmenų apsaugos Bendrijos institucijoms ir įstaigoms tvarkant asmens duomenis ir laisvo tokių duomenų judėjimo (OL L 8, 2001, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 26 t., p. 102).

C-139/07 P), tik šįkart dėl ryšio tarp Reglamento Nr. 1049/2001 ir Reglamento (EB) Nr. 659/1999, nustatančio išsamias EB 93 straipsnio taikymo taisykles⁹. Teisingumo Teismas nusprendė, kad atsisakymui leisti susipažinti su prašomu atskleisti dokumentu pagrįsti iš principo nepakanka to, kad šis dokumentas yra susijęs su Reglamento Nr. 1049/2001 4 straipsnio 2 dalyje minima veikla. Atitinkama institucija privalo pateikti ir paaiškinimus, kaip susipažinimas su šiuo dokumentu galėtų konkrečiai ir realiai pažeisti šiame straipsnyje numatyta išimtimi saugomą interesą. Tačiau šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas patikslino, kad atitinkamai Bendrijos institucijai iš principo leidžiama remtis kai kurių kategorijų dokumentams taikomomis bendrosiomis prezumpcijomis.

Valstybės pagalbos kontrolės procedūrų srityje tokios bendrosios prezumpcijos gali išplaukti iš Reglamento Nr. 659/1999 bei teismo praktikos, susijusios su teise susipažinti su Komisijos administracinės bylos dokumentais. Reglamente Nr. 659/1999 nenumatoma jokia suinteresuotojų asmenų teisė susipažinti su Komisijos administracinės bylos dokumentais, išskyrus už pagalbos suteikimą atsakingą valstybę narę. Jeigu šie suinteresuotieji asmenys galėtų susipažinti su Komisijos administracinės bylos dokumentais remiantis Reglamentu Nr. 1049/2001, kiltų pavojus valstybės pagalbos kontrolės sistemai. Be to, reikia atsižvelgti į tai, kad vykstant valstybės pagalbos kontrolės procedūroms kiti nei atitinkama valstybė narė suinteresuotieji asmenys neturi teisės susipažinti su Komisijos administracinės bylos dokumentais, todėl reikia pripažinti bendrąją prezumpciją, kad administracinės bylos dokumentų atskleidimas iš principo kelia grėsmę tyrimo tikslų apaugai. Dėl šios bendrosios prezumpcijos suinteresuotieji asmenys nepraranda teisės įrodyti, kad prašomam atskleisti konkrečiam dokumentui ši prezumpcija netaikoma arba kad egzistuoja dokumento atskleidimą pateisinantis Reglamento Nr. 1049/2001 4 straipsnio 2 dalyje numatytas svarbesnis viešasis interesas.

Toks prezumpcijų mechanizmas taip pat nagrinėtas byloje *Švedija prieš API ir Komisiją* (2010 m. rugsėjo 21 d. sprendimas, sujungtos bylos C-514/07 P, C-528/07 P ir C-532/07 P), kurioje Teisingumo Teismas analizavo klausimą dėl galimybės susipažinti su per teisminį procesą institucijos jam pateiktais atsiliepimais. Teisingumo Teismo teigimu, tokių atsiliepimų statusas yra labai specifinis, nes dėl savo pobūdžio jie susiję su Teisingumo Teismo teismine veikla. Iš tiesų šie atsiliepimai parengti vien dėl minėto teismo proceso ir yra vienas iš jo esminių elementų. Pažymėtina, kad pati teisminė veikla nepatenka į Sąjungos teisės aktais įtvirtintos teisės susipažinti su dokumentais taikymo sritį. Teisminių procesų apsauga reikalauja užtikrinti visų pirma procesinių teisių lygybės ir gero teisingumo vykdymo principų laikymąsi. Jei institucijos pareiškimų turinys turėtų būti prieinamas viešoms diskusijoms, dėl jų išreikšta kritika galėtų paveikti institucijos ginamą poziciją. Tokia padėtis galėtų iškreipti būtina Sąjungos teismuose nagrinėjamo ginčo šalių pusiausvyrą, nes atskleidimo įpareigojimas būtų taikomas tik institucijai, kurios prašoma leisti susipažinti su jos dokumentais, o ne visoms proceso šalims. Be to, teisminės veiklos neįtraukimas į teisės susipažinti su dokumentais taikymo sritį pateisinamas būtinybe per visą teismo procesą užtikrinti, kad šalių teisminiai ginčai bei teismo pasitarimas vyktų sklandžiai. Atskleidus atsiliepimus, atsirastų galimybė daryti išorinį poveikį teisminei veiklai, net jei tai būtų tik visuomenės susidarytas įspūdis, ir pakenkti teisminių ginčų sklandumui. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad kol vyksta procesas, egzistuoja bendroji prezumpcija, jog atskleidus per teismo procesą institucijos pateiktus atsiliepimus kiltų pavojus šio proceso apsaugai pagal Reglamento Nr. 1049/2001 4 straipsnio 2 dalies antrąją įtrauką, tačiau dėl tokios bendrosios prezumpcijos suinteresuotasis asmuo nepraranda teisės įrodyti, jog atitinkamam dokumentui ši prezumpcija netaikoma.

⁹ 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 659/1999, nustatantis išsamias EB sutarties 93 straipsnio taikymo taisykles (OL L 83, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 1 t., p. 339).

Tačiau kai Teisingumo Teismas baigia teisminę veiklą, nebereikia preziumuoti, kad atsiliepimų atskleidimas jai kenkia, todėl būtina konkrečiai išnagrinėti dokumentus, su kuriais prašoma leisti susipažinti, ir nustatyti, ar galima atsakyti juos atskleisti pagal Reglamento Nr. 1049/2001 4 straipsnio 2 dalies antrą įtrauką.

Sajungos pilietybė

Šioje srityje, kuri nuolat vystosi, Teisingumo Teismas nagrinėjo bylą *Tsakouridis* (2010 m. lapkričio 23 d. sprendimas, C-145/09), kurioje turėjo gvildinti subtilią problemą dėl Sąjungos piliečio, turinčio Direktyvos 2004/38/EB dėl teisės laisvai judėti ir gyventi¹⁰ 28 straipsnyje apibrėžtą nuolatinio gyvenimo šalyje teisę, išsiuntimo iš šalies sąlygų. Teisingumo Teismas visų pirma pastebėjo, kad išsiuntimo iš šalies priemonė turi būti pagrįsta individualiu suinteresuotojo asmens padėties įvertinimu atsižvelgiant į tokius kriterijus, kaip antai jo amžius, sveikatos būklė, asmeninių, šeiminių ar profesinių interesų centras, nebuvimo priimančiojoje valstybėje narėje trukmė ir sąsajos su savo kilmės šalimi intensyvumas, nes lemiamas kriterijus suteikiant sustiprintą apsaugą, kad nebūtų taikoma išsiuntimo iš šalies priemonė, yra gyvenimas priimančiojoje valstybėje narėje pastaruosius dešimt metų iki išsiuntimo priemonės datos. Be to, Teisingumo Teismas pabrėžė, kad ši išsiuntimo iš šalies priemonė gali būti pateisinama „imperatyviomis visuomenės saugumo priežastimis“ ar „rimtomis viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo priežastimis“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2004/38 28 straipsnį tik jeigu, atsižvelgiant į ypatingą grėsmės dydį, tokia priemonė būtina interesų, kuriuos ja siekiama užtikrinti, apsaugai, tačiau su sąlyga, keliama dėl Sąjungos piliečio gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje trukmės, kad šio tikslo negalima pasiekti švelnesnėmis priemonėmis. Galiausiai Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad kova su nusikalstamumu, susijusiu su narkotinių medžiagų platinimu veikiant organizuotai, t. y. veika, už kurią suinteresuotasis asmuo buvo nuteistas, gali būti priskirta „imperatyvių visuomenės saugumo priežasčių“ ar „rimtų viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo priežasčių“ sąvokai pagal tos pačios direktyvos 28 straipsnį.

Vis dar kalbant apie su Sąjungos pilietybe susijusias teises laisvai judėti ir gyventi šalyje, reikia paminėti bylą *Bressol ir kt.* (2010 m. balandžio 13 d. sprendimas, C-73/08). Joje Teisingumo Teismas nagrinėjo klausimą dėl nacionalinės teisės akto, kuriuo ribojamas studentų Sąjungos piliečių, laikomų ne rezidentais, skaičius medicinos ir paramedicinos studijų programose, atitikties. Teisingumo Teismas visų pirma patvirtino, kad nesvarbu, ar Direktyvos 2004/38 24 straipsnis taikomas konkrečiai pagrindinėje byloje nagrinėtai studentų situacijai, Sutarties 18 ir 21 straipsniais draudžiamas nacionalinės teisės aktas, kuriuo apribojamas pirmą kartą į aukštojo mokslo įstaigas galinčių stoti studentų, nelaikomų šios valstybės narės rezidentais, skaičius, nes tokiu teisės aktu sukuriamas nevienodas požiūris į studentus rezidentus ir ne rezidentus ir kartu netiesioginė diskriminacija dėl pilietybės. Toliau Teisingumo Teismas priminė, kad tokį ribojančio pobūdžio teisės aktą galima pateisinti visuomenės sveikatos apsaugos tikslu tik jei kompetentingos valdžios institucijos, remdamosi objektyviais, išsamiais ir statistika pagrįstais kriterijais, išsamiai išnagrinėja aptariamą teisės aktą trimis etapais: įvertina, ar iš tikrųjų egzistuoja pavojus siekiamo tikslo atžvilgiu, ar šis teisės aktas suderinamas su siekiamo tikslo įgyvendinimu ir ar šis teisės aktas proporcingas siekiamam tikslui. Galiausiai Teisingumo Teismas patikslino, kad nacionalinės valdžios institucijos negali remtis 1966 m. gruodžio 16 d.

¹⁰ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimoms narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (tekstas svarbus EEB) (OL L 158, p. 77; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 46; klaidų ištaisymas OL L 274, 2009, p. 47).

Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimto Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 13 straipsniu, jei nacionalinis teismas nustatytų, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas teisės aktas nesuderinamas su SESV 18 ir 21 straipsniais.

Byloje *Lassal* (2010 m. spalio 7 d. sprendimas, C-162/09) Teisingumo Teismas nagrinėjo Direktyvos 2004/38 16 straipsnį. Prašymu priimti prejudicinį sprendimą iš esmės norėta sužinoti, ar asmeniui siekiant įgyti minėtame 16 straipsnyje numatytą nuolatinio gyvenimo šalyje teisę reikėjo atsižvelgti į ištisinio penkerių metų gyvenimo šalyje pagal ankstesnes Sąjungos teisės priemones laikotarpį iki šios direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę dienos, t. y. iki 2006 m. balandžio 30 d., ir, jei taip, ar trumpalaikės išvykos iki 2006 m. balandžio 30 d., bet po šio teisėto ištisinio penkerių metų gyvenimo laikotarpio, gali turėti įtakos pagal šią direktyvą įgyjamai teisei nuolat gyventi šalyje. Teisingumo Teismas teigiamai atsakė į pirmąją klausimo dalį; jis nusprendė, kad net jei iki Direktyvos 2004/38 priėmimo galiojusiose Sąjungos teisės priemonėse nebuvo numatyta galimybė įgyti teisę gyventi šalyje po penkerių metų laikotarpio, atsisakius atsižvelgti į šį ištisinį gyvenimo laikotarpį būtų visiškai panaikintas šios direktyvos veiksmingumas ir kiltų su integravimosi išgyvenus tam tikrą laikotarpį idėja, kuria ši direktyva pagrįsta, nesuderinama situacija. Toliau Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 2004/38 pagrindinis objektas ir tikslas palengvinti pagrindinės teisės laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje bei, suteikiant nuolatinio gyvenimo šalyje teisę, skatinti socialinę sanglaudą ir sustiprinti Sąjungos pilietybės jausmą būtų šurkščiau pažeisti, jeigu ši gyvenimo šalyje teisė nebūtų suteikiama Sąjungos piliečiams, iki 2006 m. balandžio 30 d. priimančiosios valstybės narės teritorijoje teisėtai ir nepertraukiamai išgyvenusiems penkerius metus, tik todėl, kad jie, išgyvenę šiuos metus, iki minėtos datos buvo išvykę trumpesniai nei dveji metai iš eilės laikotarpiui.

Galiausiai, kalbant apie teismo praktiką, susijusią su Sąjungos pilietybe, reikia paminėti bylą *Rottmann* (2010 m. kovo 2 d. sprendimas, C-135/08), kurioje Teisingumo Teismas sprendė dėl valstybės narės pilietybės, Sąjungos piliečio įgytos natūralizacijos būdu pasinaudojant apgaule, atėmimo sąlygų. Teisingumo Teismo teigimu, pagal Sąjungos teisę ir ypač EB 17 straipsnį nedraudžiama valstybei narei atimti iš Europos Sąjungos piliečio natūralizacijos būdu įgytos jos pilietybės, jeigu ji gauta apgaule, nes toks sprendimas atitinka viešojo intereso reikalavimą, kurį pateisina pilietybės ryšį tarp valstybės narės ir jos piliečio nutraukianti apgaulė. Tačiau tokiu sprendimu atimti pilietybę privalo būti paisoma proporcingumo principo. Kai apgaulingai veikęs pilietis, kaip nagrinėjamu atveju, jau yra praradęs savo kilmės valstybės pilietybę dėl natūralizacijos, nacionaliniai teismai turi įvertinti tokio sprendimo atimti pilietybę pasekmes suinteresuotajam asmeniui ir jo šeimos nariams ir, be kita ko, patikrinti, ar pateisinamas visų teisių, kuriomis naudojasi Sąjungos pilietis, praradimas atsižvelgiant į suinteresuotojo asmens padaryto pažeidimo sunkumą, laiką, praėjusį nuo sprendimo suteikti pilietybę iki sprendimo ją atimti, ir galimybę suinteresuotam asmeniui atgauti savo kilmės valstybės pilietybę. Taigi kilmės valstybės pilietybės ir natūralizacijos būdu įgytos pilietybės netekimas nėra iš principo nesuderinamas su Sąjungos teise, net jei sprendimas atimti pilietybę lemia, kad bus prarasta Sąjungos pilietybė.

Laisvas prekių judėjimas

Byloje *Ker-Optika* (2010 m. gruodžio 2 d. sprendimas, C-108/09) Teisingumo Teismas konstatavo, kad nacionalinės teisės aktu, kuriuo draudžiama parduoti kitų valstybių narių kilmės kontaktinius lęšius internetu ir juos pristatyti vartotojui į namus, iš kitų valstybių narių ūkio subjektų atimama galimybė naudoti ypač veiksmingą šių gaminių prekybos būdą, ir taip jiems sukuriama nemažai kliūčių patekti į nacionalinę rinką, todėl šis aktas sudaro laisvo prekių judėjimo kliūtį. Beje, Teisingumo Teismas pastebi, jog valstybė narė gali reikalauti, kad

kontaktinius lęšius išduotų kvalifikuotas specialistas, kuris pateiktų klientui informaciją apie jų taisyklingą naudojimą ir priežiūrą bei apie lęšių nešiojimo keliamą riziką. Tai, kad kontaktinius lęšius galima įsigyti tik optikos specialisto paslaugas siūlančiose optikos parduotuvėse, užtikrina tikslo apsaugoti vartotojų sveikatą įgyvendinimą. Tačiau Teisingumo Teismas primena, kad šias paslaugas taip pat gali teikti gydytojas oftalmologas, nedirbantis optikos parduotuvėje. Be to, iš esmės suteikti šias paslaugas reikia tik pirmą kartą išduodant kontaktinius lęšius. Vėliau pakanka to, kad klientas pardavėjui pasakytų, kokios rūšies lęšiai jam buvo išduoti pirmą kartą, ir informuotų apie galimą jo regos pakitimą, kurį konstatavo gydytojas oftalmologas. Šiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas mano, kad tikslą užtikrinti kontaktinių lęšių naudotojų sveikatos apsaugą galima pasiekti mažiau ribojančiomis priemonėmis nei tos, kurios nustatytos nacionalinės teisės akte. Todėl draudimas parduoti kontaktinius lęšius internetu yra neproporcingas atsižvelgiant į visuomenės sveikatos apsaugos tikslą ir prieštarauja laisvo prekių judėjimo taisyklėms.

Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas

Šiais metais Teisingumo Teismas ir vėl priėmė nemažai sprendimų įsisteigimo laisvės, laisvės teikti paslaugas, laisvo kapitalo judėjimo ir laisvo darbuotojų judėjimo srityse. Siekiant aiškumo bus apžvelgtos sprendimų, atrinktų pagal juose nagrinėjamą laisvę, o kai kuriais atvejais – ir pagal atitinkamą veiklos rūšį, grupės.

Įsisteigimo laisvės srityje reikia paminėti sujungtas bylas *Blanco Pérez ir Chao Gómez* (2010 m. birželio 1 d. sprendimas, C-570/07 ir C-571/07). Jose nagrinėti Ispanijos teisės aktai, pagal kuriuos, norint steigti naują vaistinę tam tikrame regione, reikalaujama gauti išankstinį administracinį leidimą. Toks leidimas buvo išduodamas, jeigu įvykdytos sąlygos dėl demografinio tankumo ir minimalaus atstumo tarp vaistinių atitinkamame regione. Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal SESV 49 straipsnį tokie teisės aktai iš esmės nedraudžiami. Iš tikrųjų, Teisingumo Teismo teigimu, valstybė narė gali nuspręsti, jog egzistuoja grėsmė, kad kai kuriose jos teritorijos dalyse gali trūkti vaistinių ir todėl gyventojai nebus tinkamai ir kokybiškai aprūpinti vaistais. Todėl atsižvelgdama į tokią grėsmę valstybė narė gali priimti teisės aktus numatydamas, kad tam tikram gyventojų skaičiui gali būti steigiama tik viena vaistinė, siekiant tolygiai paskirstyti vaistines nacionalinėje teritorijoje. Vis dėlto Teisingumo Teismas patikslino, kad SESV 49 straipsniu draudžiami tokie nacionalinės teisės aktai, jeigu jais sudaroma kliūčių kiekvienoje geografinėje zonoje, turinčioje demografinių ypatumų, steigti pakankamai vaistinių, kad būtų užtikrintos tinkamos farmacinės paslaugos, o tai turi patikrinti nacionalinis teismas. Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad SESV 49 straipsniu, skaitomu kartu su Direktyvos 85/432 dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių tam tikrą veiklą farmacijos srityje, nuostatų derinimo 1 straipsnio 1 bei 2 dalimis ir Direktyvos 2005/36 dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo 45 straipsnio 2 dalies e ir g punktais, draudžiami nacionalinės teisės akte numatyti kriterijai, pagal kuriuos atrenkami naujų vaistinių savininkai ir kurie susiję su tuo, pirma, kad už profesinę veiklą tam tikroje nacionalinės teritorijos dalyje įgyti profesiniai nuopelnai padidinami 20 %, ir antra, kad, kandidatams surinkus vienodą balų pagal nuopelnų skalę skaičių, leidimai suteikiami taikant tvarką, pagal kurią pirmenybė suteikiama vaistininkams, profesinę veiklą vykdžiusiems minėtoje nacionalinės teritorijos dalyje, nes natūralu, kad šiuos kriterijus lengviau gali atitikti nacionaliniai vaistininkai.

Įsisteigimo laisvės principas taip pat buvo nagrinėjamas keliuose sprendimuose, susijusiuose su mokesčiais. Tarp jų visų pirma reikia nurodyti bylą *X Holding* (2010 m. vasario 25 d. sprendimas,

C-337/08), kurioje Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 43 ir 48 straipsniais nedraudžiamos valstybės narės nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis patronuojančiai bendrovei suteikiama galimybė su dukterine bendrove rezidente sudaryti vieną apmokestinamąjį vienetą, tačiau neleidžiama tokio vieneto sudaryti su savo dukterine bendrove ne rezidente, nes pastarosios pelno atžvilgiu netaikomi šios valstybės narės mokesčių teisės aktai. Teisingumo Teismo nuomone, tokia mokesčių sistema yra pateisinama būtinybe išsaugoti apmokestinimo kompetencijos pasidalijimą tarp valstybių narių. Kadangi patronuojanti bendrovė kiekvienais metais gali laisvai sudaryti apmokestinamąjį vienetą su savo dukterine bendrove ir nutraukti jo egzistavimą, galimybė į apmokestinamąjį vienetą įtraukti dukterinę bendrovę ne rezidentę suteiktų jai laisvę pasirinkti šios dukterinės bendrovės nuostoliams ir vietai, kurioje į juos būtų atsižvelgta, taikytiną mokesčių sistemą. Be to, tai, kad valstybė narė sutinka su laikinu užsienyje registruotos nuolatinės buveinės nuostolių atskaitymu pagrindinės įmonės buveinės valstybėje, dar nereiškia, jog ši galimybė turėtų būti taikoma ir patronuojančios bendrovės rezidentės dukterinėms bendrovėms ne rezidentėms. Kadangi kitoje valstybėje narėje esančių nuolatinių buveinių ir dukterinių bendrovių ne rezidenčių situacija nėra panaši apmokestinimo kompetencijos pasidalijimo atžvilgiu, kilmės valstybė narė neprivalo taikyti dukterinėms bendrovėms ne rezidentėms tą pačią mokesčių sistemą, kokią ji taiko užsienyje registruotoms nuolatinėms buveinėms.

Antra, reikia paminėti Sprendimą *Gielen* (2010 m. kovo 18 d. sprendimas, C-440/08), susijusį su Nyderlandų teisės aktais pajamų mokesčių srityje, pagal kuriuos savarankiškai dirbantiems asmenims, tam tikrą skaičių valandų išdirbusiems kaip verslininkai, suteikiama teisė į atskaitą. Tačiau šiuose teisės aktuose buvo numatyta, kad neatsižvelgiama į mokesčių mokėtojų ne rezidentų kitoje valstybėje narėje esančioje įmonėje išdirbtas valandas. Teisingumo Teismo teigimu, SESV 49 straipsniu draudžiami tokie teisės aktai, kuriais daromas diskriminacinis poveikis mokesčių mokėtojams ne rezidentams, net jeigu norėdami pasinaudoti minėta lengvata tokie mokesčių mokėtojai gali pasirinkti mokesčių mokėtojams rezidentams taikomą tvarką. Dėl šio aspekto Teisingumo Teismas nusprendė, kad netiesioginės diskriminacijos dėl pilietybės, kaip tai suprantama pagal SESV 49 straipsnį, buvimo nepaneigia tas faktas, kad mokesčių mokėtojai ne rezidentai gali pasinaudoti prilyginimo galimybe, kuri leidžia jiems pasirinkti tarp diskriminacinės ir rezidentams taikomos apmokestinimo tvarkos, nes tokia galimybė pasirinkti negali pašalinti pirmojo iš tokių dviejų apmokestinimo tvarkos variantų diskriminacinio poveikio. Tuo atveju, jei būtų pripažintas toks minėtos galimybės pasirinkti poveikis, tai reikštų įteisinti apmokestinimo tvarką, kuri pati savaime dėl diskriminacinio pobūdžio pažeidžia SESV 49 straipsnį. Be to, įsisteigimo laisvę ribojanti nacionalinė tvarka lieka nesuderinama su Sąjungos teise, net jeigu jos taikymas yra tik pasirenkamo pobūdžio.

Dar reikia paminėti trečią sprendimą, kurį Teisingumo Teismas priėmė mokesčių srityje ir kuris šį kartą susijęs su laisvės teikti paslaugas principu. Sprendime *Schmelz* (2010 m. spalio 26 d. sprendimas, C-97/09) Teisingumo Teismas turėjo patikrinti, ar su EB 49 straipsniu suderinama Direktyvos 77/388/EB¹¹ 24 straipsnio 3 dalyje bei 28i straipsnyje ir Direktyvos 2006/112/EB¹² 283 straipsnio 1 dalies c punkte numatyta speciali smulkiojo verslo įmonėms skirta schema, pagal kurią valstybės narės gali jų teritorijoje įsteigtas smulkiojo verslo įmones atleisti nuo pridėtinės vertės mokesčio, šioms prarandant teisę į atskaitą, tačiau tokia galimybė nesuteikiama kitose valstybėse narėse įsteigtoms smulkiojo verslo įmonėms. Teisingumo Teismo teigimu, nors ši schema sudaro laisvės teikti paslaugas apribojimą, šioje pridėtinės vertės

¹¹ 1977 m. gegužės 17 d. Šeštoji Tarybos direktyva dėl valstybių narių apyvartos mokesčių įstatymų derinimo – Bendra pridėtinės vertės mokesčio sistema: vienodas vertinimo pagrindas (OL L 145, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 9 sk., 1 t., p. 23).

¹² 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos (OL L 347, p. 1).

mokesčio schemos taikymo stadijoje tikslas užtikrinti mokesčių kontrolės veiksmingumą siekiant kovoti su galimu sukčiavimu, mokesčių vengimu ir piktnaudžiavimu bei smulkiojo verslo įmonėms skirtos schemos tikslas sustiprinti šių įmonių konkurencingumą vis dėlto pateisina, kad atleidimas nuo pridėtinės vertės mokesčio būtų taikomas tik valstybės narės, kurioje pridėtinės vertės mokestis mokėtinas, teritorijoje įsteigtų smulkiojo verslo įmonių veiklai. Iš esmės priimančioji valstybė narė nėra pajėgi veiksmingai kontroliuoti ne jos teritorijoje įsteigtos smulkiojo verslo įmonės veiklą, vykdomą naudojantis laisve teikti paslaugas. Be to, Reglamente (EB) Nr. 1798/2003 dėl administracinio bendradarbiavimo pridėtinės vertės mokesčio srityje, panaikinančiame Reglamentą (EEB) Nr. 218/92¹³, ir Direktyvoje 77/799/EEB¹⁴ numatytos administracinės pagalbos taisyklės negali užtikrinti tinkamo pasikeitimo informacija apie smulkiojo verslo įmones, vykdančias veiklą atleidimą nuo pridėtinės vertės mokesčio taikančios valstybės narės teritorijoje. Todėl, Teisingumo Teismo tvirtinimu, pagal EB 49 straipsnį tokia schema nedraudžiama.

Dėl laisvės teikti paslaugas Teisingumo Teismas priėmė nemažai sprendimų labai įvairiose srityse, kaip antai visuomenės sveikata, darbuotojų komandiravimas ir azartiniai lošimai.

Sprendime *Komisija prieš Prancūziją* (2010 m. spalio 5 d. sprendimas, C-512/08) Teisingumo Teismas visų pirma nusprendė, kad valstybė narė, kurios nacionalinės teisės aktuose reikalaujama, išskyrus ypatingas situacijas, susijusias, be kita ko, su apdraustojo asmens sveikatos būkle arba reikalingo gydymo skuba, gauti išankstinį leidimą tam, kad kompetentinga institucija pagal valstybėje narėje, kurioje ji veikia, galiojančią kompensavimo sistemą kompensuotų kitoje valstybėje narėje suplanuoto gydymo ne ligoninėje, kuriam naudojama sudėtinga medicinos įranga, išlaidas, nepažeidžia įsipareigojimų pagal EB 49 straipsnį. Teisingumo Teismo teigimu, atsižvelgiant į pavojus visuomenės sveikatos politikos organizavimui ir socialinės apsaugos sistemos finansinei pusiausvyrai, toks reikalavimas atrodo pateisinamas apribojimas šiame Sąjungos teisės raidos etape. Šie pavojai neatsiejami nuo aplinkybės, kad nesvarbu, ar sudėtinga medicinos įranga įrengta ir naudojama ligoninėje, ar kitur, ją turi būti galima įtraukti į planavimo politiką, susijusią, be kita ko, su tokios įrangos kiekiu ir geografiniu paskirstymu, siekiant visoje nacionalinėje teritorijoje užtikrinti racionalaus, stabilaus, subalansuoto ir prieinamo gydymo pasiūlą, bet taip pat, kiek įmanoma, išvengti bet kokio finansinių, techninių ir žmoniškųjų išteklių švaistymo. Tačiau Sprendime *Elchinov* (2010 m. spalio 5 d. sprendimas, C-173/09) Teisingumo Teismas nusprendė, kad valstybės narės teisės nuostata, kuri aiškinama taip, kad pagal ją visais atvejais neapmokamos kitoje valstybėje narėje be išankstinio leidimo suteikto gydymo ligoninėje išlaidos, neatitinka EB 49 straipsnio ir Reglamento (EEB) Nr. 1408/71, iš dalies pakeisto ir atnaujinto Reglamentu (EB) Nr. 118/97, iš dalies pakeistu Reglamentu (EB) Nr. 1992/2006¹⁵, 22 straipsnio. Iš tikrųjų, nors iš principo pagal Sąjungos teisę nedraudžiama išankstinio leidimo sistema, kaip tai liudija minėtas Sprendimas *Komisija prieš Prancūziją*, vis dėlto būtina, kad tokio leidimo išdavimo sąlygas būtų galima pateisinti. Teisingumo Teismo nuomone, taip nėra nagrinėjamos teisės nuostatos atveju, nes dėl jos socialiniu draudimu apdraustasis asmuo, kuriam priežastys, susijusios su sveikatos būkle ar būtinybe skubiai gydytis ligoninėje, sutrukdė prašyti tokio leidimo ar jis negalėjo laukti kompetentingos institucijos atsakymo, praranda teisę prašyti šios institucijos apmokėti to

¹³ 2003 m. spalio 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1798/2003 (OL L 264, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 9 sk., 1 t. p. 392).

¹⁴ 1977 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva 77/799/EEB dėl valstybių narių kompetentingų institucijų tarpusavio pagalbos tiesioginio apmokestinimo srityje (OL L 336, p. 15; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 9 sk., 1 t., p. 63).

¹⁵ 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1992/2006, iš dalies keičiantis Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje (OL L 392, p. 1).

gydymo išlaidas, net jei visos kitos tokio apmokėjimo sąlygos buvo įvykdytos. Apmokant tokio gydymo išlaidas, netrukdoma įgyvendinti medicinos paslaugų planavimo tikslus ir nedaroma didelė žala socialinės apsaugos sistemos finansinei pusiausvyrai. Todėl Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad minėta nuostata buvo nepateisinamas laisvės teikti paslaugas apribojimas.

Toliau, kalbant apie darbuotojų komandiravimą, reikėtų paminėti Sprendimą *Santos Palhota ir kt.* (2010 m. spalio 7 d. sprendimas, C-515/08), kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad SESV 56 ir 57 straipsniais draudžiami valstybės narės teisės aktai, kuriuose numatyta, jog į jos teritoriją darbuotojus komandiruojantis kitoje valstybėje narėje įsisteigęs darbdavys privalo pateikti išankstinę komandiravimo paraišką, tiek, kiek pagal juos planuojamos komandiruotės pradžia siejama su minėtos paraiškos registracijos numerio pranešimu šiam darbdaviui, ir kuriuose priimančiosios valstybės valdžios institucijoms numatytos penkios darbo dienos nuo paraiškos gavimo šiam numeriui pranešti. Teisingumo Teismas iš esmės pripažino, kad tokia procedūra prilygsta administracinei leidimo išdavimo procedūrai, kuri būtent dėl pranešimo termino gali sudaryti planuojamos komandiruotės ir komandiruojamų darbuotojų darbdavio vykdomos paslaugų teikimo veiklos kliūčių, ypač tais atvejais, kai reikia veikti nedelsiant. Tačiau, Teisingumo Teismo teigimu, SESV 56 ir 57 straipsniais nedraudžiami valstybės narės teisės aktai, kuriuose numatyta, kad į jos teritoriją darbuotojus komandiruojantis kitoje valstybėje narėje įsisteigęs darbdavys komandiruotės laikotarpiu privalo turėti priimančiosios valstybės nacionalinėms valdžios institucijoms prieinamas socialinės apsaugos ar darbo dokumentų, lygiaverčių reikalaujamiems pagal priimančiosios valstybės teisę, kopijas ir pasibaigus šiam laikotarpiui jas nusiųsti šioms institucijoms. Iš tikrųjų tokios priemonės yra proporcingos darbuotojų apsaugos tikslui, nes leidžia valdžios institucijoms kontroliuoti Direktyvos 96/71/EB¹⁶ 3 straipsnio 1 dalyje išvardytų darbo sutarties sąlygų laikymąsi komandiruotų darbuotojų atžvilgiu ir taip užtikrinti jų apsaugą.

Teisingumo Teismas keliuose sprendimuose taip pat turėjo progą nagrinėti subtilią nacionalinių monopolijų azartinių lošimų bei sporto lažybų srityje problemą ir patikslinti sąlygas, kurias turi atitikti tokie monopoliai, kad būtų pateisinami. Sprendime *Sporting Exchange* (2010 m. birželio 3 d. sprendimas, C-203/08) ir Sprendime *Ladbroke's Betting & Gaming ir Ladbroke's International* (2010 m. birželio 3 d. sprendimas, C-258/08) Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 49 straipsniu nedraudžiama valstybės narės teisės nuostata, pagal kurią organizuojant ir reklamuojant azartinius lošimus taikoma išimtinų teisių vienam subjektui suteikimo sistema ir draudžiama bet kuriam kitam subjektui, įskaitant įsisteigusį kitoje valstybėje narėje, siūlyti internetu šiai sistemai priskiriamas paslaugas pirmosios valstybės narės teritorijoje. Teisingumo Teismo teigimu, kadangi internetu siūlomų azartinių lošimų sektorius nėra suderintas Europos Sąjungos lygmeniu, valstybė narė gali manyti, jog vien aplinkybė, kad ūkio subjektas teisėtai internetu siūlo šio sektoriaus paslaugas kitoje valstybėje narėje, kurioje yra įsteigtas ir kur jam iš esmės jau taikomi teisės aktuose įtvirtinti reikalavimai, o jo veiklą kontroliuoja šios valstybės kompetentingos valdžios institucijos, nėra pakankama nacionalinių vartotojų apsaugos nuo sukčiavimų ir nusikaltimų pavojaus garantija, turint omenyje sunkumus, su kuriais šiomis aplinkybėmis gali susidurti įsisteigimo valstybės narės valdžios institucijos, vertindamos ūkio subjektų profesines savybes ir sąžiningumą. Be to, vartotojas ir ūkio subjektas tiesiogiai nebendruoja, todėl azartiniams lošimams internetu būdingas kitokio pobūdžio ir didesnis pavojus, palyginti su tokiais lošimais tradicinėse rinkose, turint omenyje galimus ūkio subjektų prieš vartotojus nukreiptus sukčiavimus. Todėl toks apribojimas, atsižvelgiant į ypatumus, susijusius su azartinių lošimų siūlymu internetu, gali būti laikomas pateisinamu kovos su sukčiavimu ir nusikalstamumu tikslais. Minėtame Sprendime *Ladbroke's Betting & Gaming ir*

¹⁶ 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje (OL L18, 1997, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 431).

Ladbrokes International Teisingumo Teismas pridūrė, kad nacionalinės teisės aktas, kuriuo siekiama sumažinti priklausomybę nuo azartinių lošimų bei kovoti su sukčiavimu ir kuriuo iš tiesų prisidedama siekiant šių tikslų, gali būti laikomas nuosekliai ir sistemiškai ribojančiu lažybų veiklą net tuomet, kai išimtinės teisės turėtojui arba turėtojams leidžiama padaryti savo pasiūlą rinkoje patrauklią, pateikiant naujų lošimų ir naudojant reklamą. Nacionalinis teismas turi patikrinti, ar nelegalių lošimų veikla gali sukelti problemų atitinkamoje valstybėje narėje, kurias būtų galima išspręsti išplečiant licencijuotos bei reglamentuotos veiklos sritį, ir ar toks išplėtimas dėl jo masto netaptų nesuderinamas su tikslu sumažinti minėtą priklausomybę.

Sprendime *Carmen Media Group* (2010 m. rugsėjo 8 d. sprendimas, C-46/08) ir Sprendime *Stoß* (2010 m. rugsėjo 8 d. sprendimas, sujungtos bylos C-316/07, C-358/07–C-360/07, C-409/07 ir C-410/07) Teisingumo Teismas nagrinėjo Vokietijos nacionalinės teisės nuostatą, kuria draudžiama organizuoti ir tarpininkauti organizuojant viešai prieinamus azartinius lošimus internetu. Kaip ir minėtuose sprendimuose *Sporting Exchange* ir *Ladbrokes Betting & Gaming ir Ladbrokes International*, Teisingumo Teismas nusprendė, kad siekdamas kontroliuoti poreikį lošti ir užtikrinti, kad lošimai būtų organizuojami prižiūrimoje aplinkoje, valstybės narės yra laisvos nustatyti valstybės monopolį, nes toks monopolis gali padėti įveikti azartinių lošimų sektoriuje kylančius pavojus veiksmingiau nei leidžiant privatiems ūkio subjektams organizuoti lažybas pagal toje srityje taikomus teisės aktus. Teisingumo Teismo teigimu, tai, kad vienoms lošimų formoms taikomas valstybės monopolis, o kitoms – privatiems ūkio subjektams išduodamų leidimų tvarka, savaime negali paneigti Vokietijos sistemos darnos, nes šie lošimai pasižymi skirtingomis savybėmis. Vis dėlto Teisingumo Teismas pastebėjo, kad, atsižvelgiant į Vokietijos teismų šiose bylose padarytas išvadas, jie pagrįstai manė, jog Vokietijos teisės aktais nuosekliai ir sistemiškai neapribojama azartinių lošimų veikla. Šie teismai iš esmės konstatavo, pirma, jog valstybinio monopolio teisę turintys subjektai intensyviai vykdo reklamos kampanijas, kad iš loterijų gautų kuo daugiau pelno, taip nutoldami nuo šių monopolijų buvimą pateisinančių tikslų, ir, antra, kalbant apie azartinius lošimus, kaip antai lošimus kazino ir lošimus automatais, kurių atžvilgiu valstybės monopolis nenustatytas, bet kurie gali kelti didesnę priklausomybės pavojų nei šio monopolio apimami lošimai, Vokietijos valdžios institucijos vykdo ir toleruoja politiką, kuria siekiama skatinti dalyvauti tokiuose lošimuose. Teisingumo Teismas mano, kad tokiomis aplinkybėmis prevencinis šio monopolio tikslas nebegali būti veiksmingai siekiamas, taigi jis nebegali būti pateisinamas.

Be to, minėtame Sprendime *Stoß* Teisingumo Teismas priminė, kad valstybės narės turi didelę diskreciją nustatyti apsaugos nuo azartinių lošimų keliamo pavojaus lygį. Todėl, kadangi Bendrijos lygmeniu šios srities teisės aktai nesuderinti, jos neprivalo pripažinti kitų valstybių narių šioje srityje išduotų leidimų. Dėl tų pačių priežasčių ir atsižvelgiant į pavojų, kurį, palyginti su tradiciniais azartiniais lošimais, kelia azartiniai lošimai internetu, valstybės narės taip pat gali uždrausti siūlyti azartinius lošimus internetu. Vis dėlto Teisingumo Teismas minėtame Sprendime *Carmen Media Group* pažymėjo, kad tokia leidimo tvarka, kuria nukrypstama nuo laisvės teikti paslaugas, turi būti pagrįsta objektyviais, nediskriminaciniais ir iš anksto žinomais kriterijais, užtikrinančiais, kad bus pakankamai apribota nacionalinės valdžios institucijų diskrecija ir kad ja nebus piktnaudžiaujama. Be to, kiekvienas asmuo, nukentėjęs nuo tokia nukrypti leidžiančia nuostata pagrįstos ribojamosios priemonės, turi turėti teisę į veiksmingą teisminę gynybos priemonę.

Galiausiai Sprendime *Winner Wetten* (2010 m. rugsėjo 8 d. sprendimas, C-409/06) Teisingumo Teismas nusprendė, kad dėl tiesiogiai taikytinos Sąjungos teisės viršenybės toks nacionalinės teisės aktas dėl valstybės monopolio organizuojant su sporto varžybomis susijusias lažybas, kuriame yra su įsisteigimo laisve ir laisve teikti paslaugas nesuderinamų apribojimų, dėl kurių juo

neprisidedama prie nuoseklaus ir sistemiško lažybų veiklos ribojimo, kaip to reikalaujama pagal Teisingumo Teismo praktiką, negali būti toliau taikomas pereinamuoju laikotarpiu.

Kalbant apie laisvą kapitalo judėjimą, būtina paminėti Sprendimą *Komisija prieš Portugaliją* (2010 m. liepos 8 d. sprendimas, C-171/08). Toje byloje Teisingumo Teismas turėjo įvertinti, ar atitinka EB 56 straipsnį specialios Portugalijos valstybės turimų privatizuotos bendrovės *Portugal Telecom* privilegijuotųjų akcijų („golden shares“) sistema, kuri apėmė specialias teises renkant trečdalį visų valdybos narių, renkant tam tikrą skaičių vykdomojo komiteto narių iš valdybos narių, iš išrinktų asmenų paskiriant bent vieną tam tikros srities vadovą ir priimant svarbius visuotinio susirinkimo sprendimus. Teisingumo Teismas nusprendė, kad atsižvelgiant į įtaką, kurią specialiosios teisės leidžia Portugalijos valstybei daryti valdant bendrovę ir kuri nėra pateisinama atsižvelgiant į valstybės turimo šios bendrovės kapitalo dalies dydį, Portugalijos valstybė, išsaugodama tokias teises, neįvykdė įsipareigojimų pagal EB 56 straipsnį. Dėl EB 58 straipsnio leidžiančių nukrypti nuostatų Teisingumo Teismas priminė, kad remtis visuomenės saugumu ar, kaip antai nagrinėjamu atveju, būtinybe užtikrinti prieigos prie telekomunikacijų tinklų saugumą krizės, karo ar terorizmo atvejais galima tik jei pagrindiniam visuomenės interesui kyla reali ir pakankamai didelė grėsmė. Galiausiai dėl aptariamo apribojimo proporcingumo svarbu pažymėti, kad neapibrėžtumas, kylantis iš to, jog nei nacionaliniame įstatyme, nei atitinkamos bendrovės įstatuose nėra nustatyti aplinkybių, kuriomis būtų galima pasinaudoti minėtomis specialiosiomis teisėmis, kriterijai, šurkščiai pažeidžia kapitalo judėjimo laisvę, nes jos nacionalinėms valdžios institucijoms, kiek tai susiję su pasinaudojimu tokiomis teisėmis, suteikia tokią didelę diskreciją, kad ji negali būti laikoma proporcinga siekiamiems tikslams.

Sprendimuose, susijusiuose su specialiu laisvės teikti paslaugas sektoriumi, kurį sudaro viešieji pirkimai, taip pat yra tam tikrų naujovių. Prie garsių sprendimų, kaip antai *Viking Line* (2007 m. gruodžio 11 d. sprendimas, C-438/05) ir *Laval un Partneri* (2007 m. gruodžio 18 d. sprendimas, C-341/05) priskiriama byla *Komisija prieš Vokietiją* (2010 m. liepos 15 d. sprendimas, C-271/08), kurioje buvo keliamas klausimas, kaip suderinti kolektyvinių derybų teisę ir įsisteigimo laisvės bei laisvės teikti paslaugas principus viešųjų pirkimų srityje. Toje byloje Komisija ieškiniu prašė pripažinti, kad Vokietijos Federacinė Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal Direktyvą 92/50/EEB¹⁷ ir Direktyvą 2004/18/EB¹⁸, kai įgyvendindama socialinių partnerių suderintą kolektyvinę sutartį sudarė profesinės senatvės pensijos draudimo paslaugų sutartis. Komisija teigė, kad valstybė narė, tiesiogiai ir nepaskelbusi konkurso Europos Sąjungos mastu, sudariusi tokias sutartis su Kolektyvinės sutarties dėl vietos valdžios viešosios tarnybos darbuotojų atlyginimo dalies pertvarkymo į kaupiamojo senatvės pensijos draudimo įmokas 6 straipsnyje nurodytomis įstaigomis arba įmonėmis, neįvykdė įsipareigojimų pagal minėtas direktyvas bei pažeidė įsisteigimo laisvę ir laisvės teikti paslaugas principus. Vokietijos Federacinė Respublika tvirtino, kad ginčijamos sutartys buvo sudarytos ypatingomis aplinkybėmis – įgyvendinant kolektyvinę darbo sutartį.

Šiame sprendime Teisingumo Teismas nusprendė, kad teisės į kolektyvines derybas fundamentalumas ir socialinis tikslas, kurio siekiama Kolektyvine sutartimi dėl vietos valdžios viešosios tarnybos darbuotojų atlyginimo dalies pertvarkymo į kaupiamojo senatvės pensijos

¹⁷ 1992 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva 92/50/EEB dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo (OL L 209, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 322).

¹⁸ 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbu, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo (OL L 134, p. 114; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 7 t., p. 132).

draudimo įmokas, negali savaime reikšti, kad tais atvejais, kai darbdavys yra vietos valdžios institucija, jam netaikomi iš viešųjų pirkimų direktyvų 92/50 ir 2004/18 kylantys reikalavimai, kuriais įsisteigimo laisvė ir laisvė teikti paslaugas įgyvendinama viešųjų pirkimų srityje. Taigi pagrindinė teisė į kolektyvines derybas turi būti įgyvendinama taip, kad atitiktų iš ESV sutartimi saugomų laisvių kylančius reikalavimus ir proporcingumo principą. Detaliai išnagrinėjęs įvairius motyvus, galinčius pateisinti Europos nuostatų dėl viešųjų pirkimų netaikymą ginčijamoms sutartims sudaryti, kaip antai darbuotojų dalyvavimas pasirenkant darbo užmokesčio pertvarkymo priemonę įgyvendinančią įstaigą, solidarumo veiksniai, kuriais grindžiami nagrinėjamoje kolektyvinėje sutartyje nurodytų įstaigų ir įmonių pasiūlymai, ar net jų patirtis ir finansinis solidarumas, Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad minėtų viešųjų pirkimų direktyvų laikymasis šiuo atveju nėra nesuderinamas su nagrinėjamos kolektyvinės sutarties siekiama socialiniu tikslu. Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad sąlygos, su kuriomis minėtomis direktyvomis siejamas sutarčių kvalifikavimas kaip „viešojo pirkimo sutarčių“, nagrinėjamu atveju buvo įvykdytos. Pirma, jis pastebėjo, kad vietos valdžios lygmens darbdaviai, net jei profesinės senatvės pensijos draudimo srityje tik įgyvendina kolektyvinėje sutartyje įtvirtintą pasirinkimą, vis dėlto yra perkančiosios organizacijos, nes jiems buvo atstovaujama derantis dėl nagrinėjamo atveju įgyvendintos kolektyvinės sutarties. Antra, jis pripažino, kad sudarydami grupinio draudimo sutartis darbdaviai tiesiogiai gauna ekonominės naudos, nes šios sutartys yra atlygintinės. Todėl šioje byloje Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad Vokietijos Federacinė Respublika neįvykdė įsipareigojimo pagal Europos viešųjų pirkimų direktyvas paskelbti konkursą dėl ginčijamų sutarčių sudarymo įgyvendinant kolektyvinę sutartį.

Direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo buvo aiškinama ir kitame 2010 m. lapkričio 18 d. priimtame Teisingumo Teismo sprendime (Sprendimas *Komisija prieš Airiją*, C-226/09). Toje byloje problema kilo dėl to, kad nors skelbime apie pirkimą perkančioji organizacija ir neturėjo nurodyti kiekvieno sutarties laimėtojo nustatymo kriterijaus santykinio lyginamojo svorio, ji vis dėlto tai padarė, bet jau pasibaigus įmonėms nustatytam terminui pateikti pasiūlymus. Komisija perkančiosios organizacijos valstybei narei pareiškė ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo, kaltindama ją, kad pažeidė vienodo požiūrio principą ir skaidrumo pareigą.

Teisingumo Teismas visų pirma nusprendė, kad nors pareiga nurodyti kiekvieno pirkimo, patenkančio į II A priedo taikymo priedą, laimėtojo nustatymo kriterijaus santykinį lyginamąjį svorį atitinka reikalavimą užtikrinti vienodo požiūrio principo ir iš jo išplaukiančios skaidrumo pareigos laikymąsi, nepagrįsta teigti, jog nesant specialių nuostatų, skirtų II B priedo kategorijos pirkimams, galima reikalauti, kad perkančioji organizacija, kuri vis dėlto nusprendžia pateikti tokią informaciją, privalo tai padaryti prieš pasibaigiant pasiūlymų pateikimo terminui. Teisingumo Teismo teigimu, priskyrusi šiems kriterijams lyginamąjį svorį, perkančioji organizacija tik nurodė tvarką, pagal kurią turi būti vertinami pateikti pasiūlymai. Tačiau jis nusprendė, kad pakeitus pirkimo laimėtojo nustatymo kriterijų santykinius lyginamuosius svorius po pirmojo pateiktų pasiūlymų nagrinėjimo, buvo pažeistas vienodo požiūrio principas ir iš jo išplaukianti skaidrumo pareiga. Toks pakeitimas prieštarauja Teisingumo Teismo praktikai, pagal kurią šie pagrindiniai Sąjungos principai apima perkančiųjų organizacijų pareigą vienodai aiškinti laimėtojo nustatymo kriterijus per visą procedūrą.

Darbuotojų laisvo judėjimo srityje reikia paminėti bylą (2010 m. kovo 16 d. sprendimas, C-325/08), kurioje nagrinėtas profesionalaus futbolo srities teisės akto suderinamumas su SESV 45 straipsniu. Pagal šį teisės aktą „espoir“ (jaunajam) žaidėjui gali tekti atlyginti nuostolius, jeigu baigęs mokymą profesionalaus žaidėjo sutartį jis pasirašo ne su jam mokymą suteikusių, bet su kitos valstybės narės klubu. Savo sprendime Teisingumo Teismas visų pirma patikrino, ar ginčijamas teisės aktas tikrai pateko į SESV 45 straipsnio taikymo sritį. Nagrinėjamu atveju buvo

kalbama apie Prancūzijos futbolo federacijos profesionalaus futbolo chartiją. Teisingumo Teismo teigimu, ši chartija turi kolektyvinės sutarties, reglamentuojančios darbą pagal darbo sutartį, statusą ir jai taikoma Sąjungos teisė. Toliau Teisingumo Teismas konstatavo, kad nagrinėjama tvarka gali atgrasyti „espoir“ žaidėją pasinaudoti teise laisvai judėti. Todėl tokia tvarka sudaro laisvo darbuotojų judėjimo apribojimą. Tačiau, kaip Teisingumo Teismas nusprendė Sprendime *Bosman*¹⁹, atsižvelgiant į didelę sporto veiklos, ypač futbolo, socialinę svarbą Sąjungoje, reikia pripažinti, kad jaunų žaidėjų įdarbinimo ir mokymo skatinimo tikslas yra teisėtas. Taigi Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad SESV 45 straipsniu nedraudžiama sistema, pagal kurią, siekiant įgyvendinti tokį tikslą, mokymą suteikusiam klubui užtikrinama kompensacija, jeigu baigęs mokymą jaunas žaidėjas pasirašo profesionalaus žaidėjo sutartį su kitos valstybės narės klubu, su sąlyga, kad ši sistema yra tinkama minėto tikslo įgyvendinimui užtikrinti ir neviršija to, kas būtina jam pasiekti. Tačiau siekiant minėto tikslo nėra būtina tvarka, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, nes iš „espoir“ žaidėjo gali būti priteista atlyginti nuostoliai, kurių dydis visiškai nesujęs su realiomis mokymo išlaidomis.

Tą pačią dieną Teisingumo Teismas priėmė dar du sprendimus su darbuotojais susijusioje srityje (2010 m. vasario 23 d. sprendimai *Ibrahim*, C-310/08 ir *Teixeira*, C-480/08), kuriuose išaiškino Reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje²⁰ 12 straipsnį, būtent jo sąsają su Direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių teisės laisvai judėti²¹. Šiose bylose nacionalinės valdžios institucijos atsisakė ieškovėms ir jų vaikams suteikti būsto paramą motyvuodamos tuo, kad jos neturi teisės gyventi Jungtinėje Karalystėje pagal Europos Sąjungos teisę. Viena iš jų buvo nutraukusi santuoką su vyru, kuris, baigęs darbą Jungtinėje Karalystėje, išvyko iš šalies, o kita, taip pat nutraukusi santuoką, pati prarado darbuotojo statusą. Tačiau kadangi jų vaikai mokėsi Jungtinėje Karalystėje, ieškovės rėmėsi minėto reglamento 12 straipsniu, kaip jį buvo išaiškinęs Teisingumo Teismas Sprendime *Baumbast ir R*²². Teisingumo Teismas patvirtino savo praktiką primindamas, kad pagal minėto reglamento 12 straipsnį darbuotojo migranto vaikui, turinčiam teisę lankyti švietimo įstaigą priimančiojoje valstybėje narėje, leidžiama pripažinti autonomišką teisę gyventi šalyje, ir šiuo tikslu tik reikalaujama, kad vaikas būtų gyvenęs valstybėje narėje bent su vienu iš savo tėvų tuo metu, kai šis gyvena joje kaip darbuotojas. Šiuo atžvilgiu neturi jokios reikšmės tai, kad atitinkamo vaiko tėvai per tą laiką nutraukė santuoką ir kad tik vienas iš tėvų yra Sąjungos pilietis, tačiau nebėra darbuotojas migrantas priimančiojoje valstybėje narėje. Taigi, Teisingumo Teismo teigimu, reglamento 12 straipsnį reikia taikyti autonomiškai nuo kitų Sąjungos teisės nuostatų, kuriuose nustatytos aiškios teisės gyventi kitoje valstybėje narėje įgyvendinimo sąlygos, o toks autonomiškas taikymas nebuvo paneigtas įsigaliojus naujai direktyvai dėl Sąjungos piliečių laisvo judėjimo. Aiškindamas tokio autonomiško taikymo pasekmes Teisingumo Teismas, be to, konstatavo, kad besimokantį darbuotojo migranto vaiką faktiškai prižiūrinčio vieno iš tėvų turimai teisei gyventi priimančiojoje valstybėje narėje netaikoma sąlyga turėti pakankamų išteklių, kad jis netaptų našta šios valstybės narės socialinės paramos sistemai. Galiausiai antroje byloje (minėta byla *Teixeira*) Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad nors paprastai teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, kuria naudojasi vienas iš tėvų, faktiškai prižiūrintis darbuotojo migranto vaiką, kol šis mokosi šioje valstybėje, pasibaigia šiam vaikui sulaukus pilnametystės, kitaip gali būti, jeigu vaikui ir toliau reikia, jog šalia būtų ir juo rūpintusi vienas iš tėvų, kad jis galėtų tęsti ir baigti mokslus. Būtent nacionalinis teismas privalo įvertinti, ar taip yra jo nagrinėjamu atveju.

¹⁹ 1995 m. gruodžio 15 d. Sprendimas *Bosman* (C-415/93, Rink. p. I-4921).

²⁰ 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15).

²¹ Žr. 10 išnašą.

²² 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimas *Baumbast ir R* (C-413/99, Rink. p. I-7091).

Teisės aktų derinimas

Kadangi šios srities teismo praktika ypač įvairi, kaip ir be paliovos įvairėjantys Sąjungos teisės aktų leidėjo veiksmai, ir nėra galimybių jos visos išsamiai apžvelgti, nuspręsta pristatyti tik du sektorius: komercinę veiklą apskritai, skiriant ypatingą dėmesį vartotojų apsaugai, ir telekomunikacijas. Taip pat bus paminėti keli kiti svarbiausi teismo sprendimai.

Su nesąžininga įmonių komercine veikla vartotojų atžvilgiu susijusi Direktyva 2005/29/EB²³ šiais metais buvo aiškinama du kartus. Šia direktyva visiškai suderinamos normos, susijusios su nesąžininga įmonių komercine veikla vartotojų atžvilgiu, o jos I priede pateiktas išsamus 31 komercinės veiklos rūšies, kurios pagal šios direktyvos 5 straipsnio 5 dalį laikomos nesąžiningomis bet kuriomis aplinkybėmis, sąrašas. Kaip aiškiai nurodyta jos 17 konstatuojamojoje dalyje, tik šių rūšių komercinę veiklą galima laikyti nesąžininga prieš tai neatlikus kiekvieno konkretaus atvejo įvertinimo pagal šios direktyvos 5–9 straipsnių nuostatas.

Todėl pirmoje byloje *Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag* (2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas, C-540/08) Teisingumo Teismas nusprendė, kad minėta direktyva turi būti aiškinama taip, kad ja draudžiama nacionalinės teisės nuostata, kurioje numatomas bendras su priedais susieto pardavimo draudimas ir kuria siekiama ne tik apsaugoti vartotojus, bet ir kitų tikslų. Šios direktyvos I priede nenumatyta praktika, kai vartotojams siūlomi su perkamomis prekėmis ar paslaugomis susieti priedai, todėl tokia veikla turėtų būti draudžiama ne visais atvejais, o tik tais, kai atlikus specialią analizę nustatyta nesąžininga veikla. Taigi galimybė dalyvauti loterijoje, per kurią galima laimėti prizą, susieta su laikraščio pirkimu, nėra nesąžininga komercinė veikla Direktyvos 2005/29 5 straipsnio 2 dalies prasme vien todėl, kad ši galimybė dalyvauti lošime bent daliai atitinkamų vartotojų yra lemiamas motyvas nusipirkti šį laikraštį.

Antroje byloje *Plus Warenhandels-gesellschaft* (2010 m. sausio 14 d. sprendimas, C-304/08) Teisingumo Teismas nusprendė, kad tai pačiai direktyvai prieštarauja ir nacionalinės teisės normos, kuriomis, neatsižvelgiant į specifines konkretaus atvejo aplinkybes, iš principo draudžiama komercinė veikla, kai vartotojų dalyvavimas loterijoje ar žaidime prizui laimėti susiejamas su sąlyga, kad jie įsigis atitinkamą prekę ar paslaugą. Teisingumo Teismas visų pirma pažymi, kad reklamos akcija, susiejanti nemokamą vartotojo dalyvavimą loterijoje su tam tikro kiekio prekių ar paslaugų įsigijimu, aiškiai patenka į ūkio subjekto komercinės strategijos sritį ir ja tiesiogiai siekiama skatinti šio subjekto vykdomą pardavimą. Todėl ji yra komercinė veikla pagal šią direktyvą ir dėl to patenka į jos taikymo sritį. Be to, Teisingumo Teismas primena, kad toje pačioje direktyvoje, kuria numatytas visiškų normų suderinimas, aiškiai įtvirtinta, kad valstybės narės negali imtis griežtesnių negu joje nustatytų priemonių, net siekiamos užtikrinti aukštesnį vartotojų apsaugos lygį. Kadangi šioje byloje nagrinėta veikla taip pat nenumatyta I priede, Teisingumo Teismas konstatavo, kad ji negali būti uždrausta, kol pagal šioje direktyvoje įtvirtintus kriterijus, atsižvelgiant į faktines kiekvieno atvejo aplinkybes, nenustatyta, kad ji yra „nesąžininga“. Šiems kriterijams priskiriamas ir klausimas, ar ši veikla iš esmės pakeičia vidutinio vartotojo ekonominę elgesį produkto atžvilgiu arba gali tai padaryti.

²³ 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (OL L 149, p.22).

Šiais metais Teisingumo Teismas du kartus aiškino ir Direktyvą 93/13/EEB²⁴ dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais.

Pirmojoje byloje *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (2010 m. birželio 3 d. sprendimas; C-484/08) Teisingumo Teismas priminė, kad šia direktyva nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, jog vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas tiek galimybių derėtis, tiek informuotumo lygio atžvilgiu, o tai reiškia, kad jis turi sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis neturėdamas galimybės paveikti jų turinio. Šia direktyva nesąžiningas sąlygas reglamentuojantys nacionalinės teisės aktai buvo suderinti tik iš dalies ir minimaliai, kartu pripažįstant valstybėms narėms galimybę suteikti vartotojams didesnę nei joje numatyta apsaugą. Taigi Teisingumo Teismas pabrėžia, kad valstybės narės visoje šia direktyva reglamentuojamoje srityje gali priimti arba išlaikyti griežtesnes nei pačioje direktyvoje numatytosios nuostatas, jeigu jomis siekiama užtikrinti didesnę vartotojo apsaugą. Todėl Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad šia direktyva nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos teismas gali vertinti sutarties sąlygų, kuriose apibrėžiamas pagrindinis sutarties dalykas arba nustatomas kainos ir atlygio adekvatumas mainais teiktinoms paslaugoms ar prekėms, nesąžiningumą, net jei šios sąlygos suformuluotos aiškiai ir suprantamai.

Antrojoje byloje *VB Pénzügyi Lízing* (2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas, C-137/08) Teisingumo Teismas turėjo detaliau išaiškinti Sprendime *Pannon GSM* (2009 m. birželio 4 d. sprendimas, C-243/08) nagrinėtus klausimus (žr. 2009 m. metinį pranešimą). Jis priminė, kad SESV 267 straipsnį reikia aiškinti taip, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas turi jurisdikciją aiškinti Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje bei jos priede įtvirtintą sąvoką „nesąžiningos sąlygos“ ir pateikti kriterijus, kuriuos nacionalinis teismas gali arba turi taikyti vertindamas sutarties sąlygą pagal šios direktyvos nuostatas, turint omenyje tai, kad šis teismas, remdamasis minėtais kriterijais ir atsižvelgdamas į nagrinėjamo atvejo aplinkybes, turi priimti konkretų sprendimą dėl tam tikros sutarties sąlygos kvalifikavimo. Sutarties sąlygos nesąžiningumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir į visas šios sutarties sudarymo aplinkybes, įskaitant tai, kad vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo sudarytos sutarties sąlyga, kuria teismui, kurio teritorinei jurisdikcijai priklauso pardavėjo ar tiekėjo buveinė, buvo įtraukta dėl jos atskirai nesiderant. Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad nacionalinis teismas turi savo iniciatyva nustatyti, ar pardavėjo arba tiekėjo su vartotoju sudarytoje sutartyje, kuri yra jame nagrinėjamo ginčo objektas, numatyta išimtinės teritorinės jurisdikcijos sąlyga patenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, o atsakęs į šį klausimą teigiamai – savo iniciatyva įvertinti galimą tokios sąlygos nesąžiningumą. Tam, kad užtikrintų Sąjungos teisės aktų leidėjo siekiamą vartotojų apsaugos veiksmingumą tokioje situacijoje, kai tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo egzistuojanti nelygybė gali būti kompensuota tik pozityviais su sutartiniais santykiais nesusijusių subjektų veiksmais, nacionalinis teismas turi visuomet, nesvarbu, kokie yra vidaus teisės aktai, nustatyti, ar pardavėjas arba tiekėjas atskirai derėjosi su vartotoju dėl ginčijamos sąlygos.

Kalbant šį kartą apie vartotojų apsaugą, susijusią su ne prekybai skirtose patalpose sudarytomis sutartimis, reikia pažymėti, kad Teisingumo Teismas byloje *E. Friz* (2010 m. balandžio 15 d. sprendimas, C-215/08) nusprendė, jog Direktyva 85/577/EEB²⁵ taikoma pardavėjo ir vartotojo sutarčiai, kuri buvo sudaryta pardavėjui apsilankius vartotojo gyvenamojoje patalpoje šiam

²⁴ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

²⁵ 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose (OL L 372, 1985 12 31, p. 31; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 262).

neprašant, dėl vartotojo stojimo į uždara nekilnojamojo turto fondą, įsteigtą kaip ūkinė bendrija, kai tokio stojimo pagrindinis tikslas yra ne tapti minėtos bendrijos nariu, o tik investuoti. Teisingumo Teismas patikslino kad Direktyvos 85/577 5 straipsnio 2 dalimi nedraudžiama nacionalinė taisyklė, pagal kurią nutraukiant stojimo į tokį fondą sutartį, sudarytą pardavėjui apsilankius vartotojo gyvenamojoje patalpoje šiam neprašant, vartotojas turi teisę į šios bendrijos išeitinio balanso dalį, apskaičiuotą pagal jo teisių ir pareigų vertę pasitraukimo iš šio fondo dieną, ir taip atgauti galbūt mažesnę nei įmokėjo sumą arba privalėti atlyginti dalį fondo patirtų nuostolių. Iš tikrųjų, nors nėra jokios abejonės, kad šia direktyva siekiama apsaugoti vartotojus, tai nereiškia, jog ši apsauga absoliuti. Tiek iš bendros šios direktyvos struktūros, tiek iš kelių jos nuostatų formuluočių matyti, kad minėtai apsaugai taikomi tam tikri apribojimai. Konkrečiau kalbant apie teisės nutraukti sutartį įgyvendinimo pasekmes, reikia pažymėti, kad pranešus apie sutarties nutraukimą ir vartotojas, ir pardavėjas gražinami į pradinę padėtį. Tačiau šioje direktyvoje visiškai nepašalinama galimybė, kad vartotojas tam tikrais atvejais turėtų įsipareigojimų pardavėjui ir, atsižvelgiant į aplinkybes, privalėtų priimti tam tikras pasekmes, atsiradusias pasinaudojus teise nutraukti sutartį.

Dėl panašios problemos byloje *Heinrich Heine* (2010 m. balandžio 15 d. sprendimas, C-511/08), kurioje nagrinėta vartotojų apsauga, susijusi su nuotolinės prekybos sutartimis, Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 97/7/EB²⁶ 6 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos antras sakiny ir 2 dalis turi būti aiškinami kaip draudžiantys nacionalinės teisės nuostatas, pagal kurias leidžiama, kad nuotolinės prekybos sutarties atveju tiekėjas prekių pristatymo išlaidas priskirtų vartotojui, jei pastarasis pasinaudojo teise atsisakyti sutarties. Minėtomis direktyvos nuostatomis dėl teisinių sutarties atsisakymo pasekmių aiškiai siekiama neatgrasyti vartotojų pasinaudoti teise atsisakyti sutarties. Todėl šiam tikslui prieštarautų aiškinimas, jog šios nuostatos suteikia teisę valstybėms narėms leisti, kad pristatymo išlaidos tektų šiam vartotojui, jeigu jis atsisako sutarties. Be to, jeigu, be tiesioginių prekių gražinimo išlaidų, vartotojui būtų priskirtos ir pristatymo išlaidos, būtų paneigtas subalansuotas rizikos paskirstymas tarp sutarties šalių nuotolinės prekybos sutarčių atveju, nes vartotojas turėtų padengti visas su prekių transportu susijusias išlaidas.

Galiausiai dėl komercinės veiklos reikia nurodyti bylą *Lidl* (2010 m. lapkričio 18 d. sprendimas, C-159/09), kuri buvo iškelta dėl prekybos centro vykdytos reklamos kampanijos. Šis prekybos centras paskelbė vietiniame leidinyje reklamą, kurioje lyginami kasos kvitai ir juose išvardyti (daugiausia maisto) produktai, pirkti dviejų tinklų prekybos centruose už skirtingą bendrą kainą. Ši reklamos būdą ginčijo šioje reklamoje paminėtas konkurentas. Teisingumo Teismas visų pirma nurodė, kad direktyva dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos²⁷ turi būti aiškinama taip, kad vien dėl aplinkybės, jog, atsižvelgiant į pagaminimo sąlygas ir vietą, sudedamąsias dalis ir gamintojo pavadinimą, skiriasi maisto produktų vartojimas ir juos vartojant teikiamas malonumas, negalima atmesti galimybės, kad šių produktų palyginimas tenkina reikalavimą, pagal kurį produktai turi tenkinti tuos pačius poreikius arba turėti tą pačią paskirtį, t. y. jie turi būti pakankamai tarpusavyje pakeičiami²⁸. Iš tikrųjų nuspręsti, kad du maisto produktai negali būti palyginami, nebent jie yra vienodi, reikštų atmesti bet kokią lyginamosios reklamos galimybę, kiek tai susiję su itin reikšminga vartojimo produktų kategorija. Teisingumo Teismas pridūrė, kad

²⁶ 1997 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis (OL L 144, p. 19; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 3 t., p. 319).

²⁷ 1984 m. rugsėjo 10 d. Tarybos direktyva 84/450/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų dėl klaidinančios reklamos suderinimo (OL L 250, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 227), iš dalies pakeista 1997 m. spalio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/55/EB (OL L 101, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 3 t., p. 365.), kad būtų įtraukta lyginamoji reklama.

²⁸ Direktyvos 84/450 dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos, iš dalies pakeistos Direktyva 97/55, 3 a straipsnio 1 dalies b punktas.

reklama, kai palyginamos dviejų konkuruojančių prekybos tinklų parduodamų maisto produktų kainos, gali įgyti klaidinamąjį pobūdį²⁹, be kita ko, jei konstatuojama, atsižvelgiant į visas konkrečiu atveju svarbias aplinkybes, ypač į šioje reklamoje nurodytą ar nutylėtą informaciją, kad daug vartotojų, kuriems skirta ši reklama, apsisprenddami pirkti galėjo klaidingai manyti, jog reklamuotojo parinktos prekės atspindi bendrą jo taikomų kainų, palyginti su konkurento taikomomis kainomis, lygį ir jog dėl to jie sutaupys reklamoje nurodytą sumą reguliariai pirkdami kasdienio vartojimo prekes iš reklamuotojo, o ne iš jo konkurento, arba galėjo klaidingai manyti, jog visos reklamuotojo prekės yra pigesnės už visas konkurento prekes. Ji taip pat gali klaidinti, jei konstatuojama, kad siekiant palyginti vien kainą buvo pasirinkti maisto produktai, kurie vis dėlto skiriasi, o šie skirtumai gali smarkiai paveikti paprasto vartotojo pasirinkimą, nors nagrinėjamoje reklamoje šie skirtumai neatskleidžiami. Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad patikrinamumas³⁰, kalbant apie reklamą, kai lyginamos dviejų prekių rinkinių kainos, reikalauja, kad iš šioje reklamoje pateikiamos informacijos būtų įmanoma tiksliai nustatyti prekes, kurių kainos buvo taip palygintos, ir taip tokios reklamos adresatas galėtų įsitikinti, kad jis buvo teisingai informuotas apie kasdienio vartojimo prekes, kurias ketina pirkti.

Su telekomunikacijų sektoriumi susijusi teismo praktika šiais metais buvo ypač gausi. Visų pirma byla *Polska Telefonia Cyfrowa* (2010 m. liepos 1 d. sprendimas, C-99/09) leido Teisingumo Teismui išaiškinti Universalijų paslaugų direktyvos 2002/22/EB³¹ 30 straipsnio 2 dalį dėl judriojo ryšio telefono numerio perkėlimo sąnaudų, pagal kurią operatorių keičiantys abonentai gali išlaikyti savo numerį. Teisingumo Teismo nuomone, šis straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad vertindama už numerio perkėlimo paslaugą vartotojų mokamo mokesčio atgrasomąjį poveikį nacionalinė vertinimo institucija privalo atsižvelgti į judriojo telefono ryšio tinklo operatorių teikiant šią paslaugą patirtas sąnaudas. Tačiau ji turi galimybę nustatyti maksimalų šio operatorių reikalaujamo mokesčio dydį, kuris būtų mažesnis už jų patirtas sąnaudas, jei remiantis tik sąnaudomis apskaičiuotas mokestis gali atgrasyti vartotojus pasinaudoti galimybe perkelti numerį.

Vis dar telekomunikacijų srityje reikėtų įsidėmėti bylą *Alassini ir kt.* (2010 m. kovo 18 d. sprendimas, C-317/08, C-318/08, C-319/08 ir C-320/08), kurioje Teisingumo Teismas atsakė į prejudicinį klausimą dėl veiksmingos teisminės gynybos principo aiškinimo, atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktą, kuriame kaip ieškinių, pareikštų kilus tam tikriems paslaugų teikėjų ir galutinių paslaugų gavėjų ginčams, susijusiems su Universalijų paslaugų direktyva³², priimtino teisme sąlyga numatoma privaloma neteisminė taikinimo procedūra. Teisingumo Teismo teigimu, šios direktyvos 34 straipsnio 1 dalimi siekiama, jog valstybės narės užtikrintų, kad būtų sukurtos neteisminės procedūros ginčams su vartotojais dėl klausimų, kuriems taikoma ši direktyva, spręsti. Nacionalinės teisės aktas, kuriame ne tik nustatoma neteisminė taikinimo procedūra, bet ir įpareigojama ja naudotis prieš kreipiantis į teismą, nepažeidžia šioje direktyvoje nurodyto bendrojo intereso tikslo ir net sustiprina jos veiksmingumą dėl greitesnės ir pigesnės ginčų sprendimo procedūros ir teismams tenkančio darbo krūvio sumažinimo. Todėl Teisingumo Teismas tvirtina, kad papildomas etapas kreipiantis į teismą, kuris yra pagal nagrinėjamą teisės aktą privaloma išankstinė taikinimo procedūra, neprieštaruoja lygiavertiškumo, veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principams, nes šiame etape nepriimamas šalims privalomas

²⁹ Direktyvos 84/450 dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos, iš dalies pakeistos Direktyva 97/55, 3 a straipsnio 1 dalies a punktas.

³⁰ Direktyvos 84/450 dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos, iš dalies pakeistos Direktyva 97/55, 3 a straipsnio 1 dalies c punktas.

³¹ 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/22/EB dėl universalijų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universalijų paslaugų Direktyva) (OL L 108, p. 51 ; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 29 t., p. 367).

³² Žr. pirmesnę išnašą.

sprendimas, jis nelemia delsimo pradėti teisminę procedūrą ir pernelyg didelių vartotojų patiriamų išlaidų, be to, elektroninis būdas nėra vienintelis būdas pradėti šią procedūrą, o išimtiniais atvejais yra galimybė taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

Be to, byloje *Vodafone ir kt.* (2010 m. birželio 8 d. sprendimas, C-58/08) Teisingumo Teismas sprendė Reglamento (EB) Nr. 717/2007 dėl tarptinklinio ryšio per viešuosius judriojo telefono ryšio tinklus³³ galiojimo klausimą kilus ginčui tarp kelių viešųjų judriojo telefono ryšio tinklų operatorių ir nacionalinių valdžios institucijų dėl nacionalinių šio reglamento įgyvendinimo nuostatų. Gavęs tris prejudicinius klausimus, Teisingumo Teismas visų pirma priminė, kad remiantis EB 95 straipsniu priimtu reglamentu nustatomas bendras metodas, siekiant užtikrinti, kad Bendrijoje keliaujantys viešojo antžeminio judriojo telefono ryšio tinklų naudotojai nemokėtų pernelyg didelių kainų už Bendrijos tarptinklinio ryšio paslaugas ir kad įvairių valstybių narių operatoriai galėtų veikti objektyviai nustatytais kriterijais pagrįstoje vienoje nuoseklioje reguliavimo sistemoje, taip padedant užtikrinti sklandžią vidaus rinkos veiklą ir tuo pat metu pasiekiant aukšto lygio vartotojų apsaugą bei išsaugant judriojo ryšio operatorių konkurenciją. Be to, paklaustas, ar laikomasi proporcingumo ir subsidiarumo principų dėl to, kad reglamente nustatomos ne tik vidutinių didmeninių, bet ir mažmeninių kainų už minutę ribos ir įpareigojimas teikti informaciją apie tokias kainas tarptinklinio ryšio vartotojams, Teisingumo Teismas nusprendė, kad atsižvelgiant į didelę diskreciją, kuri suteikta Bendrijos teisės aktų leidėjui aptariamoje srityje, jis galėjo pagrįstai manyti, atsižvelgdamas į objektyvius kriterijus ir išsamų ekonominį tyrimą, kad reguliuojant tik didmenines rinkas nebūtų pasiektas toks pats rezultatas, kaip antai tokio reguliavimo atveju, kai kartu reguliuojamos ir didmeninės, ir mažmeninės rinkos, dėl ko toks reguliavimas buvo būtinas, ir kad pareiga informuoti sustiprina kainų ribų nustatymo veiksmingumą. Toliau Teisingumo Teismas, atsižvelgęs į tarptinklinio ryšio paslaugų mažmeninių ir didmeninių kainų tarpusavio priklausomybę ir į minėtą reglamentu, kurio siekiamą tikslą buvo galima geriau įgyvendinti Bendrijos lygmeniu, įtvirtinto bendro metodo poveikį, pripažino, kad subsidiarumo principas nebuvo pažeistas.

Galiausiai byloje *Komisija prieš Belgiją* (2010 m. spalio 6 d. sprendimas, C-222/08), kurioje buvo nagrinėjamas Komisijos Belgijos Karalystei pareikštas ieškinyš dėl dalies įsipareigojimų neįvykdymo perkeliant Universaliųjų paslaugų direktyvos³⁴ 12 straipsnio 1 dalį ir 13 straipsnio 1 dalį bei IV priedo A dalį, Teisingumo Teismas visų pirma konstatavo, kad šioje direktyvoje nustatytos tik universaliųjų paslaugų teikimo grynųjų sąnaudų apskaičiavimo taisyklės, todėl valstybė narė nepažeidė įsipareigojimų, kai, jos valdžios institucijoms nusprendus, jog toks skaičiavimas lemia pernelyg didelę prievolę, ji pati nustatė sąlygas, leidžiančias įvertinti, ar ši prievolė buvo nepagrįsta. Antra, Teisingumo Teismas patikslino, kad susiedamas grynųjų sąnaudų, kurių įmonė gali patirti teikdama universaliąsias paslaugas, padengimo mechanizmus su per didelės prievolės šiai įmonei buvimu Bendrijos teisės aktų leidėjas norėjo, manydamas, kad universaliųjų paslaugų teikimo grynosios sąnaudos visoms atitinkamoms įmonėms nebūtinai yra per didelė prievolė, pašalinti galimybę, jog bet kokios universaliųjų paslaugų teikimo grynosios sąnaudos automatiškai suteiktų teisę į kompensaciją. Tokiomis aplinkybėmis nepagrįstai didelė prievolė, kurią turi pripažinti nacionalinė reguliavimo institucija prieš skirdama bet kokią kompensaciją, galėjo būti tik ta prievolė, kuri yra per didelė kiekvienai atitinkamai įmonei, atsižvelgiant į jos turimus pajėgumus teikti tokią paslaugą, nustatytinus pagal jos rodiklius (įrangą, ekonominę bei finansinę situaciją, užimamą rinkos dalį ir kt.). Be to, Teisingumo Teismas konstatavo, kad atitinkama valstybė narė neįvykdė įsipareigojimų pagal šią direktyvą taikyti kompensavimo mechanizmus įmonėms, patiriančioms nepagrįstai didelę

³³ 2007 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 717/2007 dėl tarptinklinio ryšio per viešuosius judriojo telefono ryšio tinklus Bendrijoje, iš dalies keičiantis Direktyvą 2002/21/EB (OL 171, p. 32).

³⁴ Žr. 31 išnašą.

prievolę, jei bendrai ir remdamasi universaliųjų paslaugų teikėjo, kuris anksčiau buvo vienintelis šių paslaugų teikėjas, patirtų grynųjų sąnaudų skaičiavimu, nusprendžia, kad visoms įmonėms, kurios turėjo teikti šias paslaugas, dėl to iš tiesų teko nepagrįstai didelė prievolė, prieš tai konkrečiai neįvertinusi grynųjų sąnaudų, tenkančių kiekvienam atitinkamam operatoriui dėl universaliųjų paslaugų tiekimo, ir visų tokio operatoriaus rodiklių. Galiausiai Teisingumo Teismas priminė, kad neįvykdo įsipareigojimų pagal šią direktyvą ir valstybė narė, kuri nenumatė, kad apskaičiuojant universaliųjų paslaugų teikimo socialinio komponento grynąsias sąnaudas turėjo būti atsižvelgiama į komercinę naudą, įskaitant nematerialią naudą.

Nors matyti, kad dviejuose ypač jautriuose sektoriuose teismo praktika yra homogeniška, to negalima pasakyti apie teisės aktų derinimo sritį. Tai liudija keletas bylų.

Byloje *Monsanto Technology* (2010 m. liepos 6 d. sprendimas, C-428/08) pirmą kartą iškeltas klausimas dėl Europos patento, susijusio su DNR seka, apimties. Europos patento, susijusio su DNR seka, kurią įterpus į sojos augalo DNR šis augalas tampa atsparus tam tikram herbicidui, savininkė nuo 1996 m. bendrovė *Monsanto* norėjo užprotestuoti Argentinoje iš tokių genetiškai modifikuotų sojų pagamintų miltų importą į valstybę narę, nes *Monsanto* išradimas Argentinoje nebuvo patentuotas. Nacionalinis teismas, į kurį buvo kreiptasi, pateikė Teisingumo Teismui klausimą, ar vien to, kad DNR seką saugojo Europos patentas, pakako, kad parduodant miltus Europos Sąjungoje būtų pažeistas *Monsanto* patentas. Teisingumo Teismo nuomone, pagal Direktyvą 98/44/EB³⁵ Europos patento suteikiama apsauga siejama su sąlyga, kad patentuotame produkte esanti arba šį produktą sudaranti genetinė informacija atliktų šiuo metu savo funkciją medžiagoje, kurios sudėtyje ji yra. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas pastebi, kad *Monsanto* išradimo funkcija vykdoma, kai genetinė informacija saugo sojos augalą, kuriame ji yra, nuo herbicido poveikio. Tačiau ši saugomos DNR sekos funkcija nebegali būti vykdoma, kai ji tėra liekana sojos miltuose, kurie yra negyva medžiaga, gauta po kelių sojos apdorojimo operacijų. Todėl Europos patento apsauga netaikoma, jei genetinė informacija nebevykdo funkcijos, kurią atliko pirminiame augale, iš kurio gauta ginčijama medžiaga. Be to, tokia apsauga, grindžiama motyvu, kad sojos miltuose esanti genetinė informacija galbūt vėl galės atlikti savo funkciją kitame augale, negali būti suteikiama. Šiuo tikslu būtina, jog DNR seka būtų iš tikrųjų įterpta į šį kitą augalą, kad ji būtų saugoma pagal Europos patentą. Šiomis aplinkybėmis, remdamasi Direktyva 98/44, *Monsanto* negali uždrausti prekiauti Argentinos kilmės sojos miltais, kuriuose yra jos biotechnologinio išradimo liekana. Galiausiai Teisingumo Teismas pastebi, kad pagal minėtą direktyvą draudžiamas nacionalinės teisės aktas, kuriuo patentuotai DNR sekai *per se* suteikiama absoliuti apsauga, neatsižvelgiant į tai, ar medžiagoje, kurios sudėtyje ji yra, ji atlieka savo funkciją. Šios direktyvos nuostatomis, kuriose numatytas šios funkcijos atlikimo kriterijus, išsamiai suderinta atitinkama Europos Sąjungos sritis.

Byloje *Association of the British Pharmaceutical Industry* (2010 m. balandžio 22 d. sprendimas, C-62/09) Teisingumo Teismas turėjo išaiškinti Direktyvą 2001/83/EB³⁶. Nors reklamuojant vaistus medikams arba vaistinėms pagal direktyvą iš principo draudžiama jiems duoti, siūlyti ar žadėti dovanas, piniginius apdovanojimus ar atlygį natūra, Teisingumo Teismas nusprendė, kad šia direktyva nedraudžiamos finansinio skatinimo schemos, kurias už visuomenės sveikatą atsakingos nacionalinės institucijos įgyvendino siekdamos sumažinti savo išlaidas šioje srityje ir kuriomis siekiama skatinti, kad gydytojai tam tikroms ligoms gydyti skirtų konkrečius nurodytus

³⁵ 1998 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/44/EB dėl teisinės biotechnologinių išradimų apsaugos (OL L 213, p. 13; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 20 t., p. 395).

³⁶ 2001 m. lapkričio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonių skirtus vaistus (OL L 311, p. 67; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 27 t., p. 69), iš dalies pakeista 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/27/EB (OL L 136, p. 34; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 34 t., p. 262).

vaistus, kurių sudėtyje yra kitos veikliosios medžiagos nei esančios prieš tai skirtame vaiste arba vaiste, kuris būtų buvęs paskirtas, jei tokios skatinimo schemos nebūtų. Apskritai valstybės narės nustatyta sveikatos politika ir viešosiomis išlaidomis, kurias ji šiai politikai skiria, nesiekiami jokie tikslo gauti pelno ar komercinio tikslo. Taigi tokiai politikai priklausanti finansinio skatinimo schema negali būti laikoma komerciniu vaistų pardavimo skatinimu. Tačiau Teisingumo Teismas primena, kad viešosios institucijos privalo farmacijos pramonės specialistams pateikti informaciją, įrodančią, kad aptariama schema grindžiama objektyviais kriterijais ir kad nėra diskriminacijos nacionalinių vaistų ir vaistų iš kitų valstybių narių atžvilgiu. Be to, šios institucijos turi pavišinti tokią schemą ir pateikti šioms specialistams vertinimus, įrodančius rinkoje esančių šios schemos tos pačios terapinės klasės veikliųjų medžiagų lygiavertiškumą.

Su asmens duomenų tvarkymu susijusioje byloje *Komisija prieš Vokietiją* (2010 m. kovo 9 d. sprendimas, C-518/07) Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvoje 95/46/EB³⁷ numatyta nacionalinių priežiūros institucijų nepriklausomumo garantija siekiama užtikrinti veiksmingą ir patikimą nuostatų, susijusių su fizinių asmenų apsauga tvarkant asmens duomenis, laikymosi kontrolę ir ji turi būti aiškinama atsižvelgiant į šį tikslą. Ji buvo numatyta ne tam, kad šioms institucijoms ir jų tarnautojams būtų suteiktas ypatingas statusas, o tam, kad būtų sustiprinta su jų sprendimais susijusių asmenų ir organizacijų apsauga, todėl vykdydamos savo funkcijas priežiūros institucijos turi veikti objektyviai ir nešališkai. Taigi šios priežiūros institucijos, įgaliotos prižiūrėti, kaip ne viešajame sektoriuje tvarkomi asmens duomenys, turi būti nepriklausomos, t. y. vykdyti savo funkcijas be išorinės įtakos. Šis nepriklausomumas reikalauja jas atriboti ne tik nuo kontroliuojamų organizacijų įtakos, bet ir nuo bet kokių nurodymų, tiesiogiai ar netiesiogiai duodamų iš išorės, galinčių sutrukdyti minėtoms institucijoms įvykdyti jų užduotį nustatyti teisingą pusiausvyrą tarp teisės į privatų gyvenimą apsaugos ir laisvo asmens duomenų judėjimo. Vien galimybės, jog vadovaujančios institucijos gali daryti politinę įtaką priežiūros institucijų sprendimams, pakanka, kad būtų pakenkta pastarųjų nepriklausomai vykdomoms funkcijoms. Viena vertus, vadovaujančių institucijų sprendimų priėmimo praktika gali lemti priežiūros institucijų „išankstinį paklusnumą“. Kita vertus, šių priežiūros institucijų prisiimtas teisės į privataus gyvenimą saugotojų vaidmuo reikalauja, kad nekiltų įtarimų nei dėl jų sprendimų, nei dėl jų pačių šališkumo. Todėl valstybės vadovavimas kompetentingoms nacionalinėms priežiūros institucijoms nesuderinamas su nepriklausomumo reikalavimu.

Autorių ir gretutinių teisių srityje priimtame Sprendime *Padawan* (2010 m. spalio 21 d. sprendimas, C-467/08) buvo patikslinta teisingos kompensacijos už kopijavimą asmeniniam naudojimui sąvoka, apskaičiavimo kriterijai ir ribos. Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo³⁸ leidžiama kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtis, kaip antai numatyta kai kurių valstybių narių vidaus teisėje, su sąlyga, kad kopijavimo teisių turėtojai už tai gauna teisingą atlyginimą. Šiame sprendime Teisingumo Teismas pirmiausia nurodė, kad Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 2 dalies b punkte pavartota „teisingos kompensacijos“ sąvoka yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka, kuri turi būti vienodai aiškinama visose valstybėse narėse, kur taikoma kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtis. Toliau jis pažymėjo, kad tarp suinteresuotųjų asmenų užtikrintina „derama pusiausvyrą“ reiškia, jog teisinga kompensacija būtinai turi būti apskaičiuojama remiantis žalos saugomų darbų autoriams, padarytos įvedus kopijavimo asmeniniam naudojimui išimties, kriterijumi. Be to, teismas nurodė, kad „mokestis už kopijavimą asmeniniam naudojimui“

³⁷ 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (OL L 281 p. 31; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 15 t., p. 355) 28 straipsnio 1 dalies antra pastraipa.

³⁸ 2001 m. gegužės 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/27/EB (OL L 136, p. 34; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 230 ir klaidų ištaisymas OL L 314, 2008 11 25, p. 16).

tiesiogiai užkraunamas ne privatiems atgaminimo įrangos, aparatų ar laikmenų naudotojams, bet asmenims, kurie disponuoja tokia įranga, aparatais ar laikmenomis, nes šiuos asmenis lengviau identifikuoti ir jie turi galimybę perkelti tikrąją tokio finansavimo našą privatiems naudotojams. Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad būtinas ryšys tarp teisingai kompensacijai finansuoti skirto mokesčio taikymo atgaminimo įrangai ir preziumuojamo jos naudojimo kopijuoti asmeniniam naudojimui. Taigi nepasirinktinis mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui taikymas, be kita ko, skaitmeninio atgaminimo įrangai, aparatams ir laikmenoms, kurie neperleidžiami privatiems naudotojams ir kurių paskirtis akivaizdžiai yra kita, nei daryti asmeniniam naudojimui skirtas kopijas, neatitinka Direktyvos 2001/29. Tačiau jeigu nagrinėjama įranga buvo perleista fiziniams asmenims privačiai naudoti, nebūtina įrodyti, kad jie šia įranga iš tiesų padarė kopijas asmeniniam naudojimui ir taip iš tikrųjų sukėlė žalą saugomo kūrinio autoriui. Šių fizinių asmenų atveju pagrįstai preziumuojama, kad jie visiškai pasinaudos taip perleista įranga, t. y. manoma, kad jie panaudos visas šios įrangos funkcijas, įskaitant atgaminimo.

Byloje *Kyrian* (2010 m. sausio 14 d. sprendimas, C-233/08) prašymu priimti prejudicinį sprendimą buvo siekiama visų pirma sužinoti, ar pagal Direktyvos 76/308/EEB dėl savitarpio paramos patenkinant pretenzijas, kylančias dėl operacijų, įeinančių į Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo finansavimo sistemą, ir dėl žemės ūkio mokesčių bei muitų susigrąžinimo³⁹ su pakeitimais, padarytais Direktyva 2001/44/EB⁴⁰, 12 straipsnio 3 dalį valstybės narės, kurioje yra institucijos, į kurią kreipiamasi, buveinė, teismai turi jurisdikciją patikrinti kitoje valstybėje narėje išduoto skolos išieškojimo dokumento vykdytinumą. Šiame sprendime Teisingumo Teismas nurodė, kad valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teismai iš principo neturi jurisdikcijos tikrinti vykdymo dokumento vykdytinumo, ir gali tik patikrinti šio dokumento atitiktį tos valstybės viešajai tvarkai. Tačiau Teisingumo Teismas nusprendė, jog pranešimas yra „vykdymo priemonė“ Direktyvos 76/308 12 straipsnio 3 dalyje pavartota šios formuluotės prasme, todėl valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teismas turi jurisdikciją patikrinti, ar įgyvendinant šias priemones nepažeistos šios valstybės narės įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatos. Antra, Teisingumo Teismas turėjo pareikšti savo nuomonę dėl to, ar tam, kad pranešimas apie skolos išieškojimo dokumentą skolininkui būtų teisėtas, jis turi būti siunčiamas oficialiaja valstybės narės, kurioje yra institucijos, į kurią kreiptasi, buveinė, kalba. Šiuo klausimu Direktyvoje 76/208 nieko nenurodyta. Tačiau, Teisingumo Teismo nuomone, atsižvelgus į šio teksto tikslą užtikrinti veiksmingą pranešimą apie bet kokius aktus ir sprendimus, reikia pripažinti, jog tam, kad vykdymo dokumento adresatas galėtų ginti savo teises, pranešimą apie šį dokumentą turi gauti oficialiaja kreipimosi valstybės narės kalba. Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, jog siekdamas garantuoti šios teisės paisymą nacionalinis teismas turi taikyti savo nacionalinę teisę taip, kad užtikrintų visišką Sąjungos teisės veiksmingumą.

Konkurencija

Tiek valstybės pagalbos, tiek įmonėms taikytinų konkurencijos taisyklių srityje stebėta įdomi teismo praktikos raida.

Su valstybės pagalba susijusioje byloje *Komisija prieš Deutsche Post* (2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas, C-399/08 P) Teisingumo Teismas nagrinėjo metodą, Komisijos taikomą siekiant nustatyti privačios įmonės, kuriai pavesta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas (toliau –

³⁹ 1976 m. kovo 15 d. Tarybos direktyva 76/308/EEB (OL L 73, p. 18; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 2 sk., 1 t., p. 44).

⁴⁰ 2001 m. birželio 15 d. Tarybos direktyva 2001/44/EB (OL L 73, p. 18; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 2 sk., 12 t., p. 27).

BESP), gautą valstybės pagalbą sudarančią naudą. Nors Komisija nusprendė, kad nagrinėtos įmonės kaip kompensacija už suteiktas BESP gauti viešieji išteklių viršijo šios paslaugos teikimo papildomų sąnaudų sumą ir šis kompensacijos perviršis sudarė su bendrąja rinka nesuderinamą valstybės pagalbą, Pirmosios instancijos teismas (dabar – Bendrasis Teismas) panaikino jos sprendimą tuo pagrindu, kad Komisija nepateikė pakankamai įrodymų apie EB 87 straipsnio 1 dalyje minimos naudos egzistavimą ir negalėjo preziumuoti, jog įmonė turėjo naudos iš viešųjų lėšų, prieš tai nepatikrinusi, ar jos iš tikrųjų viršijo visas su šios įmonės teikiamomis bendros ekonominės svarbos paslaugomis susijusias papildomas išlaidas. Teisingumo Teismas patvirtino Pirmosios instancijos teismo vertinimą ir atmetė Komisijos nurodytą su EB 87 straipsnio 1 dalies ir 86 straipsnio 2 dalies pažeidimu siejamą pagrindą. Prieš tai priminęs, jog tam, kad BESP teikiančiai įmonei skirta finansinė kompensacija nebūtų laikoma valstybės pagalba, turi būti įvykdytos konkrečios sąlygos, susijusios visų pirma su tuo, kad ši kompensacija nebūtų didesnė nei išlaidos, būtinos visiškai ar iš dalies padengti su viešosiomis paslaugomis susijusių pareigų vykdymą atsižvelgiant į iš to gaunamas pajamas ir protingo dydžio pelną už šių pareigų vykdymą (2003 m. liepos 24 d. Sprendimo *Altmark Trans ir Regierungspräsidium Magdeburg*, C-280/00, Rink. p. I-7747, 74 ir 75 punktuose numatytos sąlygos), Teisingumo Teismas iš to padarė išvadą, kad nagrinėjant tokios paslaugos finansavimo teisėtumo atsižvelgiant į valstybės pagalbą reglamentuojančią teisę klausimą Komisija privalo patikrinti, ar tokia sąlyga buvo įvykdyta. Toliau Teisingumo Teismas konstatavo, kad Pirmosios instancijos teismas nustatė, jog Komisijos naudotu metodu tai nepatikrinama, todėl jis galėjo padaryti pagrįstą išvadą, kad Komisijos analizė buvo su trūkumais, ir ją darydamas neperskirstė įrodinėjimo naštos bei nepakeitė Komisijos analizės metodo savuoju. Taigi sąlygų, kurioms esant kompensacija už BESP gali būti nepripažinta valstybės pagalba, ribojantis pobūdis neatleidžia Komisijos nuo pareigos pateikti tinkamus įrodymus tais atvejais, kai ji mano, jog šių sąlygų nesilaikyta.

Byloje *Komisija prieš Scott* (2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas, C-290/07 P) Teisingumo Teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą dėl Pirmosios instancijos teismo (dabar – Bendrasis Teismas) sprendimo, kuriuo panaikintas Komisijos sprendimas pripažinti su bendrąja rinka nesuderinamą valstybės pagalbą, Prancūzijos valdžios institucijos suteiktą amerikiečių bendrovei pardavus žemės sklypą rinkos aplinkybių neatitinkančiomis sąlygomis, turėjo patikslinti pirmojoje instancijoje vykdomos teisminės kontrolės ribas tais atvejais, kai vertinant nustatytą valstybės pagalbą kyla daug sunkumų. Komisija tvirtino, kad pirmąja instancija byla nagrinėjęs teismas, nustatęs skaičiavimo metodo klaidas, atsiradusias pažeidus pareigą kruopščiai atlikti EB sutarties 88 straipsnio 2 dalyje minimą formalią tyrimo procedūrą, viršijo jo vykdomos kontrolės ribas. Šį pagrindą Teisingumo Teismas pripažino pagrįstu, iš pradžių priminęs principus, nurodytus Sprendime *Tetra Laval* (2005 m. vasario 15 d. Sprendimas *Komisija prieš Tetra Laval*, C-12/03 P, Rink. p. I-987, 39 punktas), iš kurio matyti, kad Sąjungos teismas turi patikrinti ne tik nurodytų įrodymų faktinį teisingumą, jų patikimumą ir nuoseklumą, bet ir tai, ar šie įrodymai apima visus esminius duomenis, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant sudėtingą padėtį, ir ar jie gali pagrįsti jais remiantis padarytas išvadas. Šis priminimas siejamas su svarbiu apribojimu, kad vykdydamas šią kontrolę Sąjungos teismas negali pakeisti Komisijos ekonominio vertinimo savuoju. Toliau Teisingumo Teismas pabrėžė, kad Komisija turėjo taikyti privataus investuotojo kriterijų, siekdama nustatyti, ar tariamo pagalbos gavėjo sumokėta kaina atitinka kainą, kurią būtų nustatęs įprastomis konkurencijos sąlygomis veikiantis privatus investuotojas. Šioje byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad pirmąja instancija byla išnaginėjęs teismas nenustatė akivaizdžių Komisijos vertinimo klaidų, kuriomis būtų galima pateisinti sprendimo dėl pagalbos pripažinimo nesuderinama su bendrąja rinka panaikinimą, ir taip viršijo savo vykdomos teisminės kontrolės ribas. Galiausiai Teisingumo Teismas nurodė, kad pirmąja instancija byla išnaginėjęs teismas negalėjo pripažinti, jog Komisija nepaisė tam tikros informacijos, kuri galėjo būti naudinga, nes ji pateikta užbaigus formalią tyrimo procedūrą, o Komisija neprivalo jos

pradėti iš naujo, gavusi šios naujos informacijos.

Byloje *NDSHT prieš Komisiją* (2010 m. lapkričio 18 d. sprendimas, C-322/09 P) Teisingumo Teismas turėjo patikslinti Bendrijos institucijos akto, kurį galima skųsti, sąvoką. Jam buvo pateiktas apeliacinis skundas su prašymu panaikinti Pirmosios instancijos teismo (dabar – Bendrasis Teismas) sprendimą, kuriuo kaip nepriimtinas pripažintas ieškinys dėl sprendimo, tariamai įtvirtinto Komisijos bendrovei NDSHT adresuotuose laiškuose, susijusiuose su skundu dėl tariamai neteisėtos bendrovei apeliančės konkurentei Stokholmo miesto suteiktos valstybės pagalbos. Apeliančė NDSHT tvirtino, kad Pirmosios instancijos teismas padarė teisės klaidą, kai pripažino, jog nagrinėjami laiškai, kuriuose Komisija nusprendė netęsti NDSHT skundo nagrinėjimo, yra neformalus susirašinėjimas, kuris negali būti skundžiamas pagal EB 230 straipsnį. Pagal šiuo metu galiojančią procedūrą, kai Komisija išnagrinėja skundą ir konstatuoja, kad tyrimas neleidžia daryti išvados dėl valstybės pagalbos, kaip ji suprantama pagal EB 87 straipsnį, buvimo, ji netiesiogiai atsisako pradėti EB 88 straipsnio 2 dalyje numatytą procedūrą. Teisingumo Teismas nusprendė, kad nagrinėjamas aktas negalėjo būti vertinamas kaip paprasčiausias neformalus susirašinėjimas ar laikina priemonė, nes jame išreikšta galutinė Komisijos nuomonė nutraukti savo išankstinį tyrimą, taigi ir atsisakyti pradėti formalią tyrimo procedūrą, o tai ieškovei sukėlė pastebimų padarinių. Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas, patvirtinęs, kad apeliančė iš tiesų buvo bendrovės, kuriai skirtos skundžiamos priemonės, konkurentė, taigi – suinteresuotoji šalis EB 88 straipsnio 2 dalyje pavartota prasme, pripažino, jog Pirmosios instancijos teismas padarė teisės klaidą, nes nusprendė, kad skundžiamas aktas neturi sprendimo, kurį galima skųsti pagal Reglamento (EB) Nr. 659/1999 4 straipsnį, požymių, nors jis, nesvarbu jo statusas ar forma, sukėlė privalomų teisinių padarinių, galinčių paveikti šios apeliančės interesus. Taigi Teisingumo Teismas panaikino skundžiamą teismo sprendimą, atmetė nepriimtimumo pagrindą, kuriuo tvirtinta, kad skundžiamas aktas negalėjo būti ieškiniu dėl panaikinimo objektas, ir gražino bylą pirmąją instanciją išnagrinėjusiam teismui, kad šis priimtų sprendimą dėl esmės.

Kalbant apie įmonėms taikytinas konkurencijos taisykles, visų pirma atkreiptinas dėmesys į du sprendimus, kurių vienas susijęs su konkurencijos taisyklių taikymu bendrovių grupėms, o kitas – su advokato ir jo klientų susirašinėjimo konfidencialumo apsaugos principu.

2010 m. liepos 1 d. Sprendime *Knauf Gips prieš Komisiją* (C-407/08 P) Teisingumo Teismas nusprendė, kad bendrovių grupės, kurią kontroliuoja keli juridiniai asmenys, atveju Komisija nepadaro vertinimo klaidos, kai pripažįsta vieną iš jų atsakingu už šios grupės bendrovių, sudarančių vieną ekonominį vienetą, veiksmus. Tai, kad bendrovių grupei vadovauja ne vienas juridinis asmuo, netrukdo pripažinti vienos bendrovės atsakingos už šios grupės veiksmus. Bendrovių grupės teisinė struktūra, pagal kurią šią grupę kontroliuoja ne vienas juridinis asmuo, neturi lemiamos reikšmės tais atvejais, kai ši struktūra neatspindi to, kaip ši grupė iš tiesų veikia ir yra organizuota. Teisingumo Teismas iš esmės nusprendė, kad teisinių pavaldumo ryšių tarp bendrovių grupę kontroliuojančių dviejų bendrovių nebuvimas nepaneigia išvados, kad viena iš šių dviejų bendrovių turėtų būti laikoma atsakinga už visos grupės veiksmus, nes antroji bendrovė neturėjo realios veiksmų autonomijos atitinkamoje rinkoje.

Be to, Sprendimu *Knauf Gips prieš Komisiją* patikslintos įmonių teisės administracinėje procedūroje ir vykstant teisminiam nagrinėjimui. Jame Teisingumo Teismas pažymėjo, kad jokioje Sąjungos teisės nuostatoje nenumatyta, jog pranešimo apie kaltinimus adresatas įvairias jame nurodytas faktines ir teisines aplinkybes privalo užginčyti administracinės procedūros

stadijoje, o vėliau, vykstant teisminiam procesui, to nebegalima padaryti, nes toks ribojimas prieštarauja pagrindiniams teisėtumo ir teisės į gynybą paisymo principams.

Byloje *Akzo Nobel Chemicals ir Akcros Chemicals prieš Komisiją* (2010 m. rugsėjo 14 d. sprendimas, C-550/07 P) taip pat kilo klausimas dėl įmonių teisių Komisijos vykdomuose tyrimuose. Komisija atliko patikrinimus vietoje ir paėmė daug dokumentų, įskaitant generalinio direktoriaus ir *Akzo Nobel* patarėjo konkurencijos teisės klausimais, kuris buvo įtrauktas į Nyderlandų advokatų sąrašą ir įdarbintas šioje įmonėje, elektroninių laiškų kopijas. Šiuo atveju Teisingumo Teismas turėjo nurodyti, ar vidaus, t. y. įmonėje įdarbintiems, advokatams taikoma susirašinėjimo konfidencialumo apsauga kaip ir išorės advokatams. Jis nusprendė, kad nei teisinės padėties Sąjungos valstybėse narėse raida, nei Reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo⁴¹, priėmimas nepateisina tokios teismo praktikos⁴², pagal kurią vidaus advokatams būtų pripažinta konfidencialumo apsauga, plėtojimo. Teisingumo Teismas priminė, jog tokia apsauga siejama su dviem kumuliacinėmis sąlygomis. Pirma, susirašinėjimas su advokatu turi būti susijęs su kliento teisės į gynybą įgyvendinimu ir, antra, susirašinėjama turi būti su nepriklausomu advokatu, t. y. advokatu, kurio su klientu nesieja darbo santykiai. Nepriklausomumo reikalavimas suponuoja bet kokių darbo santykių tarp advokato ir jo kliento nebuvimą, taigi konfidencialumo principu grindžiama apsauga netaikoma įmonės ar jų grupės susirašinėjimui su vidaus advokatais. Vidaus advokatas, nors ir įrašytas į advokatų sąrašą ir privalantis laikytis šiai profesijai taikomų taisyklių, nėra toks nepriklausomas nuo darbdavio, kaip atskiroje kontoroje veiklą vykstantis advokatas nuo savo klientų. Tokiomis aplinkybėmis vidaus advokatui yra sunkiau nei išorės advokatui pašalinti galimą įtampą tarp profesinių pareigų ir jo kliento siekiamų tikslų. Tiek dėl vidaus advokato ekonominės priklausomybės, tiek dėl glaudžių jo ryšių su darbdaviu toks advokatas neturi profesinės nepriklausomybės, panašios į tą, kurią turi išorės advokatas.

Mokesčiai

Trijose bylose (2010 m. kovo 4 d. sprendimai, C-197/08, C-198/08 ir C-221/08) Teisingumo Teismas turėjo priimti sprendimus dėl ieškinių dėl įsipareigojimų neįvykdymo, kuriuos Komisija pareiškė Prancūzijos Respublikai, Austrijos Respublikai ir Airijai už tai, kad šios nustatė minimalias tam tikrų apdoroto tabako gaminių (Prancūzijoje – cigarečių ir kitų tabako gaminių, Austrijoje – cigarečių ir susmulkinto tabako ir Airijoje – cigarečių) mažmeninio pardavimo kainas. Komisija kreipėsi į Teisingumo Teismą, nes manė, jog atitinkami nacionalinės teisės aktai prieštaravo Direktyvai 95/59/EB⁴³, kuria numatytos tam tikros taisyklės dėl šių prekių vartojimui taikomo akcizo, nes kėlė pavojų gamintojų ir importuotojų laisvei nustatyti maksimalias mažmenines jų prekių pardavimo kainas, taigi ir laisvai konkurencijai.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad minimalios kainos sistema negali būti laikoma suderinama su minėta direktyva, nes ji nėra organizuota taip, kad bet kuriuo atveju būtų išvengta neigiamos įtakos konkurenciniam pranašumui, kuris tam tikriems tabako gaminių gamintojams ar

⁴¹ 2002 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 (OL L 3, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205).

⁴² 1982 m. gegužės 18 d. Teisingumo Teismo sprendimas *AM & S Europe prieš Komisiją*, 155/79, Rink. p. 1575.

⁴³ 1995 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 95/59/EB dėl kitų nei apyvartos mokesčių, kurie turi įtakos apdoroto tabako suvartojimui (OL L 291, p. 40; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 9 sk., 1 t., p. 283), su pakeitimais, padarytais 2002 m. vasario 12 d. Tarybos direktyva 2002/10/EB (OL L 46, p. 26; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 3 sk., 35 t., p. 182).

importuotojams galėtų atsirasti dėl mažesnės savikainos. Jis nusprendė, kad neįvykdo įsipareigojimų pagal Direktyvos 95/59 9 straipsnio 1 dalį valstybės narės, kurios nustato minimalias cigarečių mažmeninio pardavimo kainas, nes tokia sistema ne visais atvejais leidžia atmesti galimybę, kad nustatyta minimali kaina turės neigiamos įtakos konkurenciniam pranašumui, kuris tam tikriems tokių gaminių gamintojams ar importuotojams galėtų atsirasti dėl mažesnės savikainos. Teisingumo Teismas nurodė, jog tokia sistema – beje, minimali kiekvienos kategorijos cigarečių kaina joje nustatoma vadovaujantis vidutine rinkos kaina – gali lemti kainų skirtumo tarp konkuruojančių produktų išnykimą ir šių kainų priartėjimą prie brangiausio gaminio kainos. Taigi ši sistema kelia grėsmę gamintojų ir importuotojų laisvei nustatyti maksimalią mažmeninę pardavimo kainą, kuri užtikrinama Direktyvos 95/59 9 straipsnio 1 dalies antra pastraipa.

Valstybės narės mėgino pateisinti savo teisės aktus nurodydamos Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) pagrindų konvenciją⁴⁴. Teisingumo Teismas nusprendė, kad ši konvencija negali turėti įtakos tokios sistemos suderinamumui ar nesuderinamumui su Direktyvos 95/59 9 straipsnio 1 dalimi, nes joje susitariančiosioms šalims nenumatyta jokių konkrečių pareigų dėl tabako gaminių kainų politikos ir aprašyti tik sprendiniai, kaip būtų galima atsižvelgti į nacionalinius sveikatos tikslus, susijusius su kova su tabako vartojimu. Šios konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje apsiribojama teiginiu, jog susitariančiosios šalys priima arba toliau taiko priemonės, „galinčias apimti“ tabako gaminių mokesčių politikos ir „prireikus“ kainų politikos įgyvendinimą. Be to, siekdamas pateisinti galimą Direktyvos 95/59 9 straipsnio 1 dalies pažeidimą žmonių sveikatos ir gyvybės apsaugos tikslu valstybės narės rėmėsi EB 30 straipsnio nuostatomis. Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 30 straipsnis negali būti suprantamas kaip leidžiantis kitokias priemones nei EB 28 ir EB 29 straipsniuose numatyti kiekybiniai importo ir eksporto apribojimai bei jiems lygiavėrio poveikio priemonės.

Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyva 95/59 netrukdoma valstybėms narėms tęsti kovos su tabako vartojimu, patenkančios į visuomenės sveikatos apsaugos tikslą, ir priminė, kad mokesčių teisės aktai yra svarbi ir veiksminga priemonė kovojant su tabako gaminių vartojimu, taigi ir saugant visuomenės sveikatą, nes tikslo užtikrinti dideles šių gaminių kainas galima adekvačiai siekti ir daugiau apmokestinant šiuos gaminius, o dėl akcizo padidėjimo anksčiau ar vėliau turėtų padidėti mažmeninės pardavimo kainos, kurios nesukeltų neigiamos įtakos kainų nustatymo laisvei. Teisingumo Teismas papildomai nurodė, kad draudimas nustatyti minimalias kainas neatima iš valstybių narių galimybės uždrausti pardavinėti perdirbtą tabaką nuostolingai, nes ji nekelia grėsmės gamintojų ir importuotojų laisvei nustatyti minimalias savo gaminių mažmenines pardavimo kainas. Taip šie ūkio subjektai negalėtų kompensuoti mokesčių įtakos šioms kainoms, parduodami savo gaminius už mažesnę nei savikainos ir mokėtinų mokesčių sumą.

Prekių ženklai

Byloje *Audi prieš VRDT* (2010 sausio 21 d. sprendimas, C-398/08) Teisingumo Teismas nusprendė, kad tam tikromis sąlygomis reklaminis šūkis gali būti laikomas skiriamuoju žymeniu ir, vadovaujantis Reglamento (EB) Nr. 40/94⁴⁵ 7 straipsnio 1 dalies b punktu, būti pripažintas galiojančiu prekių ženklu. Todėl jis panaikino sprendimą, kuriuo atsisakoma registruoti kaip prekių ženklą šūkį „Vorsprung durch Technik“ („technikos pranašumas“). To, kad prekių ženklą

⁴⁴ PSO tabako kontrolės pagrindų konvencija, Bendrijos patvirtinta 2004 m. birželio 2 d. Tarybos sprendimu 2004/513/EB (OL L 213, p. 8).

⁴⁵ 1993 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas dėl Bendrijos prekių ženklo (OL L 11, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 146).

sudaro reklaminis šūkis, kurį gali perimti kitos įmonės, savaime dar nepakanka išvadai apie šio prekių ženklo skiriamąjo požymio nebuvimą. Taigi tokį prekių ženklą suinteresuotoji visuomenė gali suvokti ir kaip reklaminę frazę, ir kaip prekių ir (arba) paslaugų komercinės kilmės nuorodą, o tai yra prekių ženklo funkcija. Toliau Teisingumo Teismas nurodė kai kuriuos reklaminiams šūkiams taikytinus kriterijus: frazė gali turėti keletą reikšmių, būti žodžių žaismas ar suvokiama kaip išgalvota, stebinanti ir netikėta bei kartu ir įsiminama. Šios savybės, nors ir nėra būtina nagrinėjamo žymens skiriamųjų požymių pripažinimo sąlyga, suteikia jam skiriamųjų požymių. Teisingumo Teismas mano, kad net jei reklaminį šūkį sudaro objektyvi žinia, vien dėl šios priežasties iš šio šūkio sudaryti prekių ženklai dar nelaikomi neturinčiais skiriamųjų požymių, jeigu jie nėra apibūdinamieji. Taigi Teisingumo Teismas nurodė, jog tam, kad reklaminis šūkis, kurį prašoma įregistruoti kaip prekių ženklą, turėtų skiriamąjį požymį, jis turi pasižymėti tam tikru originalumu ar kūrybiškumu, reikalauti iš suinteresuotosios visuomenės bent minimalių interpretavimo arba pažinimo pastangų. Todėl Teisingumo Teismas padarė išvadą – kad ir koks būtų paprastas nagrinėjamas šūkis, jo negalima pripažinti tokiu įprastu, kad iš karto ir be jokios vėlesnės analizės būtų atmesta galimybė, jog iš šio šūkio sudarytas prekių ženklas tinka nurodyti vartotojui konkrečių prekių ar paslaugų komercinę kilmę.

Sujungtose bylose *Google France SARL ir Google Inc. prieš Louis Vuitton Malletier SA; Google France SARL prieš Viaticum SA; Luteciel SARL ir Google France SARL prieš Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL ir kt.* (2010 m. kovo 23 d. sprendimas, C-236/08–C-238/08) Teisingumo Teismas, kuriam prejudicinį klausimą pateikė Prancūzijos kasacinis teismas, sprendė dėl nuorodų paslaugos teikėjų ir reklamuotojų atsakomybės už „AdWords“ naudojimą. Teisingumo Teismas turėjo aiškinti Reglamento Nr. 40/94⁴⁶ ir Direktyvos 89/104/CEE⁴⁷ nuostatas, kad patikslintų šio reglamento 9 straipsnio 1 dalyje ir šios direktyvos 5 straipsnio 1 ir 2 dalyse pavartotą prekių ženklo naudojimo sąvoką. Bendrovė *Google* eksploatuoja pagal raktinius žodžius vykdomos informacijos paieškos internete sistemą ir siūlo mokamą nuorodų pateikimo paslaugą „AdWords“. Ši paslauga ūkio subjektams sudaro galimybę pasirinkti vieną ar kelis raktinius žodžius ir, jeigu jie sutampa su vienu ar keliais interneto vartotojo per informacijos paieškos sistemą pateiktos užklauskos žodžiais, pateikti reklaminį pranešimą su nuoroda į jų tinklavietę. Kai interneto vartotojai, naudodamiesi bendrovės *Google* paieškos sistema, įveda kaip prekių ženklai užregistruotas formuluotes, rubrikoje „rėmėjų nuorodos“ pasirodo nuorodos į bendrovės *Louis Vuitton Malletier* gaminių imitacijas siūlančias tinklavietes ir į bendrovės *Viaticum* bei *Centre national de recherche en relations humaines* konkurentų tinklavietes. Šios bendrovės prekių ženklų, kurie naudojami kaip „AdWords“, savininkės kreipėsi į teismą su prašymu pripažinti, jog *Google* pažeidė jų prekių ženklų apsaugą.

Kasacinis teismas, paskutine instancija nagrinėdamas prekių ženklų savininkų prieš bendrovę *Google* pradėtas bylas, kreipėsi į Teisingumo Teismą klausdamas, ar teisėta neturint prekių ženklų savininkų sutikimo naudoti šiuos ženklus atitinkančius žymenis kaip raktinius žodžius teikiant internetinių nuorodų paslaugą. Reklamuotojai naudoja šiuos žymenis savo prekėms ir paslaugoms. Tačiau taip nėra nuorodų paslaugos teikėjo atveju, nes leisdamas reklamuotojams kaip raktinius žodžius pasirinkti prekių ženklu tapacius žymenis jis išsaugo šiuos žymenis ir atsižvelgdamas į juos pateikia savo klientų skelbimus.

Teisingumo Teismas nurodė, kad kai trečiasis asmuo naudoja savininko prekių ženklui tapatų ar panašų į jį žymenį, tai suponuoja bent jau šio žymens naudojimą jo paties komerciniame pranešime. Teisingumo Teismo nuomone, nuorodų paslaugos teikėjas leidžia reklamuotojams

⁴⁶ Žr. pirmesnę išnašą.

⁴⁷ 1988 m. gruodžio 21 d. Pirmoji Tarybos direktyva valstybių narių įstatymams, susijusiems su prekių ženklais, suderinti (OL L 40, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 92).

naudoti tretiesiems asmenims priklausantiems prekių ženklams tapačius ar į juos panašius žymenis, tačiau pats šių žymenų nenaudoja. Nors prekių ženklų savininkas negali jais remtis prieš nuorodų paslaugų teikėją, kuris pats jais nesinaudoja, jis gali šiais prekių ženklais remtis prieš reklamuotojus, kurie naudojami prekių ženklus atitinkančiais raktiniais žodžiais per bendrovę *Google* skelbdami skelbimus, nepaliekančius interneto vartotojui galimybės nustatyti skelbime minimos prekės ar paslaugos kilmės įmonės arba šią galimybę labai sumažinančius. Tokiu atveju interneto vartotojas gali suklysti dėl atitinkamų prekių ar paslaugų kilmės. Tai pažeidžia prekių ženklo funkciją užtikrinti vartotojams prekės ar paslaugos kilmę (prekių ženklo „kilmės nuorodos funkcija“). Teisingumo Teismas pabrėžė, kad nacionalinis teismas turi kiekvienu atveju įvertinti, ar jo nagrinėjamai bylai būdingas toks kilmės nurodymo funkcijos pažeidimas arba jo atsiradimo rizika. Dėl tų atvejų, kai reklamuotojai internete kaip raktinį žodį naudoja kitam asmeniui priklausantį prekių ženklą atitinkantį žymenį, kad būtų rodomi reklaminiai pranešimai, Teisingumo Teismas nusprendė, jog toks naudojimas tam tikru būdu gali paveikti tai, kaip pats prekių ženklo savininkas reklamuoja savo prekių ženklą, ir jo komercinę strategiją. Tačiau šis poveikis, kuris atsiranda dėl to, kad tretieji asmenys naudoja prekių ženklui tapačius žymenis, pats savaime dar nepadarо žalos prekių ženklo „reklamos funkcijai“.

Teisingumo Teismui taip pat buvo pateiktas klausimas dėl ūkio subjekto, kaip antai bendrovė *Google*, atsakomybės už jos serveryje saugomus klientų duomenis. Atsakomybės klausimai reglamentuojami nacionaline teise. Tačiau Sąjungos teisėje numatyti tarpinių informacinės visuomenės paslaugų teikėjų atsakomybės apribojimai⁴⁸. Atsakydamas į klausimą, ar internetinių nuorodų paslauga, kaip antai „AdWords“, yra informacinės visuomenės paslauga, apimanti reklamuotojo pateiktos informacijos saugojimą, ir ar nuorodų paslaugos teikėjui taikomas atsakomybės apribojimas, Teisingumo Teismas nurodė, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nustatyti, ar šio teikėjo vaidmuo yra neutralus, o jo veiksmai – visiškai techniniai, automatiniai ir pasyvūs, t. y. ar jis nežino apie saugomus duomenis ir jų nekontroliuoja. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, jog paaiškėjus, kad nuorodų paslaugų teikėjas nevaidino aktyvaus vaidmens, jis negali būti laikomas atsakingu už reklamuotojo prašymu išsaugotus duomenis, nebent būtų nustatyta, jog sužinojęs apie duomenų arba reklamuotojo veiksmų neteisėtumą jis šių duomenų nedelsiant nepanaikino arba nepadarė jų neprieinamų.

Socialinė politika

Teisingumo Teismas skyrė dėmesio įvairiems socialinės politikos, atspindinčios gausiai šioje srityje priimtose direktyvose, aspektams.

Byloje *Albron Catering* (2010 m. spalio 21 d. sprendimas, C-242/09) Teisingumo Teismas turėjo patikslinti Direktyvoje 2001/23/EB dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba įmonių ar verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo⁴⁹ pavartotą sąvoką „perdavėjas“. Pagal šios direktyvos 3 konstatuojamąją dalį šia direktyva siekiama „garantuoti darbuotojų apsaugą pasikeitus darbdaviui“. Šiuo atžvilgiu šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „perdavėjo teisės ir pareigos, kylančios iš darbo sutarties arba darbo santykių, galiojančių perdavimo dieną, yra perduodami perėmėjui“. Šioje byloje Teisingumo Teismui

⁴⁸ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL L 178, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 25 t., p. 399).

⁴⁹ 2001 m. kovo 12 d. Tarybos direktyva 2001/23/EB dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba įmonių ar verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo (OL L 82, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4t., p. 98).

pateiktas klausimas, ar perduodant, kaip numatyta Direktyvoje 2001/23, grupės įmonę ne grupės įmonei, „perdavėja“ pagal šios direktyvos 2 straipsnio 1 dalies a punktą gali būti laikoma grupės įmone, kurioje atitinkami darbuotojai nuolat dirbo, tačiau su ja nebuvo siejami darbo sutartimi, jeigu atitinkami darbuotojai darbo sutartis buvo sudarę su kita grupės įmone. Teisingumo Teismas atsakė teigiamai. Direktyvos 2001/23 3 straipsnio 1 dalyje numatytas reikalavimas, kad perdavimo dieną būtų arba darbo sutartis, arba alternatyviai (taigi kaip lygiavertė aplinkybė) darbo santykiai, leidžia manyti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas ne visais atvejais reikalauja sutartinio ryšio su perdavėju tam, kad darbuotojams būtų taikoma šioje direktyvoje numatyta apsauga.

Byloje *Roca Álvarez* (2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas, C-104/09) Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinė priemonė, kuria numatyta, jog pagal darbo sutartį dirbančiųjų statusą turinčios moteriškos lyties darbuotojos per pirmuosius devynis mėnesius po vaiko gimimo gali pasinaudoti įvairiomis atostogomis, o vyriškos lyties darbuotojai tokiomis pačiomis atostogomis gali pasinaudoti tik jeigu vaiko motina taip pat turi pagal darbo sutartį dirbančios darbuotojos statusą, pažeidžia Sąjungos teisę ir, konkrečiai kalbant, Direktyvos 76/207/EEB⁵⁰ 2 straipsnio 1, 3, 4 ir 5 dalis. Teisingumo Teismas pastebėjo, jog šiomis atostogomis gali pasinaudoti tiek pagal darbo sutartį dirbantis tėvas, tiek pagal darbo sutartį dirbanti motina, o tai suponuoja, kad pamaitinti vaiką ir juo pasirūpinti gali ir tėvas, ir motina, todėl atrodo, kad šios atostogos darbuotojams suteikiamos dėl to, kad jie yra vaiko tėvai. Vadinasi, jos negali būti laikomos skirtomis užtikrinti moters biologinės būklės po nėštumo arba ypatingų motinos ir jos vaiko ryšių apsaugą. Be to, Teisingumo Teismo nuomone, nenumačius pagal darbo sutartį dirbančių darbuotojų statusą turintiems tėvams galimybės pasinaudoti šiomis atostogomis vien todėl, kad vaiko motina neturi tokio statuso, gali lemti tai, jog savarankiškai dirbanti moteris bus priversta riboti savo profesinę veiklą ir viena prisiimti dėl vaiko gimimo atsiradusius rūpesčius, nesulaukdama vaiko tėvo pagalbos. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad tokia priemonė nenuginėtina nei kaip priemonė, kuria panaikinama ar sumažinama realiame socialiniame gyvenime galinti egzistuoti faktinė moterų nelygybė Direktyvos 76/207 2 straipsnio 4 dalyje pavartota prasme, nei kaip priemonė, kuria siekiama užtikrinti realią, o ne formalią lygybę, sumažinant faktinę nelygybę, kuri gali atsirasti socialiniame gyvenime, taip pašalinant ar kompensuojant atitinkamiems asmenims nepalankias profesinės karjeros sąlygas, kaip tai nurodyta SESV 157 straipsnio 4 dalyje.

Byloje *Danosa* (2010 m. lapkričio 11 d. sprendimas, C-232/09) Teisingumo Teismo iš pradžių klausta, ar asmuo, teikiantis paslaugas kapitalo bendrovei kaip jos valdybos narys, laikytinas darbuotoju Direktyvoje 92/85/EEB dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo⁵¹ vartojama šio žodžio prasme. Teisingumo Teismas atsakė teigiamai su sąlyga, kad atitinkamas asmuo tam tikrą laiką vykdo savo veiklą vadovaujamas ar kontroliuojamas kito šios bendrovės organo ir už šią veiklą gauna atlyginimą. Jis taip pat nurodė, kad darbo santykių teisinės prigimties pagal nacionalinę teisę *sui generis* pobūdis neturi jokios įtakos darbuotojo statusui pagal Sąjungos teisę. Toliau Teisingumo Teismas turėjo patikrinti nacionalinės teisės aktų, kuriais leidžiama atšaukti kapitalo bendrovės valdybos narę, nepaisant jos nėštumo, atitiktį Direktyvos 92/85 10 straipsnyje numatytam draudimui atleisti iš darbo. Teisingumo Teismo

⁵⁰ 1976 m. vasario 9 d. Tarybos direktyva 76/207/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu (OL L 39, p. 40; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 187).

⁵¹ 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo (Dešimtoji atskira direktyva, kaip numatyta Direktyvos 89/391/EEB 16 straipsnio 1 dalyje) (OL L 348, p. 1–8; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 110–117).

nuomone, darant prielaidą, kad atitinkamas asmuo yra „nėščia darbuotoja“ šioje direktyvoje vartojama prasme, reikia pripažinti, kad šie teisės aktai neatitinka direktyvos. Teisingumo Teismas papildomai nurodė, kad jei ieškovė neturi tokio statuso, ji gali remtis Direktyva 76/207/EEB su pakeitimais, padarytais Direktyva 2002/73/EB⁵². Vadovaujantis nediskriminacijos principu ir visų pirma Direktyvos 76/207 nuostatomis, moterų apsauga nuo atleidimo iš darbo turi būti pripažįstama ne tik per motinystės atostogas, bet ir per visą nėštumą. Taigi, net jei atitinkama valdybos narė nėra „nėščia darbuotoja“, jos atšaukimas dėl nėštumo arba dėl iš esmės tokia būkle pagrįstos priežasties gali būti susijęs tik su moterimis ir todėl yra tiesioginė diskriminacija dėl lyties, kuria pažeidžiamos Direktyvos 76/207 2 straipsnio 1 ir 7 dalys bei 3 straipsnio 1 dalies c punktas.

Bylose *Gassmayr* ir *Parviainen* (2010 m. liepos 1 d. sprendimai, C-194/08 ir C-471/08) Teisingumo Teismas taip pat aiškino minėtą Direktyvą 92/85⁵³. Jo buvo prašoma atsakyti į klausimus, susijusius su tuo, kaip skaičiuoti pajamas, užtikrintinas darbuotojoms jų nėštumo arba motinystės atostogų laikotarpiu tais atvejais, kai joms laikinai pavedamos kitos pareigos arba jos laikinai atleidžiamos nuo darbo. Teisingumo Teismo teigimu, Direktyvos 92/85 11 straipsnio 1 punktu nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriuose numatyta, jog nėščia arba dėl nėštumo laikinai nuo darbo atleista darbuotoja turi teisę į tokio dydžio atlyginimą, kokį vidutiškai gavo referenciniu laikotarpiu iki nėštumo pradžios, į jį neįtraukiant priemokos už budėjimą darbo vietoje. Nėščia darbuotoja, kuriai, vadovaujantis Direktyvos 92/85 5 straipsnio 2 dalimi, dėl nėštumo buvo laikinai pavestos kitos užduotys nei iki tol, neturi teisės į tokio paties dydžio atlyginimą, kokį vidutiniškai gavo iki šio paskyrimo. Pagal Direktyvos 92/85 11 straipsnio 1 punktą valstybės narės ir tam tikrais atvejais socialiniai partneriai neprivalo šio laikino paskyrimo laikotarpiu išsaugoti tų atlyginimo dalių ar priedų, kurie susiję su specifinėmis atitinkamos darbuotojos ypatingomis sąlygomis vykdytomis užduotimis ir kurie iš esmės skirti kompensuoti šių užduočių keliamus nepatogumus. Tačiau Teisingumo Teismas nusprendė, kad nuo darbo atleista nėščia darbuotoja arba darbuotoja, kuriai uždrausta dirbti, vadovaujantis minėto 11 straipsnio 1 punktu, turi teisę ne tik į bazinio atlyginimo išsaugojimą, bet ir į su jos profesiniu statusu susijusias atlyginimo dalis arba priedus, kaip antai priedus už vadovaujančias pareigas, darbo stažą ir profesinę kvalifikaciją.

Be to, Sprendime *Chatzi* (2010 m. rugsėjo 16 d. sprendimas, C-149/10) Teisingumo Teismas patikslino Direktyvos 96/34/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų, sudaryto tarp UNICE, CEEP ir ETUC⁵⁴, priede pateikiamo Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų 2 punkto 1 dalies apimtį. Iš pradžių Teisingumo Teismas, atsižvelgęs tiek į paties susitarimo tekstą, tiek į jo tikslą, nusprendė, kad ši nuostata negali būti aiškinama taip, kad individuali teisė į vaiko priežiūros atostogas suteikiama vaikui. Toliau Teisingumo Teismas atmetė tokį Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų 2 punkto 1 dalies aiškinimą, kad gimus dvyniams atsiranda teisė gauti tiek vaiko priežiūros atostogų laikotarpių, kiek gimė vaikų. Tačiau jis patikslino, kad šia nuostata, paisant vienodo požiūrio principo, reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas įvestų tokią vaiko priežiūros atostogų tvarką, pagal kurią, nelygu atitinkamoje valstybėje

⁵² 1976 m. vasario 9 d. Tarybos direktyva dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu (OL L 39, p. 40; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 187) ir 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/73/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 76/207/EEB (OL L 269, p. 15; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 255).

⁵³ Žr. 51 išnašą.

⁵⁴ 1996 m. birželio 3 d. Tarybos direktyva 96/34/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų, sudaryto tarp UNICE, CEEP ir ETUC (OL L 145, p. 4–9; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 285–290), su pakeitimais, padarytais 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyva 97/75/EB, iš dalies keičiančia Direktyvą 96/34/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų, sudaryto tarp UNICE, CEEP ir ETUC, ir išplečiančia jos taikymą Jungtinei Karalystei (OL L 10, p. 24; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 263).

narėje susiklosčiusi situacija, dvynių tėvams būtų užtikrinamas geriausiai jų ypatingus poreikius atitinkantis statusas. Nacionaliniam teismui palikta pareiga įvertinti, ar nacionalinės teisės aktai tenkina šį reikalavimą, ir prireikus aiškinti juos kiek įmanoma labiau paisant Sąjungos teisės.

Keliose bylose Teisingumo Teismas dar kartą patvirtino nediskriminavimo dėl amžiaus principą ir patikslino jo turinį.

Byloje *Andersen* (2010 m. spalio 12 d. sprendimas, C-499/08) Teisingumo Teismas turėjo galimybę išaiškinti Direktyvos 2000/78/EB⁵⁵, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, 2 straipsnį ir 6 straipsnio 1 dalį. Jo teigimu, šiais straipsniais draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos darbuotojai, turintys teisę į jų darbdavio mokamą senatvės pensiją pagal pensijų draudimo, kuriuo jie apsidraudė nesulaukę 50 metų amžiaus, sistemą, vien dėl šios priežasties negali gauti specialios išėtinės išmokos, skirtos palengvinti didesnę nei dvylikos metų stažą įmonėje turinčių darbuotojų profesinę reintegraciją. Teisingumo Teismas konstatavo, kad nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose įtvirtintas skirtingas požiūris buvo tiesiogiai pagrįstas amžiumi. Kai kurie darbuotojai neįgydavo teisės į specialią išėtinę išmoką tik dėl to, kad atleidimo iš darbo dieną jie turėjo teisę gauti senatvės pensiją. Toliau Teisingumo Teismas išnagrinėjo galimą šio skirtingo požiūrio pateisinimą pagal Direktyvoje 2000/78 numatytas sąlygas. Jis nusprendė, kad nors šie teisės aktai yra proporcingi atsižvelgiant į teisėtus užimtumo politikos ir darbo rinkos tikslus, vis dėlto jie viršija tai, kas būtina šiems tikslams pasiekti. Jais išmoka nenumatyta ne tik tiems darbuotojams, kurie faktiškai gaus senatvės pensiją iš savo darbdavio, bet ir tiems, kurie, nors ir turi teisę gauti tokią pensiją, ketina tęsti savo profesinę karjerą. Todėl tokie teisės aktai nėra pateisinami ir neatitinka Direktyvos 2000/78.

Sprendime *Kücükdevici* (2010 m. sausio 19 d. sprendimas, C-555/07) Teisingumo Teismas nusprendė, kad nediskriminavimo dėl amžiaus principas, kaip antai sukonkretintas minėtoje Direktyvoje 2000/78, turi būti aiškinamas kaip draudžiantis tokią nacionalinės teisės nuostatą, pagal kurią skaičiuojant pranešimo apie atleidimą iš darbo terminą nėra atsižvelgiama į darbuotojo iki 25 metų amžiaus išdirbtą laiką. Teisingumo Teismas priminė, kad pati direktyva negali sukurti pareigų privatiems asmenims ir dėl to ja, kaip tokia, negalima remtis prieš tokį asmenį. Tačiau jis pastebėjo, kad Direktyva 2000/78 vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityse principas tik sukonkretinamas, o nediskriminavimo dėl amžiaus principas yra bendrasis Sąjungos teisės principas. Taigi jis padarė išvadą, kad būtent nacionalinis teismas, nagrinėjantis ginčą dėl nediskriminavimo dėl amžiaus principo, koks sukonkretintas Direktyvoje 2000/78, privalo pagal savo kompetenciją užtikrinti iš Sąjungos teisės asmenims išplaukiančią teisinę apsaugą ir garantuoti visišką jos veiksmingumą, prireikus netaikydamas jokios šiam principui prieštaraujančios nacionalinės teisės akto nuostatos.

Galiausiai bylose *Wolf, Petersen* (2010 m. sausio 12 d. sprendimai, C-229/08 ir C-341/08) ir *Rosenblatt* (2010 m. spalio 12 d. sprendimas, C-45/09) Teisingumo Teismas nagrinėjo nediskriminavimo dėl amžiaus principo pagal minėtą Direktyvą 2000/78 apimtį. Pirmoje byloje jis nusprendė, kad nors nacionalinės teisės aktais, kuriais nustatoma maksimali 30 metų amžiaus riba priimant į ugniagesių vidurinėsios grandies techninę tarnybą, įtvirtintas skirtingas požiūris dėl amžiaus Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies a punkte pavartota prasme, jie gali būti laikomi tinkamais siekiant tikslo užtikrinti profesionalios priešgaisrinės apsaugos tarnybos operatyvumą ir sklandžią veiklą, o tai yra teisėtas tikslas pagal šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalį. Be to, neatrodo, kad šie teisės aktai viršytų tai, kas būtina šiam tikslui pasiekti, nes poreikį turėti

⁵⁵ 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79).

ypač didelius fizinius pajėgumus galima laikyti vidurinėsios grandies techninės tarnybos ugniagesio profesinės veiklos esminiu ir lemiamu profesiniu reikalavimu, o būtinybė turėti visą fizinį pajėgumą norint užsiimti šia profesija susijusi su minėtos tarnybos narių amžiumi.

Antroje byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 daliai prieštarauja nacionalinė priemonė, kuria nustatoma maksimali, nagrinėtu atveju – 68 metų, amžiaus riba verstis pagal sutartį su ligonių kasomis dirbančio stomatologo profesija, jei vienintelis skelbiamas šios priemonės tikslas yra apsaugoti pacientų sveikatą nuo sumažėjusių šią amžiaus ribą peržengusių stomatologų gebėjimų, nes tokia pati amžiaus riba nėra taikoma pagal sutartį su ligonių kasomis nedirbantiems stomatologams. Tačiau šios direktyvos 6 straipsnio 1 daliai neprieštarauja tokia priemonė, jeigu ja siekiama tarp kartų paskirstyti galimybes užsiimti pagal su ligonių kasomis sudarytą sutartį dirbančių stomatologų profesija ir jei, atsižvelgiant į situaciją atitinkamoje darbo rinkoje, ši priemonė yra tinkama ir būtina šiam tikslui pasiekti. Trečioje byloje Teisingumo Teismas konstatavo, kad Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalimi nedraudžiama nacionalinė nuostata, pagal kurią teisėtomis laikomos automatinio darbo sutarčių nutraukimo, kai darbuotojui sueina pensinis amžius, sąlygos, jei, pirma, minėtą nuostatą objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, susijęs su užimtumo politika ir darbo rinka, ir, antra, šiam tikslui pasiekti naudojamos priemonės yra tinkamos ir būtinos.

Aplinka

Byloje *Komisija prieš Italiją* (2010 m. kovo 4 d. sprendimas, C-297/08) Teisingumo Teismas turėjo išnagrinėti, ar Komisija pagrįstai tvirtino, jog Italijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal Direktyvą 2006/12/EB⁵⁶. Italijai buvo pateikti kaltinimai dėl atliekų šalinimo vieninteliame Kampanijos regione.

Dėl miesto atliekų apdorojimo ir šalinimo infrastruktūros Teisingumo Teismas priminė, kad diegdamos integruotą ir tolygų atliekų šalinimo įrenginių tinklą valstybės narės turi diskreciją pasirinkti teritorinį pagrindą, kuris, jų nuomone, yra tinkamas pasiekti pakankamus nacionalinius valymo pajėgumus. Tam tikrų rūšių atliekos dėl specifikos gali būti veiksmingai apdorojamos sutelkus vienoje ar keliose nacionalinio masto struktūrose ar net bendradarbiaujant su kitomis valstybėmis narėmis. Tačiau nepavojingų miesto atliekų, kurioms nereikia specializuotų įrenginių, šalinimo tinklus valstybės narės privalo kurti kuo arčiau atliekų susidarymo vietos, nors tai neužkerta galimybės šiuo tikslu bendradarbiauti artumo principą atitinkantiems regionams arba skirtingų valstybių teritoriniams vienetams. Nei gyventojų protestai, nei rangovų sutartinių įsipareigojimų nevykdymas, nei baudžiamosios veikos nėra *force majeure* aplinkybė, galinti pateisinti įsipareigojimų pagal šią direktyvą nevykdymą ir faktinį infrastruktūros neįdiegimą ar uždelstą įdiegimą.

Dėl pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai daromos žalos Teisingumo Teismas priminė, kad nors šioje direktyvoje įtvirtinti aplinkosaugos ir žmonių sveikatos apsaugos tikslai, joje nenustatyta, kokio turinio priemonių valstybės narės turi imtis, paliekant joms tam tikrą diskreciją. Taigi tiesiogiai remiantis tuo, kad faktinė situacija neatitinka šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje nurodytų tikslų, iš principo dar negalima daryti išvados, jog atitinkama valstybė narė neįvykdė įsipareigojimų pagal šią nuostatą, t. y. nesiėmė būtinų priemonių užtikrinti, kad atliekos būtų pašalintos nesukeliant pavojaus žmonių sveikatai ir nedarant žalos aplinkai. Tačiau jeigu tokia faktinė situacija tęsiasi ir visų pirma jei dėl jos be kompetentingų valdžios institucijų įsikišimo ilgą laiką reikšmingai blogėja aplinkos būklė, tai gali liudyti, jog valstybės narės viršijo šia nuostata

⁵⁶ 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/12/EB dėl atliekų (OL L 114, p. 9).

joms suteiktos diskrecijos ribas. Todėl Italijos Respublika, arti atliekų susidarymo vietos neįdiegusi tolygaus ir integruoto atliekų perdirbimo ir šalinimo įrenginių tinklo ir nesiėmusi visų priemonių, būtinų siekiant Kampanijos regione išvengti pavojaus žmonių sveikatai ir žalos aplinkai, dvigubai neįvykdė įsipareigojimų.

Dviuose 2010 m. kovo 9 d. sprendimuose *ERG ir kt.*, priimtuose atitinkamai byloje C-378/08 ir sujungtose bylose C-379/08 bei C-380/08, Teisingumo Teismas turėjo galimybę išaiškinti Direktyvą 2004/35 dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą⁵⁷.

Byloje C-378/08 Teisingumo Teismas nusprendė, kad šia direktyva dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriais kompetentingai institucijai leidžiama preziumuoti priežastinį ryšį tarp ūkio subjektų ir nustatytos taršos, jeigu jų įrenginiai yra arti užterštos teritorijos. Tačiau institucija, norinti preziumuoti tokį priežastinį ryšį paisydama „teršėjas moka“ principo, turi turėti patikimų duomenų savo prezumpcijai pagrįsti, kaip antai šių ūkio subjektų įrenginių ir užterštos teritorijos artumas bei rastų teršalų atitiktis šio subjekto veikloje naudojamoms medžiagoms. Be to, kompetentinga institucija neprivalo nustatyti ūkio subjektų, kurie laikomi atsakingais už žalą aplinkai dėl jų veiklos, kaltės. Tačiau ši institucija prieš tai privalo nustatyti konstatuotos taršos šaltinį ir tam ji turi didelę diskreciją pasirinkti procedūras, priemones, kurių reikia imtis, ir tyrimo trukmę.

Sujungtose bylose C-379/08 ir C-380/08 Teisingumo Teismas nusprendė, kad kompetentingai institucijai suteikiama teisė iš pagrindų pakeisti žalos aplinkai ištaisymo priemones, kurių nuspręsta imtis pagal rungimosi principu pagrįstą vertinimo procedūrą, vykdytą bendradarbiaujant su atitinkamais ūkio subjektais, ir kurios jau įvykdytos arba pradėtos vykdyti. Tačiau siekdama priimti tokį sprendimą ši institucija privalo:

- išklausti ūkio subjektus, išskyrus atvejus, kai dėl aplinkos kritinės būklės ji privalo imtis veiksmų nedelsdama,
- pasiūlyti visų pirma tiems asmenims, kurių sklypuose turi būti taikomos šios priemonės, pateikti savo pastabas, į kurias ji turėtų atsižvelgti, ir
- savo sprendime nurodyti priežastis, pagrindžiančias jos pasirinkimą ir prireikus galinčias pateisinti, kodėl nereikėjo atlikti detalaus nagrinėjimo arba jo buvo neįmanoma atlikti dėl, pavyzdžiui, kritinės aplinkos būklės.

Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad šia direktyva dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriais kompetentingai institucijai leidžiama susieti subjektų teisę naudotis savo sklypais su sąlyga, kad jie vykdys reikalaujamus žalos aplinkai ištaisymo darbus net ir tais atvejais, kai šie darbai nesusiję su minėtais sklypais, nes anksčiau jiems jau buvo taikytos valymo priemonės arba jie niekada nebuvo užteršti. Tačiau tokia priemonė turi būti pateisinama tikslu užkirsti kelią aplinkos būklės pablogėjimui arba, vadovaujantis atsargumo principu, siekiu išvengti kitos žalos aplinkai atsiradimo ar pasikartojimo subjektų sklypuose, esančiuose netoli jūros kranto ansamblio, kuriam taikomos žalos ištaisymo priemonės.

Vizos, prieglobstis ir imigracija

⁵⁷ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti) (OL L 143, p. 56; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 8 t., p. 357).

Reikėtų paminėti kelis sprendimus, susijusius su šia nuolat plėtojama sritimi. Bylose *Melki ir Abdeli* (2010 m. birželio 22 d. sprendimai, C-188/10 ir C-189/10) Teisingumo Teismas nusprendė, kad SESV 67 straipsnio 2 dalimi ir Reglamento Nr. 562/2006⁵⁸ 20 bei 21 straipsniams prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis atitinkamos valstybės narės policijai suteikiami įgaliojimai tik 20 km iki sausumos sienos, einančios tarp šios valstybės narės ir valstybių Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo šalių, pločio ruože tikrinti bet kurio asmens tapatybę, neatsižvelgiant į jo elgesį ir išskirtines aplinkybes, patvirtinančias viešosios tvarkos pažeidimo grėsmę, taip užtikrinant įstatyme įtvirtintų pareigų turėti, nešioti ir pateikti dokumentus laikymąsi, jeigu nenumatomos šių įgaliojimų ribos, būtinos užtikrinti, kad praktinis naudojimas šiais įgaliojimais netaptų lygiavertis patikrinimams kertant sieną.

Byloje *Chakroun* (2010 m. kovo 4 d. sprendimas, C-578/08) Teisingumo Teismas patikslino su šeimos susijungimu susijusią savo praktiką.

Pirmiausia jis nusprendė, kad Direktyvos 2003/86/EB⁵⁹ 7 straipsnio 1 dalies c punkte pavartotas žodžių junginys „naudojimas socialinės paramos sistema“ turi būti aiškinamas kaip neleidžiantis valstybei narei priimti tokių teisės aktų dėl šeimos susijungimo, pagal kuriuos neišduodamas šeimos susijungimo leidimas globėjui, įrodžiusiam, kad turi pastovių, nuolatinių ir pakankamų lėšų sau ir savo šeimos nariams išlaikyti, tačiau kuris, atsižvelgiant į šių pajamų dydį, vis tiek galės kreiptis dėl specialios paramos išskirtinėms ir individualiai įvertintoms pragyvenimo išlaidoms padengti, dėl vietos valdžios institucijų pagal gaunamas pajamas skiriamų mokesčių lengvatų ar dėl pajamų palaikymo priemonių, taikomų vykdant minimalių pajamų užtikrinimo politiką.

Toliau Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyva 2003/86, visų pirma jos 2 straipsnio d punktas, turi būti aiškinama kaip draudžianti nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos 7 straipsnio 1 dalies c punkte numatytos sąlygos, kurias turi atitikti pajamos, diferencijuojamos pagal tai, ar šeimos santykiai atsirado iki globėjui atvykstant į priimančios valstybės narės teritoriją, ar vėliau.

Byloje *Bolbol* (2010 m. birželio 17 d. sprendimas, C-31/09) Teisingumo Teismas aiškino Direktyvos 2004/83⁶⁰ 12 straipsnio 1 dalies a punkto pirmą sakinį. Šios direktyvos ypatybė yra ta, kad ja į Europos Sąjungos teisyną įtrauktos iš Ženevos konvencijos⁶¹ kylančios pareigos. Teisingumo Teismas priminė, kad perkeltiesiems palestiniečiams skirtos specialiosios konvencijos nuostatos taikytinos tik tiems asmenims, kuriems nagrinėjamu momentu taikoma Jungtinių Tautų pagalbos ir darbo Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose Rytuose organizacijos (toliau – UNRWA) apsauga arba pagalba. Taigi šios specialiosios nuostatos taikomos tik tiems asmenims, kurie iš tikrųjų kreipėsi dėl UNRWA pagalbos. Kita vertus, asmenims, kurie tik atitinka ar atitiko teisės pasinaudoti šios agentūros apsauga ar pagalba sąlygas, ir toliau taikomos bendrosios konvencijos nuostatos. Taigi tokių asmenų prašymai suteikti pabėgėlio statusą turi būti nagrinėjami individualiai ir gali būti patenkinti tik jeigu jie persekiojami dėl rasės, religijos, pilietybės ar politinių įsitikinimų. Dėl pasinaudojimą UNRWA pagalba patvirtinančių

⁵⁸ 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas) (OL L 105, p. 1).

⁵⁹ 2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos Direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą (OL L 251, p. 12; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 224).

⁶⁰ 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų (OL L 304, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 7 t., p. 96).

⁶¹ 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, p. 150, Nr. 2545 (1954)).

įrodymų Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nors šios agentūros registracija yra pakankamas įrodymas, pagalbos gavėjui turi būti leidžiama šią aplinkybę įrodinėti ir kitais būdais.

Bylose *B* ir *D* (2010 m. lapkričio 9 d. sprendimai, C-57/09 ir C-101/09) Teisingumo Teismas patikslino Direktyvos 2004/83/EB⁶² 12 straipsnio 2 dalies b ir c punktuose numatyto pabėgėlio statuso nesuteikimo pagrindo taikymo tvarką. Šiose bylose nagrinėtos situacijos, kai į pabėgėlio statusą pretenduojantis asmuo ir tokį statusą jau turintis asmuo buvo organizacijų, įtrauktų į su teroro aktais susijusių asmenų, grupių ir organizacijų sąrašą, parengtą įgyvendinant Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijoje numatytas kovos su terorizmu priemones, nariai.

Iš pradžių Teisingumo Teismas išnagrinėjo klausimą, ar atvejai, kai atitinkamas asmuo priklausė į minėtą sąrašą įtrauktai organizacijai ir aktyviai rėmė šios organizacijos ginkluotą kovą, prireikus net eidamas joje aukštas pareigas, yra „sunkus nepolitinis nusikaltimas“ arba „Jungtinių Tautų siekiams ir principams prieštaraujantys veiksmai“ šioje direktyvoje nurodyta šių formuluočių prasme. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas nurodė, kad pabėgėlio statuso nesuteikimas asmeniui, buvusiam teroristinius metodus taikančios organizacijos nariu, siejamas su individualiu konkrečių faktinių aplinkybių nagrinėjimu, leidžiančiu kompetentingai institucijai įvertinti, ar yra rimtų priežasčių manyti, kad veikdamas šioje organizacijoje šis asmuo padarė sunkų nepolitinį nusikaltimą arba pripažintas kaltu dėl Jungtinių Tautų siekiams ir principams prieštaraujančių veiksmų, arba kurstė tokį nusikaltimą ar tokius veiksmus, arba kitaip dalyvavo juos vykdant šioje direktyvoje pavartota prasme.

Darytina išvada, kad, pirma, vien dėl aplinkybės, jog atitinkamas asmuo priklausė tokiai organizacijai, dar negalima automatiškai nesuteikti šiam asmeniui pabėgėlio statuso. Antra, Teisingumo Teismas pastebėjo, kad vien dalyvavimas teroristinės grupės veikloje taip pat nelemia automatiško šioje direktyvoje numatytų nesuteikimo pagrindų taikymo, nes tam reikia išsamiai patikrinti visas kiekvieno konkretaus atvejo aplinkybes.

Toliau Teisingumo Teismas konstatavo, kad atsisakymas suteikti pabėgėlio statusą remiantis vienu iš atitinkamų nesuteikimo pagrindų nesusietas su aplinkybe, jog atitinkamas asmuo turi kelti aktualią grėsmę priimančiajai valstybei narei. Nesuteikimo pagrindai skirti bausti tik už praeityje padarytus veiksmus. Tais atvejais, kai asmuo kelia aktualią grėsmę, kompetentingos institucijos gali imtis būtinų priemonių remdamosi kitomis šios direktyvos nuostatomis.

Galiausiai Teisingumo Teismas išaiškino šią direktyvą taip, kad valstybės narės gali, vadovaudamosi savo nacionaline teise, pripažinti teisę į prieglobstį asmeniui, kuriam pabėgėlio statusas negali būti suteiktas pagal vieną iš šioje direktyvoje nurodytų nesuteikimo pagrindų, jeigu šios kitos rūšies apsauga nekelia grėsmės ją supainioti su šioje direktyvoje numatytu pabėgėlio statusu.

Bylose *Salahadin Abdulla ir kt.* (2010m. kovo 2 d. sprendimai, C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08) Teisingumo Teismas nagrinėjo sąlygas, kuriomis pabėgėlio statusas pasibaigia tuo pagrindu, kad pasikeitė aplinkybės, kuriomis remiantis šis statusas buvo pripažintas, kaip tai nurodyta minėtos Direktyvos 2004/83 11 straipsnio 1 dalies e punkte.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad asmuo praranda pabėgėlio statusą, kai atitinkamoje trečiojoje šalyje reikšmingai ir ne laikinai pasikeitus aplinkybėms nebeliko persekiojimo baimę galinčių pateisinti aplinkybių ir kitų priežasčių bijoti tokio persekiojimo. Kad kompetentingos institucijos galėtų padaryti išvadą apie nebepagrįstą pabėgėlio baimę būti persekiojamam, jos

⁶² Žr. 60 išnašą.

turi patikrinti, ar Direktyvos 2004/83 7 straipsnio 1 dalyje numatytas apsaugą užtikrinantis trečiosios šalies subjektas ar subjektai ėmėsi pagrįstų priemonių užkirsti kelią persekiojimui, be to, jie turi turėti veiksmingą teisminę sistemą, leidžiančią nustatyti persekiojimo veiksmus, juos iširti ir už juos nubausti. Kompetentingos institucijos taip pat privalo įsitikinti, kad pasibaigus atitinkamo piliečio pabėgėlio statusui jis galės pasinaudoti tokia apsauga.

Toliau Teisingumo Teismas nagrinėjo prielaidą, kad išnyko aplinkybės, lėmusios pabėgėlio statuso suteikimą, ir patikslino sąlygas, kurioms esant kompetentingos institucijos prirėikus turi patikrinti, ar nėra kitų aplinkybių, dėl kurių atitinkamas asmuo galėtų pagrįstai bijoti būti persekiojamas. Teisingumo Teismas, be kita ko, nurodė, kad tiek suteikiant pabėgėlio statusą, tiek nagrinėjant klausimą dėl šio statuso pratęsimo atsakinėjama į tą patį klausimą – ar dėl nustatytų aplinkybių kyla toks persekiojimo pavojus, jog atitinkamas asmuo, atsižvelgiant į jo individualią padėtį, gali pagrįstai bijoti, kad jo atžvilgiu bus iš tikrųjų imtasi persekiojimo veiksmų. Taigi Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad tikimybės kriterijus, kuriuo matuojama persekiojimo rizika, yra tapatus taikomam suteikiant pabėgėlio statusą.

Teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose ir tarptautinė privatinė teisė

Procesas, kai vis daugiau teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose sričių reglamentuojama Bendrijos teisinėmis priemonėmis, kaip ir reikėjo tikėtis, neatsiejamas nuo Bendrijos teismo vaidmens stiprėjimo.

2010 m. sprendimuose Teisingumo Teismas pateikė keletą labai svarbių 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo⁶³ įtvirtintų specialių sutartims taikomų nuostatų išaiškinimų.

Pirmiausia reikėtų paminėti bylą *Car Trim* (2010 m. vasario 25 d. sprendimas, C-381/08), kurioje Teisingumo Teismas turėjo aiškinti Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 1 punkto b papunktį. Jame, siekiant palengvinti prievolės, kuria grindžiamas reikalavimas, įvykdymo arba turėjimo įvykdyti vietos teismo specialiosios jurisdikcijos taisyklės, numatytos Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 1 punkte, taikymą, numatytos dvi savarankiškos dispozicijos, viena – prekių pardavimo sutarties atveju, o kita – paslaugų teikimo sutarties atveju. Prekių pardavimo sutarties atveju šio reglamento 5 straipsnio 1 punkto b papunkčio pirmoje įtraukoje nurodyta, kad šios prievolės įvykdymo vieta yra sutartyje numatyta prekių pristatymo vieta. Paslaugų teikimo sutarties atveju to paties reglamento 5 straipsnio 1 punkto b papunkčio antroje įtraukoje nurodoma sutartyje numatyta paslaugų teikimo vieta. Šioje byloje Teisingumo Teismui pateiktas prejudicinis klausimas buvo susijęs, pirma, su „prekių pardavimo“ ir „paslaugų teikimo“ šio reglamento 5 straipsnio 1 punkto b papunktyje pavartota prasme atskyrimo kriterijų apibrėžimu ir, antra, su pristatymo vietos nustatymu nuotolinės prekybos atveju, visų pirma tada, kai sutartyje nieko šiuo klausimu nenumatyta.

Į pirmąją prejudicinio klausimo dalį Teisingumo Teismas atsakė, kad Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 1 punkto b papunktis turi būti aiškinamas taip, jog sutartys dėl prekių, kurios turi būti padarytos ar pagamintos, pristatymo, net jei pirkėjas nustatė tam tikrus reikalavimus dėl šių prekių įsigijimo, perdirdimo ir pristatymo, tačiau nepateikė medžiagų, ir tiekėjas yra atsakingas už prekės kokybę bei atitiktį sutarčiai, turi būti kvalifikuojamos kaip „prekių pardavimas“ šio

⁶³ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 (OL L 3, 2001 1 5, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42).

reglamento 5 straipsnio 1 punkto b papunkčio pirmoje įtraukoje pavartota prasme. Į antrąją prejudicinio klausimo dalį, susijusią su sutarties įvykdymo vietos nustatymu nuotolinės prekybos atveju, Teisingumo Teismas atsakė, jog, pirma, vadovaujantis Reglamento 44/2001 5 straipsnio 1 dalies b punkto pirma įtrauka, nuotolinės prekybos atveju vieta, į kurią prekės buvo arba turėjo būti pristatytos pagal sutartį, reikia nustatinėti remiantis sutarties nuostatomis. Paskui jis dar patikslino, kad jei pristatymo vietos šiuo pagrindu neįmanoma nustatyti nesiremiant sutarčiai taikytina materialine teise, ši vieta yra fizinio prekių perdavimo, kai pirkėjas įgijo ar turėjo įgyti teisę faktiškai disponuoti jomis galutiniame paskirties taške, vieta. Teisingumo Teismas nusprendė ne tik tai, kad toks aiškinimas atitinka numatomumo ir artumo tikslus, bet ir esminį prekių pardavimo sutarties tikslą, kuris yra jų perdavimas pardavėjo pirkėjui – sandoris, kuris visiškai įvykdomas tik kai šios prekės pristatomos į galutinį paskirties tašką.

Dėmesį taip pat reikia atkreipti į dvi sujungtas bylas *Pammer* ir *Hotel Alpenhof* (2010 m. gruodžio 7 d. sprendimai C-585/08 ir C-144/09), susijusias su Reglamento Nr. 44/2001 taikymu sutartiniams santykiams. Šiuose sprendimuose Teisingumo Teismas išaiškino šio reglamento 15 straipsnį, skirtą vartotojų sudarytoms sutartims. Abiejose bylose identiškais prejudiciniais klausimais siekta išsiaiškinti su vartotojo gyvenamosios vietos valstybe narė „susietos veiklos“ sąvoką, pavartotą Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalies c punkte. Ši sąvoka, su kuria siejama galimybė taikyti specialias vartotojo apsaugos nuostatas per internetą sudarytoms sutartims, šiame reglamente neapibrėžta. Tik Tarybos ir Komisijos bendroje deklaracijoje dėl Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio nurodoma, kad „vien tik prieigos prie interneto svetainės nepakanka, kad būtų taikomas Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnis; daug svarbiau, kad šioje interneto svetainėje būtų siūloma sudaryti sutartį per atstumą ir kad tokia sutartis per atstumą iš tiesų būtų sudaryta, nesvarbu kokiomis priemonėmis“. Šioje deklaracijoje taip pat nurodoma, kad interneto svetainėje vartojama kalba ar valiuta nelaikomos reikšmingomis aplinkybėmis.

Patikslindamas šio reglamento sąvokas Teisingumo Teismas pateikė „susietos veiklos“ apibrėžtį, kiek ji susijusi su elektronine komercija, ir neišsamų sąrašą požymių, leidžiančių manyti, kad prekybininko veikla susieta su vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybe narė. Pirmiausia Teisingumo Teismas patvirtina, kad „susietos veiklos“ sąvoka turi būti aiškinama autonomiškai, ir nurodo, kad prekybininkas susieja savo per internetą vykdomą veiklą su atsakovo gyvenamosios vietos valstybe narė, jei prieš galimą sutarties su vartotoju sudarymą iš šių interneto svetainių ir bendros prekybininko veiklos matyti, kad jis planavo sudaryti prekybos sandorius su nuolatinę gyvenamąją vietą vienoje ar keliose valstybėse narėse, įskaitant šio vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę narę, turinčiais vartotojais ir buvo pasirengęs sudaryti su jais sutartis. Toliau Teisingumo Teismas neišsamiai išvardijo požymius, kuriuos nacionalinis teismas turi patikrinti, ir kurie akivaizdžiai patvirtintina prekybininko valią sudaryti sandorius su kitoje nei prekybininko valstybėje narėje gyvenančiais vartotojais, t. y.: tarptautinis veiklos pobūdis, maršrutų, kaip atvykti į prekybininko įsisteigimo vietą iš kitų valstybių narių, nurodymas, informacijos pateikimas kita kalba, valiuta nei įprasta prekybininko įsisteigimo valstybėje narėje ir galimybė pateikti bei patvirtinti užsakymą šia kita kalba, telefono numerių su tarptautiniu kodu pateikimas, išlaidos už nuorodų teikimo internete paslaugą, suteikiančios galimybę kitose valstybėse narėse nuolatinę gyvenamąją vietą turintiems vartotojams lengviau pasiekti prekybininko arba jo tarpininko interneto svetainę, kito nei prekybininko įsisteigimo valstybės narės aukščiausio lygio domeno vardo naudojimas ir įvairiose valstybėse narėse gyvenančių užsienio klientų minėjimas. Galiausiai šiuose dviejuose sprendimuose Teisingumo Teismas patvirtino, jog nepakanka tokių aplinkybių, kaip antai galimybė pasiekti prekybininko arba tarpininko interneto svetainę vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje, elektroninio adreso ar kitų kontaktinių duomenų paminėjimas arba prekybininko įsisteigimo valstybėje narėje įprastos kalbos arba valiutos naudojimas.

Be kita ko, byloje *Pammer* Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad kelionė kroviniu laivu gali būti laikoma Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 3 dalyje nurodytu „kelionių paketu“, jei atitinka Direktyvos 90/314/EEB⁶⁴ 2 straipsnio 1 punkte numatytas būtinas kvalifikavimo kaip „paketo“ sąlygas. Šiame tekste reikalaujama, kad bendra kaina, be vežimo, turi apimti ir apgyvendinimą, ir ilgesnės nei 24 val. trukmės kelionę. Pastebėtina, kad siekdamas Sąjungos tarptautinės privatinės teisės darnos Teisingumo Teismas nusprendė išaiškinti Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 3 dalį atsižvelgdamas į atitinkamą Reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės nuostatą, kurioje daroma aiški nuoroda į minėtoje Direktyvoje 90/314 pavartotą sąvoką „paketas“.

Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000⁶⁵, aiškintas trijose bylose, kurias visas svarbu paminėti. Šie sprendimai susiję su prašymais grąžinti vaiką, neteisėtai išvežtą iš jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės. Taip pat paminėtina, kad du iš šių sprendimų priimti pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytą prašymo priimti prejudicinį sprendimą skubos tvarka procedūrą. Nuo 2008 m. kovo 1 d. ši procedūra taikoma su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve susijusiems prašymams priimti prejudicinį sprendimą, kad Teisingumo Teismas galėtų daug greičiau išspręsti jautrius klausimus, galinčius kilti, pavyzdžiui, tam tikrose su laisvės atėmimu susijusiose situacijose, kai atsakymas į pateiktą klausimą yra lemiamas sulaikyto arba laisvės netekusio asmens teisei padėčiai arba kai prejudicinis klausimas susijęs su tėvų pareigoms ir vaikų globa ir atsakymas į šį klausimą turės įtakos teismo, į kurį kreiptasi, jurisdikcijai pagal Sąjungos teisę.

Byloje *Povse* (2010 m. liepos 1 d. sprendimas, C-211/10) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal minėtą skubos procedūrą pateikęs Austrijos teismas uždavė Teisingumo Teismui nemažai klausimų dėl su vaiko globa ir grąžinimu susijusių Reglamento Nr. 2201/2003 nuostatų išaiškinimo. Ginčas pagrindinėje byloje kilo tarp vaiko, kurį motina neteisėtai išvežė iš bendros nuolatinės gyvenamosios vietos Italijoje į Austriją, tėvų. Ši byla tapo sudėtinga dėl to, kad vienu metu vyko du teismo procesai, vienas – Italijos teismuose, o kitas – Austrijos teismuose, kuriuose priimti skirtingi sprendimai. Pirmuoju prejudiciniu klausimu norėta sužinoti, ar tokia laikinoji priemonė, kokią pritaikė Italijos teismas, panaikindamas draudimą motinai išvykti iš Italijos teritorijos su vaiku, laikinai pavesdamas globą abiem tėvams ir leisdamas vaikui iki galutinio sprendimo priėmimo gyventi Austrijoje, yra Reglamento Nr. 2201/2003 10 straipsnio b punkto iv punkte minimas „sprendimas dėl globos, nereikalaujantis grąžinti vaiko“. Ankstesnės vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos teismui paskelbus tokį sprendimą jo jurisdikcija pereina valstybės narės, į kurią išvežtas pagrobtas vaikas, teismų jurisdikcijai. Teisingumo Teismas nusprendė, kad laikinas sprendimas nėra „sprendimas dėl globos, nereikalaujantis grąžinti vaiko“ Reglamento Nr. 2201/2003 10 straipsnio b punkto iv punkte pavartota prasme ir juo negalima grįsti jurisdikcijos perėjimo valstybės narės, į kurią vaikas neteisėtai išvežtas, teismams. Tokia išvada išplaukia iš bendros reglamento struktūros, be to, atitinka vaiko interesus. Kitoks aiškinimas atgrasytų ankstesnės vaiko gyvenamosios vietos valstybės narės teismą nuo vaiko interesus atitinkančių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Teisingumo Teismo taip pat buvo prašoma išaiškinti Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 8 dalį. Šioje nuostatoje nurodyta, kad sprendimas negrąžinti vaiko, priimtas pagal 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnį, kaip antai toje byloje dėl vaiko tėvo kreipimosi priimtas Austrijos teismų sprendimas, negali užkirsti kelio vykdyti vėlesnį jurisdikciją turinčio teismo pagal Reglamentą

⁶⁴ 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų (OL L 158, p. 59; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 10 t., p. 132).

⁶⁵ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 (OL L 338, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 243).

Nr. 2201/2003 priimtą sprendimą gražinti vaiką, kokio nagrinėtoje pagrindinėje byloje tėvas sulaukė iš Italijos teismo po Austrijos teismo sprendimo dėl negražinimo. Teisingumo Teismo prašyta atsakyti į klausimą, ar tam, kad būtų vykdytinas, sprendimas dėl vaiko gražinimo turi būti grindžiamas to paties teismo galutiniu sprendimu dėl vaiko globos. Teisingumo Teismas atsakė neigiamai, nes tokį aiškinimą būtų sunku suderinti su to paties reglamento 11 straipsniu siekiamu koncentruotumo tikslu ir kilmės teismo jurisdikcijos prioritetu. Be to, Teisingumo Teismas patikslino, kad Reglamento Nr. 2201/2003 47 straipsnio 2 dalies antra pastraipa turi būti aiškinama taip, kad vėlesnis vykdymo valstybės narės teismo sprendimas dėl laikino globos teisių suteikimo, laikomas vykdytinu pagal tos valstybės teisę, negali būti priešpriešinamas pažymėjimu patvirtinto sprendimo dėl vaiko gražinimo, kurį anksčiau priėmė jurisdikciją turintis kilmės valstybės narės teismas, vykdymui. Dėl pažymėjimu patvirtinto sprendimo ir vėlesnio vykdytino sprendimo nesuderinamumo to paties reglamento 47 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje pavartota prasme nurodyta, kad tikrinti reikia atsižvelgiant tik į galimus vėliau priimtus jurisdikciją turinčių kilmės valstybės narės teismų sprendimus. Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad vykdymo valstybėje narėje negalima atsisakyti vykdyti pažymėjimu patvirtinto sprendimo dėl to, kad dėl jo priėmimo pasikeitusių aplinkybių vaiko interesams gali būti padaryta didelė žala. Kadangi toks pasikeitimas yra su bylos esme susijęs klausimas, apie jį reikia informuoti jurisdikciją turintį kilmės valstybės narės teismą.

Vaiko globos ir jo neteisėto išvežimo klausimas taikant Reglamentą Nr. 2201/2003 buvo pagrindinis ir byloje *McB*. (2010 m. spalio 5 d. sprendimas, C-400/10), kuri taip pat nagrinėta pagal prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą. Šioje byloje akivaizdžiai matyti, kad su vaiko motina nesusituokusio tėvo teisės į šio vaiko globą skirtingų valstybių narių nacionalinėje teisėje reglamentuojamos labai skirtingai. Pagal tam tikrų valstybių nacionalinę teisę biologinis vaiko tėvas neturi pagal įstatymą automatiškai įgijamų globos teisių, šios teisės įgijamos jurisdikciją turinčiam nacionaliniam teismui sprendimu suteikus jam tokias teises. Taip yra pagal Airijos teisę, kuri buvo taikoma nacionaliniame teisme nagrinėjant bylą iš esmės. Taigi nesant sprendimo suteikti tėvui vaiko globą, jis negali įrodyti, kada vaikas išvežtas neteisėtai Reglamento Nr. 2201/2003 2 straipsnio 11 dalyje pavartota prasme, kad galėtų prašyti gražinti vaiką į jo nuolatinės gyvenamosios vietos šalį. Byloje *McB*. Teisingumo Teismo buvo prašoma atsakyti į prejudicinį klausimą, ar valstybės narės teisė, pagal kurią vaiko globos teisės tėvui, kuris nėra susituokęs su šio vaiko motina, suteikiamos teismo sprendimu, suderinama su Reglamentu Nr. 2201/2003, aiškinamu paisant Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnio, kuriame įtvirtinta teisė į privatų ir šeimos gyvenimą.

Iš pradžių Teisingumo Teismas pabrėžė, kad nors „globos teisių“ sąvoka nagrinėjamame reglamente apibrėžta autonomiškai, iš šio reglamento 2 straipsnio 11 dalies a punkto matyti, kad teisės turėtojas turi būti nustatomas pagal taikytiną nacionalinę teisę, kurią reikėtų apibrėžti kaip valstybės narės, kur buvo vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta iki išvežimo ar negražinimo, teisė. Toliau Teisingumo Teismas nusprendė, jog aplinkybė, kad biologinis tėvas, skirtingai nei biologinė motina, netampa savo vaiko globos teisių Reglamento Nr. 2201/2003 2 straipsnyje pavartota prasme turėtoju automatiškai, nepažeidžia jo teisės į privatų ir šeimos gyvenimą, įtvirtintos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje, jeigu jam užtikrinta teisė prašyti jurisdikciją turinčio teismo suteikti jam globos teises.

Galiausiai reikėtų paminėti bylą *Purrucker* (2010 m. liepos 15 d. sprendimas, C-256/09), kurioje Teisingumo Teismas turėjo priimti sprendimą dėl su kitos valstybės narės teismų priimtų sprendimų pripažinimu ir vykdymu susijusių Reglamento Nr. 2201/2003 nuostatų taikymu laikinosioms apsaugos priemonėms, šio reglamento 20 straipsnio pagrindu priimtoms globos teisių srityje. Teisingumo Teismas pirmiausia priminė, kuo skiriasi šio reglamento 8–14 straipsnių taisyklės, kuriomis įtvirtinta jurisdikcijos dėl bylos esmės nustatymo tvarka, ir šio

reglamento 20 straipsnio 1 dalis, kuria valstybės narės teismui leidžiama taikyti laikinąsias ar apsaugos priemonės, nors nenustatyta jo jurisdikcija nagrinėti bylą iš esmės, jei įvykdytos trys sąlygos: priimamos priemonės yra neatidėliotinos, taikomos šio teismo buvimo vietos valstybėje narėje esantiems asmenims ar turtui ir yra laikinos. Toliau Teisingumo Teismas nusprendė, kad Reglamento Nr. 2201/2003 21 ir paskesniuose straipsniuose numatyta pripažinimo ir vykdymo sistema netaikoma šio reglamento 20 straipsnio pagrindu priimtoms priemonėms. Teisingumo Teismas pabrėžė, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas nenorėjo numatyti tokios taikymo galimybės, kaip tai matyti tiek iš teisės akto priėmimo aplinkybių, tiek iš ankstesnių teisės aktų, kaip antai Reglamentas (EB) Nr. 1347/2000 ir Briuselio II konvencija, nuostatų. Be to, jis pritarė idėjai, kad Reglamente Nr. 2201/2003 numatytą pripažinimo ir vykdymo sistemą taikant visose valstybėse narėse, įskaitant valstybę, kurios teismai turi jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės, kiltų šiame reglamente numatytos jurisdikcijos taikyti laikinas priemones taisyklių vengimo ir „forum shopping“ rizika. Tokia situacija prieštarautų šiuo reglamentu siekiamiems tikslams, visų pirma tikslui atsižvelgti į vaiko interesus užtikrinant, kad su juo susijusius sprendimus priiminėtų geografiškai arčiausiai prie jo nuolatinės gyvenamosios vietos esantis teismas, kuris, Sąjungos teisės aktų leidėjo nuomone, yra geriausioje padėtyje vertinti vaiko interesais nustatytinas priemones. Galiausiai Teisingumo Teismas paaiškino būtinybę leisti neatidėliotinos procedūros atsakovui skusti sprendimą dėl laikinųjų priemonių taikymo. Teisingumo Teismas nusprendė, kad atsižvelgiant į laikinųjų priemonių, kurias tėvų pareigų srityje gali priimti tiek jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės turintis, tiek jos neturintis teismas, svarbą, būtina šia procedūra suinteresuotam asmeniui, net ir išklaustyam šias priemones pritaikiusio teismo, sudaryti galimybę apskusti sprendimą dėl šių laikinųjų priemonių taikymo. Itin svarbu, kad šis asmuo turėtų galimybę kito nei šias priemones pritaikiusio teismo prašyti per trumpą terminą patikrinti laikinąsias priemones pritaikiusio teismo prisiimtą jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės, arba reglamento 20 straipsnyje įtvirtintų sąlygų paisymą, jei iš teismo sprendimo nematyti, jog teismas turi arba pagal šį reglamentą prisiėmė jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės.

Policijos ir teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose

Europos arešto orderis, kuris yra tipinis teismų ir policijos bendradarbiavimo baudžiamosios bylose instrumentas, ir toliau dažnai nagrinėtas teismo praktikoje.

Byloje *Mantello* (2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas, C-261/09) Teisingumo Teismas išaiškino Pagrindų sprendimo 2002/584/TVR⁶⁶ 3 straipsnio 2 dalį, kuria vykdančiosios valstybės narės teisminei institucijai leidžiama atsisakyti vykdyti Europos arešto orderį, jei iš vykdančiosios teisminės institucijos turimos informacijos matyti, kad prašomam perduoti asmeniui kurioje nors valstybėje narėje priimtas „galutinis teismo sprendimas už tą pačią veiką“. Atsakydamas į prašymą išaiškinti Pagrindų sprendimo 2002/584 3 straipsnio 2 dalies formuluotę „ta pati veika“ Teisingumo Teismas konstatavo, kad tai yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka. Be to, „tos pačios veikos“ formuluotė pavartota ir Šengeno susitarimą įgyvendinančios konvencijos 54 straipsnyje ir šiame kontekste išaiškinta kaip reiškianti vien materialinę veikų pusę ir apimanti visas konkrečias, neatskiriamai tarpusavyje susijusias aplinkybes, neatsižvelgiant į teisinį šių veikų kvalifikavimą ar saugomą teisinį interesą. Atsižvelgiant į bendrą šios konvencijos 54 straipsnio ir Pagrindų sprendimo 3 straipsnio 2 punkto tikslą išvengti, kad asmuo būtų iš naujo persekiojamas arba teisiamas pagal baudžiamąją teisę už tą pačią veiką, šiuo Šengeno susitarimą įgyvendinančios konvencijos formuluotės išaiškinimu reikia vadovautis ir taikant Pagrindų sprendimą 2002/584.

⁶⁶ 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (OL L 190, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t. p. 24).

Toliau Teisingumo Teismas pabėžė, kad prašomo perduoti asmens atžvilgiu galutinis sprendimas laikomas priimtu dėl tos pačios veikos tuomet, kai pasibaigus baudžiamajam procesui galutinai išnyksta valstybinis kaltinimas arba atitinkamas asmuo galutinai išteisinamas. Tai, ar sprendimas yra „galutinis“, nustatoma pagal jo priėmimo valstybės narės teisę. Todėl sprendimas, po kurio, vadovaujantis baudžiamąjį persekiojimą pradėjusios valstybės narės teise, galutinai neišnyksta valstybinio kaltinimo dėl tam tikrų veikų galimybė nacionaliniu lygmeniu, nėra procesinė kliūtis pradėti ar tęsti šio asmens baudžiamąjį persekiojimą dėl tos pačios veikos vienoje iš Sąjungos valstybių narių. Kai arešto orderį išdavusi institucija, atsakydama į vykdančiosios teisminės institucijos prašymą suteikti informacijos, aiškiai nurodė, kad remiantis jos nacionaline teise ankstesnis jos šalies nuosprendis nėra galutinis sprendimas dėl arešto orderyje nurodytų veikų, vykdančioji teisminė institucija iš principo negali atsisakyti vykdyti Europos arešto orderio.

Bendra užsienio ir saugumo politika

Bendros užsienio ir saugumo politikos srityje Teisingumo Teismas, atsakydamas į *Oberlandesgericht de Düsseldorf* klausimą, patikslino specialių ribojančių priemonių, taikomų tam tikriems asmenims ir subjektams siekiant kovoti su terorizmu, apibrėžtį (2010 m. birželio 29 d. sprendimas, C-550/09) ir išaiškino Reglamento (EB) Nr. 2580/2001⁶⁷ 2 ir 3 straipsnius.

Siekdama įgyvendinti kai kurias Jungtinių Tautų Organizacijos rezoliucijas Taryba priėmė Bendrąją poziciją 2001/931/BUSP⁶⁸ ir Reglamentą Nr. 2580/2001, kuriais nurodoma įšaldyti asmenų ir subjektų, įtrauktų į Tarybos sprendimais patvirtintą ir atnaujinamą sąrašą, lėšas. Reglamentu taip pat draudžiama sudaryti į šį sąrašą įtrauktiems asmenims ir subjektams galimybę tiesiogiai ar netiesiogiai disponuoti šiomis lėšomis.

Iki 2007 m. sprendimai buvo priimami nepranešant į šį sąrašą įtrauktiems asmenims ir subjektams specifinių jų įtraukimo į šį sąrašą priežasčių. Pirmosios instancijos teismui (dabar – Bendrasis Teismas)⁶⁹ pripažinus vienos grupės įtraukimą į šį sąrašą neteisėtu visų pirma dėl to, kad Taryba nemotyvavo šio sprendimo ir todėl buvo neįmanoma jo dalykinio turinio teisminė kontrolė, Taryba pakeitė įtraukimo į šį sąrašą procedūrą. Taigi atnaujindama sąrašą nauju sprendimu⁷⁰, įsigaliojusi 2007 m. birželio 29 d., Taryba nurodė atitinkamiems asmenims ir grupėms motyvus, kuriais grindžia jų įtraukimą. Vėlesniuose sprendimuose Pirmosios instancijos teismas, remdamasis tais pačiais motyvais kaip ir minėtame Sprendime T-228/02, pripažino kai kurių subjektų įtraukimą neteisėtu. Organizacija *Devrimci Halk Kurtulus Partisi-Cephesi* (toliau – DHKP-C) į šį sąrašą įtraukta 2002 m. gegužės 2 d. Nuo to laiko Taryba priėmė kelis šį sąrašą atnaujinančius sprendimus. Tačiau DHKP-C jame liko.

Byla, kurioje kreiptasi į Teisingumo Teismą, buvo susijusi su Vokietijos piliečiais, kuriems Vokietijoje iškelta baudžiamoji byla. Piliečiams E ir F pateikti kaltinimai buvo grindžiami tuo, kad nuo 2002 m. rugpjūčio 30 d. iki 2008 m. lapkričio 5 d. jie buvo DHKP-C nariai. Jiems kardomasis kalinimas paskirtas ir baudžiamoji byla iškelta už priklausymą teroristinei grupei. Suabejoję dėl DHKP-C įtraukimo į sąrašą galiojimo nacionalinis teismas paprašė Teisingumo Teismo

⁶⁷ 2001 m. gruodžio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2580/2001 dėl specialių ribojančių priemonių, taikomų tam tikriems asmenims ir subjektams siekiant kovoti su terorizmu (OL L 344, p. 70; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 18 sk., 1 t., p. 207).

⁶⁸ 2001 m. gruodžio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos bendroji pozicija 2001/931/BUSP dėl konkrečių priemonių taikymo kovojant su terorizmu (OL L 344, p. 93; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 18 sk., 1 t., p. 217).

⁶⁹ 2006 m. gruodžio 12 d. Sprendimas *Organisation des Modjahedines du peuple d'Iran prieš Tarybą*, T-228/02.

⁷⁰ 2007 m. birželio 28 d. Tarybos sprendimas 2007/445/EB, įgyvendinantis Reglamento Nr. 2580/2001 2 straipsnio 3 dalį ir panaikinantį sprendimus 2006/379 ir 2006/1008/EB (OL L 169, p. 58).

paaiškinti, ar Pirmosios instancijos teismui pripažinus tam tikrų asmenų ir subjektų įtraukimą į sąrašą negaliojančiu dėl to, kad buvo pažeistos jų pagrindinės procesinės garantijos, DHKP-C įtraukimas į sąrašą laikotarpiu iki 2007 m. birželio 29 d. taip pat turėtų būti laikomas neteisėtu, nepaisant to, kad ji neprašė panaikinti šio įtraukimo.

Pirmiausia Teisingumo Teismas pastebėjo, kad nacionaliniame teisme nagrinėjamoje byloje gali būti taikomos laisvės atėmimo bausmės pagal baudžiamąją teisę. Atkreipęs dėmesį į šias aplinkybes jis pabrėžė, kad Europos Sąjunga yra teisės sąjunga, kurioje institucijų aktams taikoma atitiktis ESV Sutarčiai ir bendriesiems teisės principams kontrolė. Vykstant nacionaliniam teismo procesui bet kuri šalis turi teisę remtis Sąjungos aktų nuostatų, kuriomis pagrįstas jai skirtas nacionalinis sprendimas ar aktas, negaliojimu ir pasiekti, kad nacionalinis teismas kreiptųsi šiuo klausimu į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, jei ši šalis neturėjo teisės dėl tų nuostatų pareikšti tiesioginio ieškinio Bendrajame Teisme.

Dėl iki 2007 m. birželio mėn. priimtų Tarybos sprendimų galiojimo Teisingumo Teismas pastebėjo, kad juos priimant nenurodyta nei motyvų dėl teisinių sąlygų, kuriomis reglamentas taikomas DHKP-C atžvilgiu, nei specifinių ir konkrečių priežasčių, kuriomis Taryba grindė DHKP-C įtraukimą į sąrašą arba jos palikimą jame. Taigi kaltinamiesiems nebuvo pateikta informacija, būtina patikrinti DHKP-C įtraukimo į sąrašą laikotarpiu iki 2007 m. birželio 29 d. pagrįstumą ir įsitikinti šį įtraukimą lėmusių įrodymų tikslumu bei tinkamumu, juo labiau kad šiuo įtraukimu grindžiamas jiems skirtas kaltinamasis aktas. Be to, įtraukimo į sąrašą nemotyvuojamas neleidžia tinkamai atlikti jo dalykinio turinio teisėtumo teisminės kontrolės. Tokia kontrolė yra būtina, kad būtų galima užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp kovos su tarptautiniu terorizmu ir pagrindinių laisvių bei teisių apsaugos reikalavimų.

Atsakydamas į klausimą, ar 2007 m. birželio mėn. sprendimu buvo įteisintas DHKP-C įtraukimas į sąrašą atgaline data, Teisingumo Teismas konstatavo, kad šis sprendimas bet kuriuo atveju negali padėti pagrįsti baudžiamojo nuosprendžio už veiką, atliktą iki jo įsigaliojimo. Kitoks aiškinimas pažeistų baudžiamąjį teistumą galinčios lemti nuostatos negaliojimo atgal principą. Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagrindinėje byloje nacionalinis teismas turi netaikyti Tarybos sprendimų, priimtų iki 2007 m. birželio 29 d., ir kad dėl to jie negali padėti pagrįsti piliečių E ir F baudžiamojo persekiojimo už veikas, padarytas laikotarpiu iki 2007 m. birželio 29 d.

Galiausiai Teisingumo Teismas pateikė platų Reglamento Nr. 2580/2001 2 straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtinto draudimo sudaryti į sąrašą įtrauktiems asmenims ar susivienijimams galimybę disponuoti lėšomis išaiškinimą. Teisingumo Teismo nuomone, šis draudimas apima visus veiksmus, būtinus tam, kad į Reglamento Nr. 2580/2001 2 straipsnio 3 dalyje nurodytą sąrašą įtrauktas asmuo, grupė ar susivienijimas įgytų realią galimybę nevaržomai disponuoti atitinkamomis lėšomis, kitu finansiniu turtu ar ekonominiais ištekliais. Teisingumo Teismo nuomone, tokiai galimybei įgyti nėra svarbu, ar yra kokių nors ryšių tarp nagrinėjamo perdavimo akto vykdytojo ir įgijėjo.

Byloje *M ir kt.* (2010 m. balandžio 29 d. sprendimas, C-340/08) Teisingumo Teismas nagrinėjo klausimą, ar socialinio draudimo ir socialinės paramos išmokos, kaip antai pajamų priemoka, šeimos ir būsto pašalpos, suteiktos į Reglamento (EB) Nr. 881/2002⁷¹ sąrašą įtrauktų teroristais laikomų asmenų sutuoktinėms, priskirtinos prie pagal šį reglamentą išaldytų lėšų.

⁷¹ 2002 m. gegužės 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 881/2002, nustatantis tam tikras specialias ribojančias priemones, taikomas tam tikriems asmenims ir subjektams, susijusiems su Usama bin Laden, Al-Qaida tinklu ir Talibanu, ir panaikinantį Tarybos reglamentą (EB) Nr. 467/2001, uždraudžiantį tam tikrų prekių ir paslaugų eksportą į

Teisingumo Teismas konstatavo, jog esant tam tikrų šio reglamento ir juo siekiamos įgyvendinti Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijos kalbinių versijų skirtumų, reglamentą reikia aiškinti atsižvelgiant į jo tikslą kovoti su tarptautiniu terorizmu. Lėšų įšaldymo tikslas yra užkirsti kelią atitinkamiems asmenims naudotis bet kokios rūšies ekonominiais ar finansiniais ištekliais, kuriuos jie galėtų panaudoti teroristinei veiklai remti. Šį tikslą reikia aiškinti taip, kad lėšų įšaldymo priemonė taikoma tik turtui, galimam paversti lėšomis, prekėmis ar paslaugomis, kurios gali būti panaudotos teroristinei veiklai remti. Teisingumo Teismas pastebėjo, jog nebuvo tvirtinimų, kad atitinkamos sutuoktinės perduotų šias lėšas savo sutuoktiniams, o ne skirtų jas bazinėms namų ūkio išlaidoms, ir nebuvo ginčyta, kad atitinkamas lėšas sutuoktinės iš tiesų naudoja namų ūkio, kurį veda kartu su į sąrašą įtrauktais asmenimis, esminiams poreikiams tenkinti. Mažai tikėtina, kad šios lėšos galėtų būti paverstos į teroristinei veiklai remti galimas naudoti priemones, nes išmokos yra tokio dydžio, kad jų pakanka tik esminiams atitinkamų asmenų poreikiams tenkinti. Todėl Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad nauda, kurią į sąrašą įtrauktas asmuo galėtų netiesiogiai gauti iš jo sutuoktinei mokamų socialinių išmokų, nepažeidžia šio reglamento tikslo. Taigi šis reglamentas netaikomas į lėšų įšaldymo sąrašą įtrauktų asmenų sutuoktinėms mokamoms socialinio draudimo ar socialinės paramos išmokoms.

Afganistaną, sustiprinantį skrydžių uždraudimą ir pratęsiantį Afganistano Talibano lėšų ir kitų finansinių išteklių įšaldymą (OL L 139, p. 9; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 18 sk., 1 t., p. 294).